

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra práva životního prostředí

Ochrana životního prostředí při hornické činnosti

Diplomová práce

Michael Hřebíček

Vedoucí diplomové práce: **doc. JUDr. Jaroslav Drobník, CSc.**

Datum vypracování práce: 29.4.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci na téma „Ochrana životního prostředí při hornické činnosti“ vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29.4.2013

Poděkování

Toto poděkování bych rád věnoval doc. JUDr. Jaroslavu Drobníkovi, vedoucímu mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky k této práci. Dále děkuji Ing. Janu Kaňkovi a JUDr. Ladislavu Šoušovi z Českého báňského úřadu a v neposlední řadě také svým rodičům, bráškům a kamarádům za podporu při vypracovávání této práce.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Hornická činnost a životní prostředí	7
2.1 Hornická činnost a její dopady na životní prostředí	7
2.2 Právní předpisy	9
2.2.1 Ústavní základy	9
2.2.2 Evropské právo a mezinárodní právo	11
2.2.3 Právní úprava národní.....	11
2.3 Orgány výkonu státní správy při hornické činnosti.....	13
2.4 Pojmy dle horního zákona	14
2.4.1 Pojem nerost a jeho význam.....	14
2.4.2 Pojem hornická činnost a činnost prováděná hornickým způsobem	16
2.4.3 Pojem organizace.....	17
2.5 Fáze těžby	17
3. Vyhledávání a průzkum ložisek nerostu	18
3.1 Povolení k provádění geologických prací	19
3.2 Povolení k vyhledávání průzkumu ložisek důlními díly	21
3.3 Povinnosti při projektování geologických prací	21
3.4 Povinnosti při vlastním provádění geologických prací	22
3.5 Vyhodnocování geologických prací.....	23
3.4.1 Vytváření chráněných ložiskových území	24
3.4.2 Odpis zásob	26
4. Ochrana životního prostředí při přípravě dobývání ložiska	27
4.1 Ochrana životního prostředí při územním plánování s ohledem na hornickou činnost	27
4.2 Řízení o stanovení dobývacího prostoru	28
4.2.1 Zákonná omezení těžby z hlediska zájmů na ochraně přírody.....	29
4.2.2 Stanovení dobývacího prostoru.....	30
4.3 Řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání	39
4.4 Další rozhodnutí orgánů nutná k zahájení hornické činnosti.....	50
5. Ochrana životního prostředí při dobývání.....	53
5.1 Ochrana životního prostředí při otvírce.....	53
5.2 Ochrana životního prostředí při nakládání s těžebními odpady	56
5.2.1 Pojem těžební odpad.....	58
5.2.3 Cíl a účel směrnice a zákona o nakládání s těžebním odpadem.....	61
5.2.4 Nakládání s těžebním odpadem.....	62
5.2.5 Přípravná fáze k nakládání s těžebním odpadem.....	62
5.2.6 Nakládání s těžebním odpadem při provozování úložného místa	70
5.2.7 Ukončení provozu úložného místa	73
5.3 Ochrana životního prostředí při nakládání s odpady při těžbě	73
5.4 Ochrana vod při nakládání s vodami, vypouštění odpadních vod a průsacích z úložných míst	77
5.5 Ochrana životního prostředí při dobývání dle zákona o ochraně přírody a krajiny	81
5.6 Zastavení provozu.....	82
5.7 Tvorba finanční rezervy na sanaci a rekultivaci a finanční rezervy pro zajištění důlních škod.....	83
6. Sanace a rekultivace	84
6.1 Technická rekultivace	86
6.2 Biologické rekultivace	87
6.2.1 Lesnická rekultivace.....	88

6.2.2 Zemědělská rekultivace	89
6.2.3 Vodní rekultivace	90
6.3 Ostatní rekultivace	91
6.4 Ekologická sukcese.....	91
6.5 Srovnání nákladů na rekultivace.....	93
6.6 Zajišťování a likvidace starých důlních děl.....	94
7. Závěr.....	95
Seznam použitých zkratk.....	98
Seznam použité literatury a pramenů	99
Učebnice a monografie	99
Články z odborných časopisů	99
Internet.....	100
Abstrakt	100
Abstract	100
Summary	101

1. Úvod

Těžba je jedna z velice důležitých hospodářských činností, která stojí vedle zemědělství vždy na začátku téměř jakéhokoliv výrobního procesu. Jakožto podnikání je samotná těžba velice riziková a tomu odpovídají i bankovní přírážky a očekávané návratnosti investic.

Samotný proces, než vůbec těžbař může otevřít důl či lom, je dlouhodobý a velice komplikovaný a probíhá několika fázemi, které následně i ve své práci popíši. Pro každý těžební projekt platí, že stojí a padá se čtyřmi pilíři. Prvním je ekonomičnost projektu, která je spojená s efektivní technologií a dostupností ložiska a možností ho těžít. Druhým podstatným pilířem je dokončit již započatý projekt včas a dle stanoveného rozpočtu. Mnoho společností se často potýká s velkými potížemi při samotném nastartování projektů tzv. Ramp up fáze, kdy jim selhávají technologie, trpí nedostatkem kvalifikovaných pracovních sil atd., které mají mnoho průvodních jevů v penálích, snížení cen akcií atd. Třetím pilířem je bezpečnost práce, která pokud není splněna, tak může dojít k zastavení provozu.

Čtvrtým, velice důležitým pilířem, je právě ochrana životního prostředí, na kterou je zaměřena i tato diplomová práce.

Prvním cílem mé práce je popsat a analyzovat jak jednotlivé zákony a k nim vydané předpisy na ochranu životního prostředí a horní předpisy slouží v rámci hornické činnosti k ochraně životního prostředí. Jednotlivé zákony mají jiné pojetí a slouží i jiným účelům, avšak často, byť nepřímo, plní právě i účel k ochraně životního prostředí. Danou analýzu a srovnání institutů provádím s ohledem na jednotlivé fáze těžebního procesu, kde popisují, jak je zajištěna ochrana životního prostředí v každé z těchto fází řízení.

Mým druhým cílem je provést rozbor tématu týkajícího se ochrany životního prostředí při hornické činnosti, které bohužel v české právní literatuře není příliš prozkoumáno a přispět tímto i k jejímu obohacení. Současně s tím bych chtěl vymežit, popsat a kriticky zhodnotit největší nedostatky současné úpravy.

Danou práci jsem si rozdělil celkově na sedm kapitol. Tyto kapitoly kopírují i fáze těžebního procesu od vyhledání nerostu až po závěrečnou fázi sanací a rekultivací.

První kapitola podává stručný úvod do problematiky těžby, vymezuje cíle a podává přehled této diplomové práce.

Druhou kapitolu začínám dopady těžby na životní prostředí tak, aby bylo zřejmé, proč je nutné danou oblast regulovat. Na tuto první část kapitoly navazuje otázka právních předpisů a otázka orgánů státní správy, které se na hornické činnosti podílejí. V rámci této kapitoly též blíže vymezím i základní pojmy, se kterými operuje horní právo a které jsou nutné pro

pochopení fungování horního práva. Po vymezení pojmů uvádím krátce přehled prostředků, kterými disponuje právo životního prostředí, a danou kapitolu zakončuji přehledem fází těžebního procesu.

Ve třetí kapitole se zabývám následně otázkou vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů. Tuto fázi pak člením na povolování geologických prací, jejich projektování a provádění a možnosti rozhodování organizace v závěru této fáze.

Ve čtvrté kapitole se pokouším navázat na kapitolu třetí a rozebírám zde řízení o stanovení dobývacího prostoru. V rámci tohoto řízení kladu důraz na náležitosti návrhu na stanovení dobývacího prostoru a možnostem ochrany životního prostředí při jeho utváření, neboť tento návrh představuje základní dokument pro vymezení budoucí těžební činnosti v dobývacím prostoru. Značnou část kapitoly věnuji též následnému řízení po podání návrhu před obvodním báňským úřadem.

V páté kapitole rozebírám blíže řízení o povolení plánu otvírky, přípravy a dobývání, které vede obvodní báňský úřad. Zabývám se zde otázkou žádosti organizace o povolení otvírky, přípravy a dobývání a její dokumentací. Vedle toho vysvětluji též možnosti orgánů státní správy hájit zájmy na ochraně životního prostředí při tomto řízení.

V druhé části této kapitoly se je zmíněna problematika paralelních povolení, které organizace musí zpravidla získat před zahájením hornické činnosti.

Šestá kapitola analyzuje zajištění ochrany životního prostředí při hornické činnosti. Tato kapitola je primárně zaměřena na nakládání s vodou, nakládání s těžebními odpady a nakládání s odpady.

V předposlední sedmé kapitole rozeberu problematiku a právní rámec provádění sanací a rekultivací a největší nedostatky současné úpravy.

V závěru diplomové práce shrnuji celou problematiku diplomové práce a poukazuji na největší nedostatky současné úpravy.

2. Hornická činnost a životní prostředí

2.1 Hornická činnost a její dopady na životní prostředí

Těžba nerostů je vždy spojena se zásahy do životního prostředí a ovlivňuje krajinu dlouho poté, co již byla ukončena. Dopady na životní prostředí spojené s těžbou nebyly dříve tak veliké a těžilo se v zásadě jen několik tun za den. Obrat nastal se zvýšením poptávky průmyslu a příchodem mechanizace produkce, který zintenzivnil a umožnil dobývání nerostů

ve větším rozsahu a s větší intenzitou. V poslední době je při neustále se zlepšujících technologiích a vyšších cenách možné pozorovat mnohé trendy např. rozšíření těžby i do míst, kde dříve dobývání nerostů nešlo. Mimoto už tak často výrazné dopady na životní prostředí jsou ještě umocňovány společenskými a hospodářskými potřebami, komoditními cykly, legislativou¹ atd.

Těžba měla a má jak pozitivní tak negativní dopady na okolní přírodu a obyvatelstvo, ať už při samotném dobývání, tak i při následných rekultivacích.

Mezi pozitivní dopady je možné zařadit rozvoj průmyslu, snížení nezaměstnanost při rostoucím cyklu cen komodit, ale též vznik lokalit s velkou koncentrací endemických rostlin, zvýšení retenčních schopností krajiny po kvalitně provedených rekultivacích atd.

Na druhou stranu těžba nerostných surovin má i výrazný negativní vliv na obyvatele blízkého okolí a jejich zdraví, krajinu a životní prostředí. Rozsah a intenzita zásahů do životního prostředí a krajiny se liší podle druhu těženého nerostu a způsobu jeho dobývání. Těžbou dochází k zasažení prakticky všech složek životního prostředí na daném území.

Při povrchové těžbě je nutné dočasně přesunout ohromné masy zeminy tak, aby bylo možné dosáhnout ložisek, čímž dochází k narušení půdního krytu, odlesnění, narušení či zničení biotopů na povrchu, vlivům na druhovou rozmanitost rostlinstva i zvířectva, sesuvům svahů, změnám vodních poměrů na povrchu, ale i v podzemí, změnám v proudění vzduchu, který ovlivňuje stav ovzduší zejména při inverzním vývoji počasí, zvýšené prašnosti ovzduší a dalším podobným vlivům.

Samotná těžba v podzemí se na povrchu projevuje například vznikem odvalů a výsypek, poddolováním, propady², změnami vodních poměrů atd.

Mimoto při určitých způsobech těžby může dojít ke kontaminaci půdy růstu kyselosti prostředí³ po těžbách sulfidických rud, vyšší solnatosti,⁴ k sekundární eutrofizaci vodního prostředí, kontaminaci vod v širokém okolí (např. při těžbě kyanidovým loužením), snížení druhové rozmanitosti rostlinstva i zvířectva, při nadměrné těžbě štěrkopísku v aluviích říčních krajín může docházet k zničení ekotonů⁵ a mnohé další.

¹ Např. zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství (horní zákon) postrádal ekonomické nástroje pro zajištění sanací a rekultivací

² Například Ostravský hrad poklesl o 14 metrů a kostel sv. Petra z Alkantry poblíž bývalého Dolu Gabriela o 33 metrů. Holub M., Těžba surovin a ochrana životního prostředí, Statistika a pár příkladů, Vesmír 78, 157, 1999/3

³ Acid Mine Drainage (AMD)

⁴ Coal mining and production Pollution Prevention and Abatement Handbook, WORLD BANK GROUP, 1998 s. 285

⁵ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území

Často však k devastaci životního prostředí nedochází při samotné těžbě, ale sekundárně při rekultivacích. Tím, jak mnohé části dobývacích prostorů jsou vydobyty a neprobíhá na nich hornická činnost, tak se stávají útočištěm pro mnohé druhy živočichů. Následně při provádění rekultivačních prací dochází k jejich zničení např. při technických rekultivacích dochází k likvidaci malých tůní, ve kterých žijí vzácní obojživelníci⁶, prohlubní, které využívají jako hnízdiště ptáci apod.

2.2 Právní předpisy

Samotná těžba jako lidská činnost je doprovázena, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, vedle pozitivních dopadů na životní prostředí i mnoha negativními. Bylo by naivní si myslet, že by se dnešní hospodářská a technologická společnost byla schopna obejít bez primárních surovin a tak se nemůže uplatnit alternativa plného zákazu těžby.

Je-li tedy těžba imanentní součástí našich životů a nelze-li ji zakázat, je nutné ji regulovat. Regulace z hlediska životního prostředí je zde právě z důvodů minimalizace těchto negativních jevů, které se při těžebním procesu mohou vyskytnout, a usměrnění těžby do varianty, která bude co nejvíce odpovídat zájmům chráněných zákonem.⁷

2.2.1 Ústavní základy

Samotná úprava ochrany životního prostředí při těžební činnosti je řešena na ústavní úrovni primárně v čl. 7 Ústavy a čl. 35 Listiny základních práv a svobod(LZPS), avšak k jejímu řádnému uplatnění je nutné využít i čl. 2 Ústavy a čl. 11, čl. 26 LZPS. Paradoxem však je, že samotná Ústava ani Listina životní prostředí ani jeho ochranu nijak nedefinují, ale přenechávají toto zákonu č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (ZoŽP), který v §2 stanoví, že životním prostředím je „vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“ a v §9 ZoŽP, že ochranou životního prostředí jsou „činnosti, jimiž se předchází znečišťování a poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování či poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných

dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 48

⁶ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 48

⁷ Damohorský M. A kol., Právo životního prostředí, 3. vydání, 2010, s. 561

vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“

Samotná těžba je složitý proces a dochází při ní ke střetu různých protichůdných zájmů, ať veřejných tak i soukromých. Základním rámcem ve vztahu k těžbě a životním prostředím je čl. 7, který zní „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“. Tento článek svým širokým pojetím přírodního bohatství České republiky umožňuje více výkladů jeho chápání.

Ochrana přírodního bohatství může na jednu stranu být chápána jak jako ochrana vyhledávaných a prozkoumávaných ložisek nerostných surovin před ztížením nebo znemožněním jejich případného využití v budoucnu a ochrana těchto ložisek před jejich neoprávněným užíváním a spotřebováním ve smyslu §15HorZ a §30 HorZ, tak se může jednat i ochranu přírodního bohatství ve smyslu ochrany životního prostředí před, při i mimo těžbu samotnou, ke které slouží i zákony na ochranu životního prostředí.

Vedle tohoto ustanovení stojí čl. 2(4) Ústavy, který stanoví, že každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, který je konkretizován ve vztahu k těžbě v čl. 35(3)LZPS a stanoví, že „při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“

Další konkretizací čl. 2 Ústavy ve vztahu k těžbě a životnímu prostředí je vyjádřen i v čl.11(3)LZPS, kde se stanoví zákaz zneužití vlastnického práva na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Tato ústavní zásada se vztahuje primárně na vlastníky dolů a lomů, ale i vlastníků důlních děl, pozemků při rekultivacích, na vlastníky použité techniky při průzkumných a geologických pracích a další a je následně konkretizována i v jednotlivých povinnostech s ohledem na životní prostředí.

V mnoha případech však při těchto zásazích nemusí mít osoba vlastnický vztah k dotčenému předmětu a tak je nutné stanovit i rámeček pro výkon svobody hospodářské činnosti a svobody podnikání ve vztahu k životnímu prostředí. Čl. 26(1) LZPS stanoví, že každý má právo podnikat a provozovat hospodářskou činnost, avšak dále v čl. 26(2)LZPS se stanoví, že zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností. Takto i zákon činí ve vztahu k hornické činnosti, a dalo by se i říci, že ustanovení čl. 26 LZPS společně s čl. 35 LZPS tvoří ústavní základ ochrany životního prostředí při hornické činnosti vůbec.

2.2.2 Evropské právo a mezinárodní právo

V oblasti mezinárodního práva bylo přijato několik úmluv týkajících se těžby a životního prostředí, avšak bez výraznějších dopadů na hornickou činnost v České republice. Jedná se např. Úmluva o mořském právu z roku 1982, Úmluva o Antarktidě z roku 1959.

Daleko větší dopad na českou legislativu však má samotné evropské právo. Mnohá ustanovení horního práva, ale i ustanovení práva životního prostředí jsou transpozicemi evropských směrnic. Jedná se například o tyto předpisy

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/22/ES o podmínkách udělování a využívání povolení k průzkumu, vyhledávání a dobývání uhlovodíků, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/31/ES o geologickém ukládání oxidu uhličitého a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací, které se následně promítly do zákonů o geologických pracích, horního zákona a zákona o hornické činnosti a báňské správě.

Směrnice EP a Rady č 2006/21/ES o nakládání s odpady z těžebního průmyslu, která byla implementována do českého právního řádu zákonem č. 157/2009 o nakládání s těžebním odpadem.

Nepřímo dolehla na těžbu i směrnice 2003/96/ES, která byla pak následně provedena zákonem o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Vedle tohoto platí pro těžbu i mnohé další směrnice v oblasti práva životního prostředí, které byly transponovány do národních předpisů např. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí, která byla transponována do zákona č. 167/2008Sb. o předcházení ekologické újmě a o její nápravě

2.2.3 Právní úprava národní

Na samém konci režimu bylo přijato několik předpisů týkajících se hornické činnosti, které vytváří základní rámec pro těžební činnost. Těmito zákony byly zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti,

výbušninách a o státní báňské správě a zákon o 62/1988 Sb., o geologických pracích
Později v roce 2009 byl přijat čtvrtý zákon jako transpozice evropské směrnice vztahující se k těžbě zákon č. 157/2009 Sb., o nakládání s těžebním odpadem.

Na tyto hlavní zákony, které stanovují základní rámec pro těžbu, zde existuje ještě soubor podzákoných norem týkajících se těžby a nepřímo i ochrany životního prostředí, které vydává ČBÚ a Ministerstvo životního prostředí.

Velká část norem horního práva je kodifikována právě v těchto předpisech, a z daného důvodu by se dalo říci, že samotné horní právo je primárně právo vyhláskové. Jedná se například o vyhlášky:

vyhláška ČBÚ č. 104/1988 Sb., o hospodárném využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem

vyhláška ČBÚ č. 172/1992 Sb., o dobývacích prostorech

vyhláška ČBÚ č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů,

vyhláška ČBÚ č. 428/2009 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o nakládání s těžebním odpadem.

vyhláška ČBÚ č. 429/2009 Sb., o stanovení náležitostí plánu pro nakládání s těžebním odpadem včetně hodnocení jeho vlastností a některých dalších podrobností k provedení zákona o nakládání s těžebním odpadem.

Vedle těchto předpisů zákonných a podzákoných, které určují hlavní rámec horního práva, se do samotných těžebních řízení svými požadavky vlamují i jiné předpisy, které mají za cíl chránit jiné veřejné a soukromé zájmy mezi nimi i zájem na ochraně životního prostředí. Jedná se například o zákon č. 183/2006Sb. o územním plánování a stavebním řádu, zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, zákon č. 289/1995 Sb., o ochraně lesa, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, zákon č. 254/2001Sb., o vodách a mnohé další.

K těmto zákonům byly vydány i mnohé prováděcí předpisy, které konkretizují povinnosti v nich stanovené.

2.3 Orgány výkonu státní správy při hornické činnosti

Obecně těžba není jednolitý proces a probíhá v několika fázích a jeho dopady zasahují více zájmů, které chrání různé zákony, jak bylo naznačeno v předešlých kapitolách. Této mnohosti zájmů odpovídá i mnohost dotčených správních orgánů na samotném řízení. Hlavními orgány při těžbě jsou Ministerstvo životního prostředí, jakožto orgán rozhodující o činnostech v rámci geologického průzkumu a orgány Státní báňské správy.⁸

Organizace státní báňské správy je rozdělena mezi orgány státní báňské správy, kterými jsou Český báňský úřad v Praze (dále ČBÚ) jako ústřední orgán státní báňské správy České republiky a obvodní báňské úřady (dále OBÚ).⁹ Český báňský úřad plní úkoly vrchního dozoru orgánů státní báňské správy¹⁰ a řídí výkon státní báňské správy a činnost obvodních báňských úřadů a rozhoduje o odvoláních proti jejich rozhodnutím.¹¹

Při výkonu vrchního dozoru Český báňský úřad ukládá opatření k zajištění hospodárného využívání ložisek nerostů, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu a za tím účelem organizuje, řídí a provádí zvláštní prověrky, provádí prověrky pracovišť, činností a technických zařízení ukládá opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při nakládání s výbušninami a za tím účelem organizuje, řídí a provádí zvláštní prověrky¹² vedle toho plní ČBÚ ještě mnoho jiných úkolů.

Pod Českým báňským úřadem jsou obvodní báňské úřady, u kterých leží těžišť rozhodovací činnosti v oblasti těžby tím, že¹³ např. stanoví, mění nebo ruší dobývací prostory a vedou jejich evidenci, povolují otvírku, přípravu a dobývání výhradních ložisek a ve stanovených

⁸ § 38(1) HZČ

⁹ V § 38 HZČ je stanoveno celkem 9 obvodních báňských úřadů s působností pro území Hlavního města Prahy a kraje Středočeského, pro území krajů Plzeňského a Jihočeského, pro území kraje Karlovarského, pro území kraje Ústeckého, pro území krajů Královéhradeckého a Pardubického, pro území krajů Jihomoravského a Zlínského, pro území krajů Moravskoslezského a Olomouckého, pro území krajů Libereckého a Vysočina.

¹⁰ Vrchní dozor se nevztahuje na případy, kdy činnosti a technická zařízení podléhající obdobnému dozoru orgánů Ministerstva obrany, Ministerstva dopravy a spojů, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva vnitra. Vrchní dozor státní báňské správy není dotčen ekologickým dohledem nad těžbou vykonávaným Ministerstvem životního prostředí. §39(2) HZČ

¹¹ §40(1,2) ZHČ

¹² §40(3) ZHČ

¹³ §41(2) ZHČ

případech vyhledávání a průzkum ložisek důlními díly; před zastavením provozu v důlních dílech a lomech povolují jejich zajištění nebo povolují likvidaci hlavních důlních děl a lomů, schvalují v rámci povolování otvírky, přípravy a dobývání výhradních ložisek návrh na vytvoření finančních rezerv pro vypořádání důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání a rozhodují o jejich čerpání.

Mimoto mají OBÚ pravomoc i v oblasti výkonu vrchního dozoru,¹⁴ např. provádějí prohlídky objektů, zařízení a pracovišť a při tom kontrolují, jak jsou plněny povinnosti vyplývající z horního zákona, zákona o hornické činnosti a předpisů vydaných na jejich základě, pokud upravují ochranu a využívání ložisek nerostů, bezpečnost a ochranu zdraví při práci a bezpečnost provozu a zajištění chráněných objektů a zájmů před účinky hornické činnosti, nařizují odstranit zjištěné závady a nedostatky.

Vedle těchto primárních správních orgánů zasahují do těžebního procesu významnou měrou stavební úřady, vodoprávní úřady, orgány ochrany přírody, orgány ochrany lesa, orgány ochrany zemědělského půdního fondu, orgány ochrany ovzduší a mnoho dalších.

2.4 Pojmy dle horního zákona

Pro řádné pochopení fungování horního práva je nutné prvně vysvětlit některé pojmy užívané v horních předpisech.

2.4.1 Pojem nerost a jeho význam

Nerostem ve smyslu § 2(1) HorZ jsou „tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry“. Takto široce definovaný pojem nerostu je následně korigován definicí negativní v ustanovení § 2 (2) HorZ, který vyjmenovává části zemské kůry, které nerosty ve smyslu horního zákona nejsou např. bahno, písek, štěrk a valouny v korytech vodních toků, pokud neobsahují vyhrazené nerosty v dobyvatelném množství, rašelinu¹⁵ atd.

Horní zákon pak mimo samotného stanovení, co považuje za nerost a dále nerosty rozděluje

¹⁴ §41 ZHČ

¹⁵ V ČR není rašelina považována za nerost na rozdíl od jiných zemí Evropy, kde se těží kamenná rašelina jako topivo do elektráren

na nerosty vyhrazené a nevyhrazené. Mezi vyhrazené nerosty řadí: radioaktivní nerosty, všechny druhy ropy a hořlavého zemního plynu (uhlovodíky), všechny druhy uhlí a bituminosní horniny, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět kovy, magnezit, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět fosfor, síru a fluór nebo jejich sloučeniny,¹⁶ kamenná sůl, draselné, borové, bromové a jodové soli, tuha, baryt, azbest, slída, mastek, diatomit, sklářský a slévárenský písek, minerální barviva, bentonit, nerosty, z nichž je možno průmyslově vyrábět prvky vzácných zemin a prvky s vlastnostmi polovodičů, mineralizované vody, z nichž se mohou průmyslově získávat vyhrazené nerosty, granit, granodiorit, diorit, gabro, diabas, hadec, dolomit a vápenec, pokud jsou blokově dobyvatelné a lešitelné, a travertin,

Vedle vyhrazených nerostů pracuje horní zákon i nerosty nevyhrazenými. Ostatní nerosty, které nejsou uvedeny ve výčtu uvedeném výše, se považují za nevyhrazené.

Další důležitý pojem, který navazuje na nerosty je pojem nerostného bohatství¹⁷, které je tvořeno ložisky vyhrazených nerostů, avšak nikoli nevyhrazených.¹⁸ Vedle toho užívá horní právo ještě pojem ložisko nerostů, které je definováno jako přírodní nahromadění nerostů, jakož i základka v hlubinném dole, opuštěný odval, výsypka nebo odkaliště, které vznikly hornickou činností a obsahují nerosty.¹⁹ Ložiska opět dle složení nerostu dělíme na výhradní §6 HorZ a nevýhradní §7 HorZ.

Samotné rozdělení nerostů, zda se jedná o nerost výhradní či nevýhradní má význam z hlediska procesních režimů dle horního zákona, pokud jde o dobývání vyhrazených či nevyhrazených nerostů. V mnoha ohledech jsou si daná řízení velice podobná, avšak v mnoha ohledech se liší. Hlavními rozdíly jsou rozdílný režim pro vyhledávání a průzkum nevyhrazených nerostů, ke kterému se nevyžaduje povolení a postačí pouhý souhlas vlastníka pozemku, na němž k vyhledávání dochází, zatímco pro vyhledávání vyhrazených nerostů je nutné získat povolení k provádění geologických prací. Další rozdíl existuje pro fázi jejich dobývání, kde platí, že pro dobývání vyhrazených nerostů je nutné stanovit dobývací prostor dle horního zákona, zatímco pro dobývání nevyhrazených nerostů je nutné získat rozhodnutí o změně využití území dle stavebního zákona. Vedle toho platí, že dobývání vyhrazených nerostů je hornickou činností ve smyslu §2ZHC, zatímco povolovací režim pro dobývání

¹⁶ Tato část definice není úplně nejlépe definována, neboť její obsah se odvíjí od technologického rozvoje

¹⁷ Tento pojem je nutné odlišit od pojmu přírodní bohatství ve smyslu čl. 7 Ústavy

¹⁸ §5HorZ

¹⁹ §4HorZ

nevyhrazených nerostů spadá pod režim činnosti prováděné hornickým způsobem ve smyslu §3ZHČ(viz níže). Centrálním pojmem právě pro odlišení těchto dvou režimů je pojem nerostu.

Vedle toho má rozlišení, zda se jedná o nerost výhradní či nevýhradní význam z hlediska vlastnického práva. Nevyhrazené nerosty jsou součástí pozemku, zatímco nerosty vyhrazené jsou vlastnictvím státu.²⁰

2.4.2 Pojem hornická činnost²¹ a činnost prováděná hornickým způsobem²²

S ohledem na povolovací režim rozlišuje horní zákon mezi hornickou činností a činností prováděnou hornickým způsobem. V pochybnostech, zda jde o hornickou činnost nebo o činnost prováděnou hornickým způsobem, rozhodne Český báňský úřad po projednání s dotčenými ústředními orgány státní správy.²³

Mezi hornickou činností řadíme např.:

- a) vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů (dále jen "výhradní ložiska"),
- b) otvírka, příprava a dobývání výhradních ložisek,
- c) zřizování, zajišťování a likvidace důlních děl a lomů,
- d) úprava a zušlechťování nerostů prováděné v souvislosti s jejich dobýváním,
- e) zřizování a provozování odvalů, výsypek a odkališť
- f) zajišťování a likvidace starých důlních děl ve smyslu § 35 HorZ,

Zatímco mezi činností prováděnou hornickým způsobem se řadí:

- a) dobývání ložisek nevyhrazených nerostů, včetně úpravy a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, a vyhledávání a průzkum ložisek nevyhrazených nerostů prováděné k tomu účelu,
- b) těžba písků v korytech vodních toků a šterkopísků plovacími stroji, včetně úpravy a zušlechťování těchto surovin prováděných v souvislosti s jejich těžbou, s výjimkou odstraňování nánosů při údržbě vodních toků,

²⁰ Bernard M., Vybrané aspekty horního práva ve vztahu k ochraně životního prostředí a lidských práv, Via Iuris III/2006, s. 43

²¹ §2ZHČ

²² §3ZHČ

²³ §4ZHČ

- c) jímání přírodních léčivých a stolních minerálních vod v důlním díle v podzemí,
- d) práce na zpřístupnění starých důlních děl nebo trvale opuštěných důlních děl a práce na jejich udržování v bezpečném stavu,

2.4.3 Pojem organizace

Horní zákon v § 5aHorZ operuje s pojmem organizace, který definuje jako právnické a fyzické osoby, které v rámci podnikatelské činnosti při splnění podmínek stanovených právními předpisy vykonávají vyhledávání, průzkum nebo dobývání výhradních ložisek nebo jinou hornickou činnost

2.5 Fáze těžby

Těžba je velice komplikovaný proces, ať už personálně, technologicky či právně, který trvá mnoho let, avšak přesto těžba všude ve světě probíhá zhruba stejným způsobem ve pěti hlavních fázích, které odpovídají i tomu faktu, že těžba není nic jiného než jedno velké územní a stavební řízení.

Obecně první fází je vůbec hledání ložiska nerostů ve formě průzkumu. V České republice tomuto odpovídá vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů. Zákony aplikovatelné na tuto první fázi jsou zákon o geologických pracích (dále jen ZGP), horní zákon (dále HorZ) a zákon o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě (dále ZHČ) a též předpisy na ochranu životního prostředí. V případě, že ložisko je nalezeno a je zájem na jeho využití dochází následně k určitému omezení činností na povrchu v rámci zamezení možnosti jeho dobývání. V ČR se toto řeší pomocí institutu chráněného ložiskového území v § 15 HorZ. Pokud zájem není, tak je takové ložisko možné odepsat dle § 14HorZ tj. chovat se, jako by tam takové ložisko nerostu vůbec nebylo.

V druhé fázi už dochází k výraznějšímu zásahu na povrchu a to stanovením dobývacího prostoru nebo rozhodnutím o změně využití území. V této fázi se vymezí oblast, ve které se již pravděpodobně v budoucnu bude těžit.

Třetí fáze následuje v případě, že je stanoveno určité území pro dobývání a najde se subjekt ochotný těžit, který se pokusí důl otevřít a začít dobývat samotné nerosty. Této fázi odpovídá v ČR plán povolení otvírky, přípravy a dobývání.

V případě, že subjekt získal do teď všechna potřebná povolení, přechází do čtvrté fáze a začíná těžit. Přitom je povinen dodržovat určité povinnosti stanovené právními předpisy a

správními akty při samotném těžení.

Pokud subjekt vydobyl všechny těžitelné nerosty nebo zájem na těžbě pominul, blíží se společnost do poslední fáze sanací a rekultivací, při kterých je společnost (ve světě zpravidla, u nás dnes již vždy) povinna pozemky zrekultivovat uvedením do přirozeného stavu.

Než takovýto celý cyklus proběhne, může to trvat i několik desítek let, v jehož důsledku se celkové podmínky mohou dost výrazně změnit.

Pro přehlednost zde uvádím základní rozdělení těžby dle fází

- 1)vyhledávání a průzkum ložisek nerostů
- 2)řízení o stanovení dobývacího prostoru,
- 3)řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání
- 4)dobývání ložiska
- 5)sanace a rekultivace

3. Vyhledávání a průzkum ložisek nerostu

Zákon o hornické činnosti označuje vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů (výhradních ložisek) jako jednu z forem hornické činnosti a vyhledávání a průzkum ložisek nevyhrazených nerostů řadí mezi činnosti prováděné hornickým způsobem.²⁴ Cílem těchto činností je nalézt ložisko nerostů, zjistit jejich kvantitu a kvalitu a všechny ostatní potřebné údaje. Vyhledávání a průzkum ložisek patří z hlediska těžebních společností k jedné z nejrizikovějších činností vzhledem k tomu, že pravděpodobnost nalezení vhodného těžitelného ložiska u zlata se pohybuje mezi 1:500 a 1:20000 ze všech průzkumů.²⁵ Samotné vyhledávání a průzkum ložisek většinou nemá tak výrazné dopady na životní prostředí jako těžba sama, ale přesto při ní k poškození životního prostředí může docházet (např. hlukem, prachem, kácením, ježděním mimo vyznačené cesty) a proto i zde byla snaha zákonodárce tyto činnosti určitým způsobem regulovat. Základní zákonný rámec pro tuto fázi poskytují zákon o geologických pracích, zákon o hornické činnosti a horní zákon, které tvoří základní předpisy pro řízení v této fázi s tím, že společnost musí dodržet požadavky požadované zákony určenými na ochranu jiných zájmů.

Hlavní část právní úpravy vyhledávání a průzkumu ložisek je obsažena v zákoně o

²⁴ §2 a §3 ZHČ

²⁵ Enders S., Society of Economic Geologists Newsletter, 7/2011, s. 16

geologických pracích, který upravuje podmínky pro projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, jejich kontrolu a sankce.²⁶ Samotné geologické práce jsou definovány v §2(1)ZGP jako geologický výzkum a geologický průzkum.

Z hlediska těžební činnosti má význam primárně průzkum geologický, který je definován v §2(3)ZGP jako účelově zaměřené geologické práce, jimiž se zkoumá území v podrobnostech přesahujících geologický výzkum. V daném §2(3)ZGP se dále geologický průzkum člení podle účelu prací, z nichž pro těžbu je nejdůležitější průzkum ložiskový. Tento ložiskový průzkum je následně členěn ještě na určité podkategorie s ohledem na to, zda-li dochází k průzkumu nenalezeného či nalezeného ložiska, a pokud ložisko nalezeno bylo, tak zda-li tento průzkum probíhá uvnitř stanoveného dobývacího území či mimo ně.²⁷ Podrobností pro členění průzkumných geologických prací řeší vyhláška MŽP č. 369/2004 Sb., o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací.

3.1 Povolení k provádění geologických prací

K tomu, aby mohlo být započato s vyhledáváním vyhrazených nerostů, je nutné získat povolení dle §4aZGP k provádění geologických prací. Toto povolení vydává MŽP k žádosti o stanovení průzkumného území, jehož náležitosti žádosti stanoví §4(2)ZGP.²⁸ V případě, že jsou podány dvě nebo více konkurenčních žádostí o stanovení průzkumného území, přihlédne MŽP při rozhodování k technické a finanční způsobilosti žadatele, navrženému způsobu průzkumu nebo vyhledávání na území, které je předmětem žádosti, a k tomu, která žádost zajišťuje získání úplnějších geologických informací a lepší ochranu zákonem chráněných zájmů.²⁹

Rozsah a způsob provádění geologických prací je uváděn v povolení pouze rámcově s tím, že konkrétní vymezení prací bude až v samotném projektu geologických prací v souladu s podmínkami stanovenými v rozhodnutí o stanovení průzkumného území.³⁰

Pro podmínky provádění geologických prací platí, že musí být stanovené tak, aby umožnily získání dostatku informací o prozkoumávané lokalitě, avšak zároveň aby neumožnily

²⁶ §1 ZGP

²⁷ §2(4)ZGP

²⁸ Vedle tohoto řízení o povolení geologických prací obsahuje zákon o geologických pracích zvláštní ustanovení pro vyhledávání a průzkum ložisek ropy nebo hořlavého zemního plynu, které se vyznačuje některými zvláštnostmi z hlediska zveřejňování v úředním věstníku Evropské unie, podávání konkurenčních žádostí atd.

²⁹ §4(3)ZGP

³⁰ Šponar P., Vícha O. Zákon o geologických pracích s komentářem 2005 s. 29

provádění faktické těžby.³¹

Mimoto má MŽP možnost žádost zamítnout, pokud např. průzkum je v rozporu se státní surovinovou politikou, státní politikou životního prostředí nebo pokud další veřejný zájem převyší zájem na dalším průzkumu a následném využití výhradního ložiska, kterým může být například zájem na ochraně životního prostředí.³² Účastníkem tohoto řízení je žadatel, obce, na jejichž území bude prováděna, ostatní osoby dle §4aZGeolP a občanská sdružení dle §70ZOPK, splní-li podmínky pro účastenství. Získání povolení k provádění geologických prací je podmínkou pro další navazující řízení o povolení k vyhledávání a průzkumu ložisek důlními díly.

Pokud je jednou průzkumné území stanoveno, slouží jako určitá záruka zajištění ochrany životního prostředí pravomoc MŽP stanovené průzkumné území zrušit v případě poruší-li organizace opakovaně nebo se závažnými důsledky povinnosti stanovené zákonem o geologických pracích nebo rozhodnutím vydaným na jeho základě nebo zákony vydanými k ochraně veřejného zdraví a k ochraně životního prostředí.³³

Vedle samotného řízení o povolení k provádění geologických prací probíhají vedlejší paralelní řízení, které musí být vyřešeny ještě před samotným započítím provádění geologických prací například dle zákona o ochraně přírody a krajiny se jedná o rozhodnutí o odchylném postupu při ochraně ptáků dle §5b ZOPK, řízení o povolení kácení dřevin rostoucích mimo les dle § 8 ZOPK, povolení výjimky ze zákazu ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně nebo jinak měnit jejich dochovaný stav dle §10(2)ZOPK, povolení výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích podle §§ 16, 26, 29, 34, 35(2) a § 36(2)ZOPK dle §43ZOPK, povolení výjimky z ochrany zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a památných stromů dle § 56ZOPK, dle vodního zákona je dle §14VodZ nutné získat povolení místně a věcně příslušného vodoprávního úřadu ke geologickým pracím spojeným se zásahem do pozemku v záplavových územích a v ochranných pásmech vodních zdrojů, dle § 8VodZ je nutné si obstarat povolení k nakládání s vodami, pokud jsou pro to splněny podmínky atd.

³¹ Rozhodnutí ministra životního prostředí ze dne 9.12. 2002 č. j. M/101181/02 SRK752/R-1344/02 in Šponar P., Vícha O. Zákon o geologických pracích s komentářem 2005 s. 37

³² §4a(5,6)ZGP

³³ §21ZGP

3.2 Povolení k vyhledávání průzkumu ložisek důlními díly

V případě, že při geologických pracích dochází k použití důlních děl, je nutné získat povolení k vyhledávání a průzkumu ložisek důlními díly dle §9ZHČ, které vydává místně příslušný obvodní báňský úřad.

Náležitosti žádosti k vydání povolení k vyhledávání průzkumu ložisek důlními díly a její přílohu stanoví Vyhláška 104/1988 Sb. o hospodárném využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem. Z hlediska životního prostředí jsou nejdůležitějšími body např. nakládání s důlními vodami či způsob zajištění požadavků vyplývajících z rozhodnutí orgánů a dohod s orgány a organizacemi, jimž přísluší ochrana objektů a zájmů podle zvláštních předpisů.

Účastníky tohoto řízení jsou žadatel, investor, vlastník důlního díla, občané, jejichž práva a právem chráněné zájmy nebo povinnosti mohou být povolením dotčeny, obce, v jejichž územním obvodu má být hornická činnost vykonávána³⁴ a občanská sdružení ve smyslu §70 ZOPK

3.3 Povinnosti při projektování geologických prací

Jak už bylo zmíněno výše, je rozsah a způsob provádění geologických prací uveden v povolení pouze rámcově s tím, že konkrétní vymezení prací bude až v samotném projektu geologických prací. Projektování geologických prací předchází samotnému provádění geologických prací na stanoveném průzkumném území. Úprava projektování geologických prací a povinnosti při jejich projektování jsou upraveny ve vyhlášce č. 369/2009Sb. o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, na kterou odkazuje zákon o geologických pracích v §6(4)ZGP.

Určitou první zárukou ochrany životního prostředí je § 3(1)ZGP, dle kterého geologické práce jsou oprávněny projektovat, provádět a vyhodnocovat pouze ty fyzické a právnické osoby splňující podmínky stanovené §3ZGP a vyhlášky č. 206/2001Sb. Vedle toho ukládá zákon o geologických pracích zpracovateli dokumentace povinnost zjistit, zda se geologické práce nedotknou zájmů chráněných zvláštními předpisy a pokud ano, ukládají mu povinnost je řešit pomocí institutu řešení střetu zájmů.³⁵ Dalším prostředkem k ochraně životního prostředí v rámci projektování geologických prací je §6(3)ZGP, který stanoví, že pokud projekt

³⁴ §18(1)ZHČ

³⁵ §6ZGP v návaznosti na §22ZGP

geologických prací a jeho změny obsahuje strojní vrtné práce hlubší než 30 m nebo strojní vrtné práce, jejichž celková délka přesahuje 100 m, je organizace povinna zaslat krajskému úřadu, v jehož správním obvodu mají být práce spojené se zásahem do pozemku prováděny, a to nejméně 30 dní před zahájením prací spojených se zásahem do pozemku. Krajský úřad se k projektu do 30 dnů vyjádří z hlediska zájmů chráněných zvláštními právními předpisy a v odůvodněných případech může zadavateli uložit opatření expertního posouzení Českou geologickou službou, biologického hodnocení ve smyslu § 67 ZOPK nebo jiného odborného posouzení nebo podkladu. V takovém případě se zahájení těchto prací na přiměřenou dobu odloží.

Vedle zákona o geologických pracích klade na zpracovatele projektové dokumentace požadavky vyhláška 13/1992Sb. k zákonu o ochraně zemědělského půdního fondu vyhodnocení důsledků geologických prací na zemědělský půdní fond, pokud by měl touto činností být dotčen zemědělský půdní fond po dobu delší než jeden rok.³⁶

3.4 Povinnosti při vlastním provádění geologických prací

S udělením povolení spojuje zákon ve vztahu k úspěšnému žadateli vznik práv a povinností. Organizaci právní mocí povolení vzniká právo provádět na stanoveném území geologické práce, avšak zároveň jí vznikají určitá omezení ve formě povinností dle zákona o geologických pracích, ale i dle zákonů jiných, např. Dle zákona o ochraně přírody a krajiny, dle vodního zákona, neboť jak stanoví §22ZGP “Jestliže se provádění geologických prací dotýká zájmů chráněných zvláštními předpisy, postupuje se v souladu s těmito předpisy.“

Dle zákona o geologických pracích se jedná např. o povinnost dle § 11(4) HorZ platit roční úhradu z průzkumného území ve výši 2000Kč za km² na rok a za každý další rok 1000Kč, o povinnost podat oznámení Ministerstvu životního prostředí ohledně zjištění výhradního ložiska s uvedením množství jeho zásob, oznámení o rizikových geofaktorech životního prostředí³⁷ a další. Jiné povinnosti stanoví např. § 13 (2, 3, 4) LesZ povinnosti k ochraně kvality pozemků určených k plnění funkcí lesa při geologickém průzkumu na pozemcích určených k plnění funkcí lesa. Organizace má povinnost provádět tyto práce tak, aby škody na pozemcích a lesních porostech byly co nejmenší, a dále povinnost zajistit k odstranění případných škod bezprostředně potřebná opatření. Podobné povinnosti jako lesní zákon obsahuje i zákon o ochraně zemědělského půdního fondu v § 8(1,2) ZPF, kde se stanoví, že

³⁶ §8 vyhláška 13/1992Sb.

³⁷ §9aZGP

při geologickém průzkumu jsou právnické a fyzické osoby učinit opatření k zabránění úniku pevných, kapalných a plyných látek poškozujících zemědělský půdní fond a jeho vegetační kryt, provádět geologické práce především v době vegetačního klidu a po jejich skončení uvést dotčené plochy do původního stavu a provádět práce tak, aby na zemědělském půdním fondu došlo k co nejmenším škodám. Vedle toho je mají organizace provádějící geologické práce povinnost požádat o souhlas s odnětím pozemků ze zemědělského půdního fondu, jsou-li splněny podmínky §8(3)ZPF.

Vedle zákonných povinností, musí zadavatel dodržet i povinností, které jsou stanoveny v povolení Ministerstvem životního prostředí. Samotná odpovědnost zadavatele je stanovena poměrně široce vzhledem k tomu, že tento není povinen provádět geologické práce sám a může si k tomuto účelu najmout odborně způsobilou osobu, avšak přesto je odpovědný za to, že organizace provádějící vlastní geologické práce v průzkumném území dodrží všechny podmínky uvedené v rozhodnutí o stanovení průzkumného území.³⁸

3.5 Vyhodnocování geologických prací

Po samotném provedení průzkumu a ukončení geologických prací získá organizace informace o složení a stavbě nerostů v dotčeném prostoru, které slouží k vyhodnocení geologických prací.³⁹ Vyhodnocení všech geologických prací obsahuje zejména jejich přehled a výsledky z hlediska cíle sledovaného v projektu, nové geologické poznatky včetně těch, které přímo nesouvisí s cílem projektu a další především ložiska nerostů a zdroje podzemních vod. Součástí vyhodnocení je výpočet zásob⁴⁰, který zabezpečuje organizace.⁴¹ K výpočtu zásob slouží vyhláška MŽP č. 369/2004 Sb., která zakotvuje další podklady pro výpočet zásob, kterými jsou povolení, vyjádření, souhlasy, stanoviska nebo jiné úřední akty správních úřadů vydané ve správních řízeních, které se týkají vyhledávání, průzkumu nebo dobývání ložiska a vymezení zájmů chráněných zvláštními právními předpisy, které jsou nebo mohou být dotčeny dalším průzkumem, otvírkou nebo dobýváním ložiska nerostů, a z výsledků projednávání střetů zájmů.⁴²

³⁸ Šponar P., Vícha O. Zákon o geologických pracích s komentářem 2005 s. 28

³⁹ §10(1) GZP

⁴⁰ Zásoby dělíme podle stupně prozkoumanosti výhradního ložiska na zásoby vyhledané a zásoby prozkoumané, podle podmínek využitelnosti na zásoby bilanční a zásoby nebilanční, podle přípustnosti k dobývání na zásoby vázané a volné. § 14HorZ

⁴¹ §14(1)HorZ

⁴² Bernard M., Právní ochrana životního prostředí v hornictví, Právo životního prostředí, 2/2007, s. 46

Určitou vadou při samotném vyhodnocování geologických prací dle § 10ZGP a vyhlášky 369/2004Sb. je ten, že všechny podklady a výpočet zásob připravuje organizace, přičemž se může stát, že nemusí vždy dojít k řádnému zohlednění všech faktorů týkajících se životního prostředí. Na druhou stranu, v dalším navazujícím řízení o stanovení dobývacího prostoru či v řízení o změně ve využití území je nutné provádět EIA, biologická hodnocení dle § 67ZOPK a další podobná hodnocení, které do značné míry dané nedostatky kompenzují. Kromě těchto hodnocení se v navazujících řízeních k plánům na stanovení dobývacího prostoru a plánu otírky a přípravy k dobývání vyjadřují i orgány dle složkových zákonů, které k těmto záměrům vydávají povolení a závazná stanoviska. Vedle námitek uvedených výše je nutné podotknout, že samotné těžební projekty jsou velice drahou záležitostí, a proto většina těžařů zvažuje vždy důkladně provedení těchto záměrů i s ohledem na jiné veřejné zájmy.

Po samotném vyhodnocení se organizace může rozhodnout následovně. V případě, že nebylo nalezeno žádné vhodné ložisko, může organizace od dalšího záměru upustit nebo pokud organizace dospěje k názoru, že ložisko není možné dobývat z důvodů technických, ekonomických či jiných⁴³, např. že převažuje jiný zájem, může podat návrh na odpis zásob. V případě, že organizace našla ložisko, které je vhodné k dobývání, může podat buď návrh na stanovení chráněného ložiskového území nebo rovnou návrh na stanovení dobývacího prostoru nebo též od záměru dobývat upustit.

V následujících podkapitolách rozeberu blíže variantu vytváření chráněného ložiskového území, odpisu zásob a později i návrh na stanovení dobývacího prostoru. Nulovou variantou se dále v práci zabývat nebudu.

3.4.1 Vytváření chráněných ložiskových území

První variantou v případě, že bylo nalezeno ložisko a není záměr ho odepsat, je možné zahájit řízení o stanovení chráněného ložiskového území v období vyhledávání nebo průzkumu po vydání osvědčení o výhradním ložisku.⁴⁴ Chráněné ložiskové území je institutem horního práva, které slouží k zabezpečení ochrany ložisek výhradních nerostů před ztížením či znemožněním jejich dobývání za předpokladu, že se nepočítá s jejich bezprostředním

⁴³ §14aHorZ

⁴⁴ §16(3)HorZ

využitím⁴⁵. Chráněné ložiskové území zahrnuje kromě území nad výhradním ložiskem též okolní území, ve kterém se mohou projevit vlivy dobývání a objekty nebo zařízení na tomto území by mohly znemožnit nebo ztížit vydobytí zásob výhradního ložiska.⁴⁶ Samotná ochrana ložiska spočívá v zákazu zřizovat v chráněném ložiskovém území stavby a zařízení, které nesouvisí s dobýváním výhradního ložiska⁴⁷, bez rozhodnutí stavebního úřadu po získání závazného stanoviska kraje v přenesené působnosti po projednání s obvodním báňským úřadem, který navrhne podmínky pro umístění, popřípadě provedení stavby či zařízení.⁴⁸ S ohledem na předešlou větu je možné konstatovat, že chráněné ložiskové území není nic jiného než určitou formou stavební uzávěry.⁴⁹

Řízení o stanovení chráněného ložiskového území se zahájí na návrh organizace nebo z podnětu orgánu státní správy. Návrh se doloží osvědčením o výhradním ložisku a návrhem hranic chráněného ložiskového území.⁵⁰ Účastníkem řízení je jen navrhovatel, tedy organizace dle §17(3) HorZ. Mimoto umožňuje zákon o ochraně přírody a krajiny účast na řízení o stanovení chráněného ložiskového území občanským sdružením dle §70ZOPK, pokud splní podmínky tam stanovené.

Chráněné ložiskové území⁵¹ stanoví ministerstvo životního prostředí po projednání s orgánem kraje v přenesené působnosti České republiky rozhodnutím vydaným v součinnosti s Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky, obvodním báňským úřadem a po dohodě s orgánem územního plánování a stavebním úřadem.⁵²

Samotné stanovení chráněného ložiskového území je možné považovat za jedno z možných pojetí čl. 7 Ústavy, které má za cíl ochranu přírodního bohatství

Velice trefně poznamenává Bernard 2007 *“Pojmově je územní ochrana výhradních ložisek zcela protichůdná ochraně životního prostředí. Jejím účelem je ochrana výhradního ložiska před ztížením nebo znemožněním jeho budoucí exploatace, a to stanovením zvláštního režimu pro území, na kterém se výhradní ložisko nachází. Paradoxně však územní ochrana výhradních ložisek může přispět k ochraně zájmů životního prostředí, neboť součástí této*

45 §16 HorZ

46 Makarius R., České horní právo, díl I., 1999, s. 57

47 §18(1)HorZ

48 §19(1) HorZ

49 Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012, s. 29

50 §17(2)HorZ

51 Evidenci chráněných ložiskových území vede Ministerstvo životního prostředí §29(1)HorZ

52 §17(1)HorZ

*ochrany je omezení nebo vyloučení veškerých ekonomických aktivit, které s dobýváním přímo nesouvisí. Po určité době pak teoreticky může dojít k přehodnocení zájmů na využití tohoto území, a namísto původně plánovaného vytěžení převáží zájem na ochraně životního prostředí.*⁵³

3.4.2 Odpis zásob

Druhou variantou, kterou těžař může volit je odpis zásob. Horní zákon počítá s tím, že každé ložisko bude vydobyto. Pokud tomu tak nebude, je možné ložisko odepsat. Odpisem zásob výhradních ložisek se rozumí jejich vynětí z evidence zásob nebo jejich převod ze zásob bilančních do zásob nebilančních.⁵⁴ Rozhodovacím kritériem zde mohou být složité báňsko-technické, bezpečnostní nebo geologické poměry, které vznikly nepředvídanými událostmi nebo souvisejí s přírodními podmínkami. Dále je možné odepsat zásoby, jejichž vydobytí není hospodářsky účelné nebo jejich vydobytí ohrožuje jiný veřejný zájem např. na ochraně životního prostředí a tento zájem převažuje nad vydobytím ložiska.⁵⁵

Samotný návrh na odpis zásob dle §14b HorZ⁵⁶ mohou podat organizace nebo příslušný orgán státní správy např. na úseku životního prostředí.

Pro organizaci platí ustanovení §14b(1)HorZ, který stanoví, že zjistí-li organizace při zpracování dokumentace stavby dolu nebo lomu, plánu otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska, plánu zajištění důlních děl a lomů nebo likvidace hlavních důlních děl a lomů, jakož i při jejich realizaci, že není možné nebo účelné vytěžit zásoby z důvodů uvedených v § 14a(2)HorZ, podá návrh na jejich odpis.

Pro orgány státní správy však paradoxně stanoví §14b(2)HorZ, že návrh na odpis zásob výhradního ložiska podávají rovněž příslušné orgány státní správy na úseku životního prostředí, avšak úplnost návrhu na odpis zásob výhradního ložiska zajistí organizace. V praxi však ustanovení o tom, že organizace zajistí podkladové materiály, vede k velkým obtížím, neboť obsahové náležitosti, které jsou vyžadovány, může mít pouze organizace. Smutným faktem horního zákona nadále zůstává, že neobsahuje žádné ustanovení, které by organizaci donutilo dané podklady zajistit. V praxi je celkem častým případem, že orgány ochrany

⁵³ Bernard M., Právní ochrana životního prostředí v hornictví, Právo životního prostředí, 2/2007s. 48

⁵⁴ §14a(1) HorZ

⁵⁵ §14a(2c)HorZ

⁵⁶ Dle § 41 HorZ se obecné předpisy o správním řízení nevztahují na řízení podle 14, 14a, 14b, 14c, tedy na řízení o klasifikaci a odpisu zásob

přírody měly snahu podat návrh na odpis zásob, avšak řízení nebylo možné zahájit vzhledem k neúplnému podání, protože organizace nedodala stanovené dokumenty. Jednalo se například o snahy Ministerstva životního prostředí, které od roku 1995 usilovalo o provedení odpisu zásob v dobývacích prostorech Suchomasty I. a Koněprusy v Chráněné krajinné oblasti Český kras v lokalitě Čertovy schody, a třikrát požadovalo vydání dokumentace, kterou však těžební společnost odmítla vydat.

Podobně Mostecká uhelná společnost překazila dva pokusy okresního úřadu Most odepsat zásoby hnědého uhlí pod obcí Horní Jiřetín, které leží za tzv. územními ekologickými limity těžby. Celkově trvalo 16 let, než společnost danou dokumentaci nakonec poskytla.

Horní zákon v §14c(1)HorZ stanoví, že o návrhu na odpis zásob výhradního ložiska rozhoduje podle různé fáze řízení a množství odepisovaného nerostu jiný orgán. Pro období vyhledávání a průzkumu rozhoduje o odpisu výhradního ložiska Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky se souhlasem ministerstva životního prostředí České republiky. V případě, že se těžební projekt dostal do období projektování výstavby dolů a lomů nebo do fáze dobývání výhradního ložiska, tak o návrhu rozhoduje Ministerstvo průmyslu a obchodu po projednání s Českým báňským úřadem. V případě, že se jedná o návrhu na odpis malého množství zásob výhradního ložiska, tak v takovém případě rozhoduje obvodní báňský úřad.⁵⁷

4. Ochrana životního prostředí při přípravě dobývání ložiska

4.1 Ochrana životního prostředí při územním plánování s ohledem na hornickou činnost

Při územním plánování než se přejde k těžbě, kladou určité zákony nároky na územní plánování. Zákon o geologických pracích v §13(2)ZGP ukládá Ministerstvu povinnost poskytnout orgánům územního plánování informace o výsledcích geologických prací, které mohou mít vliv na vypracování územně plánovací dokumentace a na životní prostředí. Vedle

⁵⁷ Malým množstvím zásob se rozumí množství zásob nepřesahující v kalendářním roce celkově 5 % plánované roční těžby na ložisku, nejvýše však v jednotlivém případě 100 000 t nebo 50 000 m³ a u zemního plynu 500 000m³ §14c(1)HorZ

toho horní zákon v §15(1) HorZ stanoví, že z hlediska územního plánování jsou při územně plánovací činnosti orgány územního plánování a zpracovatelé územně plánovací dokumentace povinni vycházet z podkladů o zjištěných a předpokládaných výhradních ložiscích poskytovaných jim Ministerstvem životního prostředí České republiky a jsou povinni navrhnout řešení, které je z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství a dalších zákonem chráněných obecných zájmů nejvýhodnější.

Vedle toho má Ministerstvo životního prostředí oprávnění vymežit v zájmu racionálního postupu při územním plánování území se zvláštními podmínkami geologické stavby, zejména s předpokládanými ložisky nerostů nebo se zvláště nepříznivými inženýrskogeologickými poměry, kde mohou stavební úřady vydat územní rozhodnutí jen na základě jeho závazného stanoviska.⁵⁸

Dále horní zákon v §15(2)HorZ stanoví, že Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Český báňský úřad uplatňují stanoviska k politice územního rozvoje a k zásadám územního rozvoje z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství.

Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a obvodní báňské úřady uplatňují stanoviska k územním plánům a k regulačním plánům z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství.⁵⁹

4.2 Řízení o stanovení dobývacího prostoru

Samotná fáze přípravy k dobývání se liší v závislosti na tom, zda se jedná o těžbu nevyhrazených nerostů, které spadá pod činnosti prováděné hornickým způsobem či vyhrazených nerostů, které je považováno za hornickou činnost. V případě, že se jedná o těžbu vyhrazených nerostů, člení se řízení na řízení o stanovení, změně a zrušení dobývacího prostoru a na fázi otvírky, přípravy a dobývání výhradních ložisek.

⁵⁸ §13(3)ZGP

⁵⁹ §15(2)HorZ

4.2.1 Zákonná omezení těžby z hlediska zájmů na ochraně přírody

Obecně pro samotnou těžbu jsou, ať při stanovování dobývacího prostoru, tak při povolování otvírky, přípravy a dobývání, stanovena určitá omezení z hlediska zájmů ochrany přírody. Zákon o ochraně přírody a krajiny omezuje těžbu nerostných surovin u významných krajinných prvků a ve zvláště chráněných územích. Dle §16(1(m)) ZOPK je na celém území národních parků zakázáno těžit nerosty, horniny a humolity kromě stavebního kamene a písku pro stavby na území národního parku. Podobně je dle §26(2(e)) ZOPK na území první zóny chráněné krajinné oblasti zakázáno těžit nerosty a humolity a dle §29 (c) ZOPK je na celém území národních přírodních rezervací zakázáno těžit nerosty a humolity.

Vedle toho existují určitá omezení dle vodního zákona. Dle §67(2)VodZ V aktivní zóně záplavových území je zakázáno těžit nerosty a zeminu způsobem zhoršujícím odtok povrchových vod a provádět terénní úpravy zhoršující odtok povrchových vod. Mimo aktivní záplavové oblasti může vodoprávní úřad stanovit opatřením obecné povahy omezující podmínky. Dále v chráněných oblastech přirozené akumulace vod se podle § 28(2)VodZ a v rozsahu stanoveném příslušným nařízením vlády mimo jiné zakazuje těžit rašelinu, těžit nerosty povrchovým způsobem nebo provádět jiné zemní práce, které by vedly k odkrytí souvislé hladiny podzemních vod, těžit a zpracovávat radioaktivní suroviny, ukládat radioaktivní odpady. Dále mohou v § 30(8)VodZ být stanovena určitá omezení z hlediska těžby v ochranném pásmu vodních zdrojů I. a II. stupně, kde je zakázáno provádět činnosti poškozující nebo ohrožující vydatnost, jakost nebo zdravotní nezávadnost vodního zdroje, jejichž rozsah je vymezen v opatření obecné povahy o stanovení nebo změně ochranného pásma. Vodní zákon nestanoví v tomto směru žádné zákazy ani omezení vztahující se na ochranná pásma vodních zdrojů a tak je jejich vymezení ponecháno zcela v působnosti vodoprávního úřadu.

Dále vodní zákon v § 46(1)VodZ zakazuje těžit z koryt vodních toků zeminu, písek nebo nerosty a ukládat do vodních toků předměty, kterými by mohlo dojít k ohrožení plynulosti odtoku vod, zdraví nebo bezpečnosti, jakož i ukládat takové předměty na místech, z nichž by mohly být splaveny do vod.

Sám horní zákon v §30(2)HorZ, podobně jako státní surovinová politika, při úpravě a zušlechťování nerostů, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy, je zakázáno využití technologie kyanidového loužení nebo i jiných postupů využívajících kyanidové sloučeniny. Tento zákaz

platí pro samostatné použití kyanidového loužení v jakémkoli měřítku i pro jeho použití v kombinaci s jinými metodami úpravy a zušlechťování nerostů. Naše česká úprava je v tomto směru jedna z nejpřísnějších v Evropě, neboť ostatní evropské země umožňují použití kyanidových technologií se stanovením nejvyšších přípustných hodnot koncentrací kyanidů v půdě či vodě. Důkazem tohoto je § 24 zákona o nakládání s těžebním odpadem, který je implementací směrnice o nakládání s odpadem z těžebního průmyslu a uvádí konkrétní přípustné hodnoty obsahu kyanidů v těžebním odpadu. V poslední době došlo k vývoji při používání kyanidových sloučenin a dnes existuje již možnost neutralizací těchto sloučenin a tím v mnoha ohledech dochází i k snížení nebezpečnosti této těžby vůči životnímu prostředí. Tohoto využily některé země v Evropě, které po dlouhé době opět umožnili těžbu kyanidovým loužením, avšak pouze za použití nejnovějších technologií, které umožňují neutralizace kyanidů např. Slovensko. Po takovéto neutralizaci je výše kyanidů v půdě na úrovni cca. 3ppm, která je pro srovnání nižší než obsah kyanidů v šálku kávy.⁶⁰

4.2.2 Stanovení dobývacího prostoru

Účelem řízení o stanovení dobývacího prostoru je stanovení dobývacího prostoru. Jedná se o vymezení určitého prostoru, ve kterém bude probíhat hornická činnost. Dle §26(1)HorZ je dobývací prostor vymezen vytyčením hranic dobývacího prostoru na povrchu, který se stanoví uzavřeným geometrickým obrazcem s přímými stranami, jehož vrcholy se určují souřadnicemi, udanými v platném souřadnicovém systému. Jeho prostorové hranice pod povrchem se zpravidla stanoví svislými rovinami, které procházejí povrchovými hranicemi. Výjimečně se tyto prostorové hranice mohou stanovit podle přirozených hranic. Dobývací prostor může být vymezen i hloubkově.

Dobývací prostor je pak následně stanovován v řízení o stanovení dobývacího prostoru, které je rozděleno na dvě části. Nejprve musí organizace získat předchozí souhlas Ministerstva životního prostředí. Tento předchozí souhlas může ministerstvo vázat na splnění podmínek vztahujících se k tvorbě jednotné surovinové politiky a k návratnosti prostředků vynaložených ze státního rozpočtu na vyhledávání a průzkum výhradních ložisek⁶¹. Na získání předchozího souhlasu má přednostní nárok organizace, pro niž byl proveden průzkum výhradního ložiska

⁶⁰ Vilim D., Zmeny v banskom prave v Slovenskej republike a ich dopad na rozvoj banictva, Rudy , uhlí a geologický průzkum, 5/2012, s. 9-10

⁶¹ §24(2)HorZ

nebo která se na průzkumu finančně podílela. Tento nárok může organizace uplatnit maximálně do jednoho roku od ukončení platnosti rozhodnutí o stanovení průzkumného území.⁶² V ostatních případech nebo po uplynutí lhůty pro uplatnění nároku rozhodne ministerstvo o udělení předchozího souhlasu na základě nabídky těžebních organizací, které o něj projeví zájem. Ministerstvo přitom přihlédne i k tomu, který návrh zaručuje lepší využití výhradního ložiska a lepší ochranu zákonem chráněných zájmů.⁶³

Pod zvláštní režim se novelou horního zákona, která byla transpozicí evropských směrnic, dostalo stanovování dobývacích prostorů týkající se výhradně ložisek ropy nebo hořlavého zemního plynu. Dané řízení má určité odlišnosti od stanovení dobývacího prostoru pro ostatní nerosty řešené v §24(6-9)HorZ zejména tím, že žádost o předchozí souhlas je nutné publikovat v Úředním věstníku Evropské unie, pro podávání konkurenční žádosti atd.

Dle §24(9)HorZ v rozhodnutí o udělení předchozího souhlasu ke stanovení dobývacího prostoru pro účely dobývání ložisek ropy nebo hořlavého zemního plynu mohou být podmínky stanoveny z více důvodu než umožňuje rozhodnutí o předchozím souhlasu u ostatních nerostů též např. z důvodu ochrany veřejného zdraví, zajištění bezpečnosti dopravy, ale i ochrany životního prostředí.⁶⁴

Institut předchozího souhlasu k podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru byl do horního zákona zaveden později novelou č. 541/1991 Sb., která však již nestanovila náležitosti žádosti o udělení předchozího souhlasu, které následně stanovilo Ministerstvo životního prostředí ve svém „Metodickém pokynu odboru geologické správy Ministerstva životního prostředí k obsahu žádosti o udělení předchozího souhlasu k podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru podle § 24 zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon).⁶⁵ Ke kritice institutu předchozího souhlasu viz Makarius 1999.⁶⁶

Tento předem udělený předchozí souhlas je nezbytnou podmínkou pro podání návrhu na zahájení řízení o stanovení dobývacího prostoru. Následné řízení o stanovení, změnách a zrušení dobývacího prostoru se zahajuje na základě návrhu organizace na stanovení dobývacího prostoru nebo z podnětu obvodního báňského úřadu.⁶⁷ Řízení o stanovení dobývacího prostoru vede místně příslušný obvodní báňský úřad.

⁶² §24(3)HorZ

⁶³ §24(4)HorZ

⁶⁴ §24(9)HorZ

⁶⁵ Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012 s. 31

⁶⁶ Makarius R.: České horní právo, díl I., Ostrava, MONTANEX a.s., 1999. s. 41

⁶⁷ §28(1)HorZ

Předloží-li organizace současně se žádostí o stanovení dobývacího prostoru plán otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska, včetně dokladu o vypořádání střetu zájmů, a jsou-li splněny ostatní zákonem stanovené podmínky, spojí obvodní báňský úřad správní řízení o stanovení dobývacího prostoru se správním řízením o povolení hornické činnosti.⁶⁸ Dané spojení má pak význam primárně pro následnou předkládanou dokumentaci dotčeným orgánům v průběhu řízení a pro samotné konečné rozhodnutí, ve kterém se stanoví, jak dobývací prostor, tak i vydá povolení k hornické činnosti.

Při zpracování návrhů na stanovení dobývacího prostoru ukládá zákon o ochraně zemědělského půdního fondu organizacím určité povinnosti např. dodržovat zásady ochrany zemědělského půdního fondu v §4ZPF, navrhnout a zdůvodnit řešení, které je pro ochranu zemědělského půdního fondu a ostatní zákonem chráněné obecné zájmy nejvýhodnější a vyhodnotit očekávané důsledky navrhovaných řešení na zemědělský půdní fond s přihlédnutím k možnostem rekultivace, a to zpravidla ve srovnání s jiným možným řešením.⁶⁹

Podobné povinnosti jako zákon o zemědělském půdním fondu ukládá i zákon o lesích v § 14(1,2)LesZ zpracovatelům a pořizovatelům návrhů na stanovení dobývacích prostorů, pokud se tyto dotýkají ochrany lesa. Zpracovatelé a pořizovatelé stanovených dokumentů mají povinnost dbát o zachování lesa a za tím účelem dodržovat ustanovení zákona o lesích, v daných dokumentech navrhnout a zdůvodnit řešení, které je nejvhodnější pro zachování lesa, ochranu životního prostředí a ostatních celospolečenských zájmů, provést vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaných řešení, případně navrhnout řešení alternativní a navrhnout způsob následné rekultivace.

Návrh na stanovení dobývacího prostoru vedle základních náležitostí⁷⁰ jako je název, sídlo a identifikační číslo organizace, název dobývacího prostoru, jeho plošný rozsah, označení a souřadnice vrcholů geometrického obrazce, popřípadě jeho výškové ohraničení a zdůvodnění hranic dobývacího prostoru, souřadnice vrcholů se zjistí odsunutím z mapy nebo měřickými metodami, nerost nebo skupinu nerostů výhradního ložiska, rozsah, uložení, tvar a mocnost ložiska, charakter jeho tektonického porušení a množství zásob, termín předpokládaného

⁶⁸ §24(1)HorZ

⁶⁹ §6(1)ZPF

⁷⁰ §3 vyhlášky ČBÚ č. 172/1992Sb.

započetí dobývání výhradního ložiska a nejvyšší uvažovaný objem roční těžby, způsob dobývání a jeho vliv na povrch,

Vedle toho jsou též součástí žádosti závěry projednání návrhu na stanovení dobývacího prostoru s orgány a fyzickými a právníckými osobami, jimž přísluší ochrana těchto zájmů, pokud se návrh na stanovení dobývacího prostoru dotýká zájmů chráněných podle zvláštních předpisů.

Horní zákon v této souvislosti stanoví v §27(5)HorZ organizaci povinnost návrh na stanovení dobývacího prostoru projednat s orgány a fyzickými a právníckými osobami, jimž přísluší ochrana těchto zájmů, pokud se návrh na stanovení dobývacího prostoru dotýká zájmů například na ochraně životního prostředí a orgánům, fyzickým a právníckým osobám stanoví povinnost své připomínky, požadavky a stanoviska uplatnit do jednoho měsíce u organizace, která o stanovení nebo změnu dobývacího prostoru požádala. Vadou této konstrukce však je, že orgány, které se k návrhu na stanovení dobývacího prostoru takto vyjádří, se již k samotnému řízení o stanovení dobývacího prostoru vedeného obvodním báňským úřadem nepřizvou.⁷¹ Největším nedostatkem tohoto řešení je fakt, že pokud se orgány k tomuto návrhu vyjadřují, dávají své vyjádření k neúplné dokumentaci, která se ještě může výrazně změnit, avšak samy na tyto změny nebudou moci reagovat.

Podle § 28(1)HorZ je nutné doložit návrh na stanovení dobývacího prostoru mimo jiné i rozhodnutím o stanovení chráněného ložiskového území, předchozím souhlasem Ministerstva životního prostředí podle §24(2), dokladem, že organizace může provádět hornickou činnost a jinými doklady a dokumentací stanovenou prováděcími předpisy horním zákonem, popřípadě zvláštními předpisy k němu vydanými. Tuto bližší dokumentaci a náležitosti návrhu na stanovení dobývacího prostoru stanoví vyhláška 172/1992 Sb. o dobývacích prostorech. V ní jsou stanoveny další náležitosti návrhu na stanovení dobývacího prostoru.

Z nichž z hlediska životního prostředí jsou nejdůležitější tři dokumenty.

Prvním z nich je souhrnný plán sanace a rekultivace, kterým se rozumí návrh řešení komplexní úpravy území a územních struktur dotčených těžbou; v návaznosti na plánované využití území po ukončení dobývání vymezuje tento návrh sanaci a rekultivaci všech pozemků dotčených těžbou v celém území dobývacího prostoru i v území mimo dobývací

⁷¹ §28(3)HorZ

prostor, které má být při hornické činnosti využíváno. V případě, že životnost dolu, popř. lomu je delší než 10 let, zpracuje se souhrnný plán sanace a rekultivace dolu, popř. lomu nejméně na dobu 10 let. Souhrnný plán sanace a rekultivace obsahuje návrh na provedení těžby a zdůvodnění takového řešení, které je nejvýhodnější z hlediska ochrany zemědělského půdního fondu, bude-li těžbou dotčena zemědělská půda, a z hlediska ochrany pozemků určených k plnění funkcí lesa, budou-li dotčeny tyto pozemky, předpokládaný rozsah všech sanačních a rekultivačních prací podle jednotlivých typů rekultivací a způsob jejich provedení, technické, ekonomické a jiné údaje pro určení výše finančních prostředků potřebných na sanaci a rekultivaci.

Souhrnný plán sanací a rekultivací, který schvaluje obvodní báňský úřad, je základním koncepčním materiálem řešícím rámcově sanace a rekultivace v dobývacím prostoru až do jeho zrušení. Souhrnný plán sanace a rekultivace musí vycházet z územně plánovací dokumentace a zpracovává se pro celou oblast dobývacího prostoru. Souhrnný plán sanace a rekultivace je důležitý též v tom ohledu, že z něj následně vychází plány rekultivace, jež jsou předkládány orgánům ochrany zemědělského půdního fondu a orgánům státní správy lesa jako přílohy k žádosti o odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu a odnětí půdy z pozemků pro plnění funkce lesa při povolení plánu otvírky přípravy a dobývání.⁷²

Druhým důležitým podkladem, který je nutné přiložit, je stanovisko (popř. závěr zjišťovacího řízení) o posouzení vlivu hornické činnosti na životní prostředí k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí. V zákoně č.100/2001Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí(dále ZEIA) je nutné toto posouzení provést vždy s ohledem na hornickou činnost pro záměry v příloze č.1 a to body 2.1 – 2.5. mezi něž spadá těžba ropy v množství nad 50 t/den a zemního plynu v množství nad 50 000 m³/den těžba rašeliny na ploše 150 ha a více, těžba uranu, včetně změny a ukončení těžby a úprava uranové rudy, včetně chemické úpravy a jiné technologie, odkaliště a kalová pole, těžba černého uhlí – nový dobývací prostor nebo změna stávajícího a těžba ostatních nerostných surovin – nový dobývací prostor nebo změna stávajícího. V kategorii II., v níž jsou uvedeny záměry, jejichž vlivy na životní prostředí se posuzují pouze v případě, že je tak určeno ve zjišťovacím řízení, jsou relevantními body 2.1 – 2.11. těžba uhlí nad 100 000 t/rok, těžba lignitu nad 200 000 t/rok, těžba a úprava rud včetně odkališť, kalových polí, hald a odvalů (chemické, biologické a jiné technologie), zvýšení povrchové těžby nerostných surovin nad 1 000 000 tun/rok těžba rašeliny na ploše do 150 ha,

⁷² Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012 s. 53

těžba v korytech nebo údolních nivách vodních toků, těžba nerostných surovin 10 000 až 1 000 000 tun/rok.

Třetím velmi významným bodem jsou jiná rozhodnutí, popřípadě stanoviska orgánů a organizací, jimž přísluší ochrana zákonem chráněných zájmů podle zvláštních právních předpisů. Tato část je jednou z nejdůležitějších částí dokumentace, neboť tato umožňuje zajistit efektivní ochranu životního prostředí tím, že specializované orgány stanoví závazné podmínky ve svých rozhodnutích pro budoucí dobývací prostor.

Tyto chráněné zájmy se mohou týkat, jak jiných veřejných zájmů,⁷³ tak životního prostředí.

Z hlediska životního prostředí se jedná primárně o závazná stanoviska orgánu ochrany vod, orgánu ochrany zemědělského půdního fondu, orgánu ochrany lesa, orgánu ochrany vod a orgánu ochrany ovzduší.

K ochraně lesa vydává dle §49(3d)LesZ Ministerstvo souhlas k návrhům na stanovení dobývacích prostorů, jimiž mají být dotčeny pozemky určené k plnění funkcí lesa nebo pokud se tyto pozemky nachází do 50m od kraje lesa⁷⁴. Ve svém souhlasu dle §14(1)LesZ určí ministerstvo podmínky pro dobývací prostor.

K ochraně zemědělského půdního fondu stanoví zákon o ochraně zemědělského půdního fondu povinnost žadatelů o stanovení dobývacího prostoru získat souhlas s návrhem na stanovení dobývacího prostoru od místně příslušného orgánu státní správy v oblasti ochrany zemědělského půdního fondu dle §6(2)ZPF. Dle tohoto ustanovení musí být návrhy na stanovení dobývacích prostorů projednány s orgány ochrany zemědělského půdního fondu a před schválením opatřeny jejich souhlasem. Podklady k žádosti, které musí organizace vyhovit a předložit pro vydání tohoto souhlasu stanoví §5 vyhlášky 13/1992Sb. A jsou jimi předchozí souhlas k stanovení dobývacího prostoru dle horního zákona a grafické znázornění hranic bloků zásob nerostů podle výsledků geologického průzkumu a vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení na zemědělský půdní fond zpracované v souladu s přílohou č. 4 vyhlášky 13/1992Sb.

Další závazná stanoviska, která tvoří nezbytný podklad pro rozhodnutí OBÚ jsou stanoveny v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Jedná se například o závazné stanovisko dle §12(2)ZOPK k zásahu od krajinného rázu nebo dle §4(2)ZOPK závazné stanovisko k zásahu do

⁷³ např. dle zákona o pozemních komunikacích, zákona o obcích a další
⁷⁴ §14(2)LesZ

významného krajinného prvku. Vedle těchto závazných stanovisek je nutné ještě získat dle § 44ZOPK závazné stanovisko k některým činnostem ve zvláště chráněných územích, pokud k hornické činnosti bude docházet v chráněných územích. Mezi závazným stanoviskem k zásahu do významného krajinného prvku a závazného stanoviska dle §44ZOPK existuje určitý vztah speciality, neboť též významné krajinné prvky ve zvláště chráněných územích požívají ochrany podle § 4(2)ZOPK, ovšem pouze do té míry, která přesahuje ochranu zvláště chráněných území podle části třetí zákona o ochraně přírody a krajiny.⁷⁵

Dále je nutné si pro stanovení dobývacího prostoru třeba obstarat závazné stanovisko od vodohospodářského úřadu a orgánu ochrany ovzduší.

Vodní zákon v §104(9)VodZ stanoví, že ve správních řízeních vedených podle horního zákona a zákona o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě lze vydat rozhodnutí nebo učinit jiný úkon jen na základě závazného stanoviska vodoprávního úřadu, pokud mohou být dotčeny zájmy podle vodního zákona.

Podobně se vyjadřuje i zákon o ochraně ovzduší, který stanoví, že k vydání návrhu na stanovení dobývacího prostoru je nutné získat závazné stanovisko dle §11(1b)ZOO a §11(2b)ZOO, bez nichž nelze návrh na stanovení dobývacího prostoru schválit.⁷⁶

Vedle toho dle §84(2)StavZ podává k návrhu na stanovení dobývacího prostoru také závazné stanovisko i místně příslušný stavební úřad.

Mimoto může obvodní báňský úřad stanovit, že se k návrhu přiloží další nezbytné doklady pro spolehlivé posouzení návrhu, především z hlediska ochrany a hospodárného využití výhradního ložiska, důsledků jeho dobývání, jakož i z hlediska dopadu na právem chráněné obecné zájmy⁷⁷

Poté, co obvodní báňský úřad obdrží žádost o stanovení dobývacího prostoru, kterou neodmítne či nevrátí k doplnění, oznámí zahájení řízení všem známým účastníkům a dotčeným orgánům státní správy minimálně sedm dní před nařízením ústního jednání⁷⁸.

V případě, že se řízení týká rozsáhlého území nebo obvodnímu báňskému úřadu nejsou

⁷⁵ stanovisko MŽP k ZOPK § 3 písm. b) Č.j.: 410/1012/99 in Prchalová J. A kol., Soubor stanovisek k zákonu o ochraně přírody a krajiny v letech 1992 – 2005, 2005 s. 4

⁷⁶ §12(6)ZOO

⁷⁷ §28(1d)HorZ

⁷⁸ §28(3)HorZ

účastníci známi, může oznámit zahájení řízení veřejnou vyhláškou nejméně 15 dní před nařízeným ústním jednáním.⁷⁹

Účastníci řízení o stanovení dobývacího prostoru jsou definováni relativně široce a mohou jimi být navrhovatel, fyzické a právnické osoby, jejichž vlastnická práva a jiná práva k pozemkům nebo stavbám mohou být rozhodnutím o stanovení dobývacího prostoru přímo dotčena, obec, v jejímž územním obvodu se dobývací prostor nachází, obce, jejichž územní obvody mohou být stanovením dobývacího prostoru dotčeny,⁸⁰ občanská sdružení, jejichž hlavním posláním podle stanov je ochrana přírody a krajiny a splní-li podmínky stanovené v §70ZOPK.

Vedle této oznamovací povinnosti dle §28(3)HorZ, je povinností OBÚ současně s tímto oznámením upozornit účastníky na to, že své připomínky a návrhy mohou uplatnit nejpozději při ústním jednání, jinak k nim nemusí být přihlédnuto.

Ustanovení §28(3)HorZ obsahuje minimální lhůty, které se mohou vzhledem k rozsahu matérie jevit jako velmi krátké. Nevhodnost tohoto institutu nelze spatřovat v samotné sankci, neboť tato má motivovat účastníky k podávání podkladů, vyjádření a připomínek co nejrychleji a navíc je tato sankce užívána i jinými veřejnoprávními předpisy, ale v nevhodně nastavené minimální lhůtě 7 dnů vzhledem k rozsahu a komplexnosti dokumentace, kterou tito účastníci musí prostudovat. Určitou pojistku pro takto opomenuté účastníky poskytuje §36(3)SŘ tím, že stanoví, že nestanoví-li zákon jinak, musí být účastníkům před vydáním rozhodnutí ve věci dána možnost vyjádřit se k podkladům rozhodnutí, to se netýká žadatele, pokud se jeho žádosti v plném rozsahu vyhovuje, a účastníka, který se práva vyjádřit se k podkladům rozhodnutí vzdal. Horní zákon tuto možnost nevyklučuje, a vzhledem k tomu, že se správní řád užije subsidiárně, užije se i toto ustanovení. Mimoto OBÚ tuto možnost zpravidla využívá a všechny účastníky řízení ještě před vydáním rozhodnutí z těchto důvodů obesílá.

Vedle toho pro dotčené orgány státní správy platí úprava jiná. Dotčené orgány mají povinnost oznámit svá stanoviska ve lhůtě, kterou určí obvodní báňský úřad a která nesmí být kratší než 15 dní, pod sankcí, že k nim nemusí být přihlédnuto. Toto se samozřejmě netýká stanovisek závazných ve smyslu § 149 SŘ. Jestliže však některý z orgánů státní správy potřebuje na řádné posouzení návrhu delší čas, obvodní báňský úřad na jeho žádost stanovenou lhůtu před

⁷⁹ §28(5)HorZ

⁸⁰ §28(2)HorZ

jejím uplynutím přiměřeně prodlouží⁸¹ Takto stanovený režim pro dotčené orgány a účastníky je zřejmý. Rozdílnost režimu lhůt pro účastníky a pro dotčené orgány je možné spatřovat v tom, že počet dotčených orgánů oproti účastníků bývá podstatně menší a navíc oproti účastníkům nemá dotčený orgán možnost dále se k podkladům vyjádřit v rámci řízení o stanovení dobývacího prostoru.

Pokud by však přesto byl dotčený orgán opomenut, poskytuje horní zákon pojistku v podobě §28(7)HorZ tím, že stanoví, že obvodní báňský úřad v řízení o stanovení dobývacího prostoru zabezpečí stanoviska dotčených orgánů státní správy a posoudí připomínky a návrhy účastníků.

Poté, co získal obvodní báňský úřad všechny potřebné podklady, posoudí návrh na stanovení dobývacího prostoru především z hlediska ochrany a využití nerostného bohatství a jeho důsledků, zda je návrh v souladu s rozhodnutím o stanovení chráněného ložiskového území a zda vyhovuje všeobecným technickým požadavkům pro výstavbu dolů nebo lomů a požadavkům, které stanoví zvláštní předpisy pro ochranu chráněných zájmů.⁸²Následně po posouzení rozhodne OBÚ mimo jiné buď vydáním rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru nebo návrh zamítne.

Rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru vydává dle § 27HorZ místně příslušný OBÚ v souladu se závaznými stanovisky dotčených orgánů. Rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru je ve smyslu § 27(6)HorZ rozhodnutím o využití území a dle § 80(2b) StavZ i rozhodnutím o změně využití území. Dle §28(8)HorZ v rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru vymezí obvodní báňský úřad dobývací prostor a stanoví podmínky, kterými se zabezpečí zákonem chráněné obecné zájmy v území, a rozhodne o námitkách účastníků řízení. Stanovením dobývacího prostoru vzniká organizace právo k dobývání výhradního ložiska.⁸³

Dle §27(3)HorZ platnost rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru není časově omezena, pokud v rozhodnutí není stanoveno jinak. V praxi tak je často možné nalézt rozhodnutí, kde je pro dobývací prostor stanoveno časové omezení formou „až do vytěžení zásob“.⁸⁴Toto ustanovení je s ohledem na životní prostředí problematické vzhledem k tomu, že takto stanovený dobývací prostor předurčuje situaci v území na dlouho dobu dopředu a velmi

⁸¹ §28(4)HorZ

⁸² §28(6)HorZ

⁸³ §24(1)HorZ

⁸⁴ Bernard M.,Právní ochrana životního prostředí v hornictví, Právo životního prostředí, 2/2007s. 61

omezeně umožňuje reagovat na změny, které probíhají v daném území. V budoucnu by bylo vhodné zavést určitý povinný mechanismus přezkoumávání těchto povolení po určité době, zda podmínky stanovené v rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru odpovídají i skutečnému stavu v dobývacím prostoru.

Jako určitou pojistku pro tyto případy, kdy dobývací prostory jsou stanoveny na de facto neomezenou dobu je ustanovení §27(4)HorZ, který umožňuje obvodnímu báňskému úřadu změnit nebo zrušit na návrh organizace nebo i z vlastního podnětu dobývací prostor, jsou-li pro to závažné důvody z hlediska právem chráněného obecného zájmu,⁸⁵ avšak jak poukazuje Bernard, zdá se využití této možnosti z důvodu ochrany životního prostředí jako téměř nemožná.⁸⁶

Organizace, které byl stanoven dobývací prostor, vzniká povinnost platit úhradu za stanovení dobývacího prostoru na účet příslušného obvodního báňského úřadu dle §32a, která byla do horního zákona zavedena novela v roce 1993. Výše této sazby byla dříve stanovena ve výši 10000Kč za km² na rok, avšak novelou horního byla výše úhrad z dobývacího prostoru stanovena jako rozmezí od 100 Kč až 1 000 Kč na hektar, která je odstupňována s přihlédnutím ke stupni ochrany životního prostředí dotčeného území, k charakteru činnosti prováděné v dobývacím prostoru a jejímu dopadu na životní prostředí. Ke stanovení výše úhrad mělo být vydáno nařízení vlády, které vláda nikdy nevydala a tak většina organizací platí výši roční úhrady pouze v minimální výši 100Kč.⁸⁷ Poté, co byla tato úhrada zaplácena na účet OBÚ, převede ji tento na obec, na jejímž území se dobývací prostor nachází. Je-li dobývací prostor umístěn na území více obcí, rozdělí obvodní báňský úřad příjem podle poměru částí dobývacího prostoru na území jednotlivých obcí.

4.3 Řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání

Oprávnění k dobývání výhradního ložiska získané rozhodnutím o stanovení dobývacího prostoru sice znamená pro těžební organizaci oprávnění k dobývání nerostu ve vymezeném území,⁸⁸ k samotnému dobývání však může dojít až po získání následného povolení k otvírce,

⁸⁵ §27(4)HorZ

⁸⁶ Bernard M., Právní ochrana životního prostředí v hornictví, Právo životního prostředí, 2/2007s. 56

⁸⁷ Dvořák P., Úhrady z vydobytých nerostů, jejich význam a funkce Uhlí, rudy a geologický průzkum, 5/2011, s. 3

⁸⁸ §24(1)HorZ

přípravy a dobývání⁸⁹ obvodním báňským úřadem. Nejpozději 3 měsíce před plánovaným zahájením prací předloží organizace žádost o povolení hornické činnosti s predepsanou dokumentací a doklady.

Vedle žádosti o povolení hornické činnosti, která obsahuje primárně základní údaje o společnosti a její budoucí těžební činnosti jako např. název (obchodní jméno), identifikační číslo organizace a sídlo organizace, druh hornické činnosti, pro kterou se žádá povolení, údaje o stanovení chráněného ložiskového území a dobývacího prostoru a jejich změnách atd.⁹⁰ je nutné k žádosti přiložit i rozsáhlou dokumentaci.

Prvním základním dokumentem, který se předkládá společně se žádostí o povolení, je plán otvírky, přípravy a dobývání.⁹¹

Zákon na plány otvírky, přípravy a dobývání stanoví určité povinnosti. Plány otvírky, přípravy a dobývání musí zajišťovat dostatečný předstih otvírky a přípravy výhradního ložiska před dobýváním a jeho hospodárné a plynulé dobývání při použití vhodných dobývacích metod a zajištění bezpečnosti provozu.⁹² Tyto plány otvírky, přípravy a dobývání je nutné vypracovat pro celé výhradní ložisko nebo pro jeho ucelenou část, avšak jde-li o nově budované nebo rekonstruované doly nebo lomy, mohou se tyto plány vypracovat postupně podle jednotlivých etap prací na otvírce, přípravě nebo dobývání.

Obsah plánu otvírky, přípravy a dobývání je rámcově stanoven v §10(2)ZHC, kde se stanoví, že součástí plánu otvírky, přípravy a dobývání je vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradního ložiska včetně návrhu na výši a způsob vytvoření potřebné finanční rezervy.⁹³ Další náležitosti jsou pak stanoveny blíže ve vyhlášce 104/1988Sb, která vykazuje určité rozdíly v požadovaných náležitostech podle toho, zda-li se jedná o dobývání vyhrazených nerostů hlubinným a povrchovým způsobem plán otvírky, přípravy a dobývání, kde jeho náležitosti jsou stanoveny dle přílohy č. 3, nebo o dobývání ropy, hořlavého zemního plynu a technicky využitelného přírodního plynu, kde se náležitosti plánu těžební otvírky a těžby stanoví podle přílohy č. 4.⁹⁴

⁸⁹ Povolení otvírky a přípravy k dobývání je považováno za hornickou činnost ve smyslu § 2 HorZ. Dle §5(2)HorZ může organizace provádět Hornickou činnost jen na základě povolení vydaného podle horního zákona vzhledem k tomu, že se jedná o jednu z činností vyjmenovaných v §5 vyhlášky ČBÚ č.104/1988 o hospodárném využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem.

⁹⁰ §6 vyhlášky ČBÚ 104/1988 Sb.

⁹¹ §32(1)HorZ

⁹² §32(2)HorZ

⁹³ §31(6)HorZ, §37aHorZ

⁹⁴ S ohledem na životní prostředí se jejich náležitosti přílohy č. 3 a č. 4 neliší, tak se jejich rozdíly nebudou

Plán otvírky, přípravy a dobývání obsahuje dle přílohy č. 3 vyhlášky 104/1988 Sb. dvě části – textovou a grafickou. Součástí plánu otvírky, přípravy a dobývání je např. stav, rozčlenění zásob (bod 1.1.4), rozmístění, množství a kvalita zásob (bod 1.1.6), avšak z hlediska životního prostředí mají pro posouzení dopadů na životní prostředí největší vliv soubor níže uvedených bodů Plánu otvírky, přípravy a dobývání, neboť na základě těchto může OBÚ odhadnout budoucí dopady těžby na životní prostředí ve stanoveném území. Jedná se o tyto body

a) způsob otvírky, přípravy a dobývání, jejich členění, časová i věcná návaznost prací; zajištění předstihu průzkumu, otvírky a přípravy před dobýváním, u lomů předstihu skrývky, postup dobývání zásob (bod 1.2.3)

b) generální svahy skrývky, lomu a parametry skrývkových a těžebních řezů; umístění a časový sled provozování výsypek a odvalů. Jejich projektované kapacity a životnosti; generální svahy výsypek, parametry výsypkových stupňů; opatření proti sesuvům (bod 1.2.5)

c) dobývací metody, údaje o jejich schválení, zdůvodnění jejich použití; zvláštní opatření při zavádění nových dobývacích metod. (bod 1.2.4)

d) možnosti odvodňování, jímání a odvádění důlních vod a nakládání s důlními vodami (bod 1.3.3)

e) přehled objektů a zájmů chráněných podle zvláštních předpisů dotčených plánovanou činností, způsob zajištění požadavků vyplývajících z rozhodnutí orgánů a dohody s orgány a organizacemi, jimž přísluší jejich ochrana; údaje o intenzitě přetvoření povrchového terénu, na němž jsou příslušné objekty a zájmy situovány, včetně předpokládaného pohybu hladiny podzemních vod. (bod 1.3.4)

f) Plán sanace i rekultivace území dotčeného těžbou (bod 1.6), který obsahuje technický plán a harmonogram prací, vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání a návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv a na časový průběh jejich vytvoření.

Vedle žádosti a plánu otvírky, přípravy a dobývání je nutné v žádosti o povolení hornické činnosti přiložit i další předepsanou dokumentaci dle §6(3) vyhlášky 104/1988 Sb.

V této dokumentaci jsou z hlediska životního prostředí nejdůležitější dokumenty a dokumentace:

a) doklady o vyřešení střetu zájmů

- b)zhodnocení vlivu hornické činnosti na povrch,
- c)stanovisko vydané podle zvláštního právního předpisu, pokud podle tohoto předpisu má být zpracováno
- d)vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod dotčených vlivem dobývání výhradního ložiska a návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv včetně časového průběhu jejich vytváření,
- e)vyčíslení předpokládaných nákladů na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradního ložiska a návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv včetně časového průběhu jejich vytváření,

Body a), b), c) je nutné dále vysvětlit s ohledem na životní prostředí. Horní zákon a vyhláška 104/1988Sb. umožňuje organizacím již před zahájením řízení obstarávat veškerou nutnou dokumentaci jako podklad pro budoucí řízení, který se pak následně předkládá OBÚ. Takto organizace již v této předfázi řízení řeší budoucí střety zájmů, obstarává všechna nutná závazná stanoviska a další nutné podklady. V případě, že se jí nepodaří získat určitý podklad, je toto pak následně řešeno v rámci řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání. Určitou výhodou tohoto systému je ekonomie řízení, neboť všechny podklady získává organizace již před zahájením řízení před OBÚ a tak může následně i zvážit zda žádost podá či nikoli. Na druhou stranu nevýhodami tohoto systému jsou nedostatečná kontrola organizace při řešení střetu zájmů, jednání neprobíhá před veřejnoprávním orgánem, orgány, které vydávají stanoviska, podávají svá stanoviska k nekompletní dokumentaci a mnohé další.

a) doklady o vyřešení střetu zájmů

Zákon o hornické činnosti v § 10(1d)ZHČ ukládá organizaci povinnost řešit včas střety zájmů při stanovení dobývacího prostoru a při plánované otvírce, přípravě a dobývání výhradního ložiska především s cílem omezit nepříznivé vlivy na životní prostředí. Střetem zájmů není nic jiného než rozpor zájmu těžební organizace na dobývání ložiska se zájmy chráněnými podle zvláštních právních předpisů. Tyto zájmy mohou být jak soukromoprávní (např. ochrana vlastnických práv k pozemkům) tak veřejnoprávní (např. ochrana lesa, ochrana zemědělské půdy, ochrana vod). Smyslem a účelem institutu řešení střetu zájmů je umožnit využití výhradního ložiska a přitom zabezpečit ochranu všech dotčených zájmů.⁹⁵

K tomu horní zákon v §33(1)HorZ stanoví, že jestliže jsou hornickou činností ohroženy

⁹⁵ Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012 s. 44

objekty a zájmy chráněné podle zvláštních právních předpisů jsou organizace, orgány a fyzické a právnické osoby, jimž přísluší ochrana těchto objektů a zájmů, povinny ve vzájemné součinnosti řešit tyto střety zájmů a navrhnout postup, který umožní využití výhradního ložiska při zabezpečení nezbytné ochrany uvedených objektů a zájmů.

Dle §33(2)HorZ je organizace povinna před zařazením příslušných prací do plánu otvírky, přípravy a dobývání dohodnout se s orgány a fyzickými a právnickými osobami, kterým přísluší ochrana objektů a zájmů, o tom, zda ohrožený objekt nebo zájem se má chránit, v jakém rozsahu, popřípadě po jakou dobu a dohodu předložit krajskému úřadu k zaujetí stanoviska. Dohoda je platná, jestliže krajský úřad do 1 měsíce od jejího předložení nevyjádří s dohodou nesouhlas.

Dohodu není nutné uzavírat, pokud již byly střety zájmů vyřešeny v některém z předchozích řízení např. při stanovení chráněného ložiskového území nebo v řízení o stanovení dobývacího prostoru.

V případě, že však nedošlo k dohodě nebo jestliže krajský úřad s dohodou nesouhlasí, rozhodne o řešení střetů zájmů Ministerstvo průmyslu a obchodu po projednání s Ministerstvem životního prostředí a Českým báňským úřadem v součinnosti s ostatními dotčenými ústředními orgány státní správy, a to s přihlédnutím ke stanovisku krajského úřadu. Takto schválená dohoda následně tvoří právě doklad o vyřešení střetu zájmů, který je organizace povinna doložit obvodnímu báňskému úřadu.⁹⁶

b)zhodnocení vlivu hornické činnosti na povrch

Mezi tuto dokumentaci spadají jakékoli dokumenty, které umožní orgánu státní báňské správy posoudit dopady těžby na životní prostředí. Mohou jimi být např. EIA, vyhodnocení dle vyhlášky 13/1992Sb. a další podobná hodnocení.

c)stanoviska vydaná podle zvláštního právního předpisu, pokud podle tohoto předpisu mají být zpracována

Hornickou činností, která bude povolena v rámci plánu otvírky, přípravy a dobývání jsou dotčeny nejruznější zájmy, k jejichž ochraně mimo jiné slouží i závazná stanoviska. Organizace je oprávněna již před zahájením řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání obstarávat všechnu potřebnou dokumentaci a to včetně získávání závazných stanovisek, stanovisek a vyjádření od orgánů státní správy.

⁹⁶ §33(4)HorZ

Výhodou závazných stanovisek oproti běžným stanoviskům je, že jejich obsah musí OBÚ při rozhodování o povolení hornické činnosti převzít do svého rozhodnutí. Závazná stanoviska jsou jedním z nejúčinnějších nástrojů při ochraně životního prostředí. Závazná stanoviska se nevydávají jako samostatné rozhodnutí, ale stávají se závaznou součástí rozhodnutí o povolení POPD. Z daného důvodu se lze odvolat jen proti rozhodnutí o POPD s uplatněním argumentů proti neudělení závazného stanoviska. V řízení o POPD je nutné získat závazná stanoviska, která slouží k ochraně životního prostředí, od orgánu ochrany přírody, ochrany ovzduší, ochrany zemědělského půdního fondu a orgánu ochrany vody. Tato závazná stanoviska nejsou vždy součástí dokumentace, neboť daný zájem nemusí být zasažen.

Od orgánu ochrany přírody si osoba, která má zájem na povolení otvírky, přípravy a dobývání obstarat tři závazná stanoviska.

Dle §4(2)ZOPK je nutné k zásahům, které by mohly vést k poškození nebo zničení významného krajinného prvku⁹⁷ nebo ohrožení či oslabení jeho ekologicko-stabilizační funkce, opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Mezi tyto zásahy patří i těžba nerostů.

Dalším závazným stanoviskem, které si musí obstarat žadatel od orgánu ochrany přírody získat, je souhlas k zásahu do krajinného rázu.⁹⁸ Jedná se zejména o umístování a povolování staveb a jiné činnosti, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz.⁹⁹

Třetím závazným stanoviskem, které je nutné obstarat od orgánu ochrany přírody je dle §44ZOPK závazné stanovisko k některým činnostem ve zvláště chráněných územích, pokud k hornické činnosti bude docházet v chráněných územích.

Vedle orgánu ochrany přírody vstupuje do řízení o povolení hornické činnosti i orgán ochrany ovzduší. §12(6)ZOO explicitně stanoví, že k vydání rozhodnutí o povolení otvírky, přípravy a

⁹⁷ Významný krajinný prvek je v §3(1b)ZOPK definován jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability, jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků.

⁹⁸ §12(2)ZOPK

⁹⁹ Dle §12(1) ZOPK je krajinný ráz definován zejména jako přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování

významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a

vztahy v krajině.

dobývání musí osoba získat závazné stanovisko dle §11(2c)ZOO. Jedná se o závazné stanovisko vydávané krajským úřadem ke stavbě a změně stavby stacionárního zdroje uvedeného v příloze č. 2 ZOO, s ohledem k rozsahu těžby a technologií dobývání mohou těmito zdroji být dle přílohy č. 2 např. 2.6 čistírny odpadních vod, 3.3 třídění a studená úprava uhlí, 3.4 tepelná úprava uhlí, 4.7 úprava rud neželezných kovů a další zdroje uvedené v příloze č. 2 ZOO.

Dalším orgánem, který je pro rozhodnutí velice důležitý je orgán ochrany zemědělského půdního fondu, který v řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání vydává souhlas s odnětím pozemků ze zemědělského půdního fondu

K odnětí pozemků ze zemědělského půdního fondu je třeba souhlasu orgánu ZPF.¹⁰⁰ Souhlas s odnětím pozemků ze zemědělského půdního fondu se podává ve formě závazného stanoviska. Žádost udělení souhlasu s odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu pro nezemědělské účely podává osoba, v jejímž zájmu se má odnětí uskutečnit, společně s vyjádřením vlastníka (pokud není zároveň vlastníkem) či nájemce daného pozemku. V žádosti uvede žadatel např. účel plánovaného odnětí a odůvodnění navrhovaného řešení jako nejlepšího z důvodu ochrany životního prostředí a zemědělského půdního fondu. Vedle toho k žádosti je nutné přiložit např. plán rekultivace, má-li být půda po ukončení účelu odnětí vrácena do zemědělského půdního fondu nebo rekultivována zalesněním (osázením dřevinami nebo keři) či zřízením vodní plochy a předběžná bilance skrývky kulturních vrstev půdy a návrh způsobu jejich hospodárného využití, vyhodnocení dle §9 vyhlášky 13/1994Sb. zpracované v souladu s přílohou č. 6.¹⁰¹

Obsah plánu rekultivací je pak blíže stanoven v příloze č. 7 vyhlášky 13/1994Sb. a skládá se z pěti částí. První je část technická, v které se uvede množství skrývaných zemin a způsob jejich využití, způsob terénních úprav pozemků, výsypek a odvalů včetně přípravy pozemků pro biologickou rekultivaci, úpravy vodního režimu, melioračních opatření a další. Druhou částí je část biologická, která obsahuje meliorační a osevní postupy, způsob hnojení a cíle rekultivace. Třetí částí je časový postup rekultivací, čtvrtou rozpočet nákladů na provedení rekultivace a pátou mapové podklady, profily terénu před a po rekultivaci včetně napojení rekultivovaného území na okolní terén.

V souladu s § 9(3)ZPF lze půdu odejmout ze zemědělského půdního fondu buď trvale nebo

¹⁰⁰ §9(1)ZPF

¹⁰¹ § 9(5(e, f))ZPF a §§ 9 a 10 vyhlášky 13/1992Sb.

dočasně.

Trvalým odnětím se rozumí provedení nevratné změny znemožňující zemědělské využití zemědělského půdního fondu v budoucnu. Půda je trvale odnímána ze zemědělského půdního fondu, pokud po ukončení účelu odnětí budou pozemky podle schváleného plánu rekultivací přeměny na jiný druh pozemku než zemědělský půdní fond např. Zalesněním, zavodněním, zastavěním atd. Dočasně lze půdu odejmout ze zemědělského půdního fondu jen v případě, že po ukončení účelu jejího odnětí bude dotčená plocha rekultivována podle schváleného plánu rekultivace tak, aby mohla být vrácena do zemědělského půdního fondu.

Orgán ochrany zemědělského půdního fondu následně rozhodne o vydání souhlasu buď s dočasným či s trvalým odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu v souladu s ustanovením § 9(6)ZPF ve formě závazného stanoviska. Příslušnost orgánu, který rozhoduje o odnětí, se odvíjí od velikosti zabírané plochy, kde při záboru o rozloze větší než 20 hektarů rozhoduje Ministerstvo životního prostředí a při rozloze menší krajský úřad či Magistrát hlavního města Prahy.¹⁰² V souhlasu s odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu orgán ochrany zemědělského půdního fondu vymezí, kterých pozemků nebo jejich částí se tento souhlas týká, stanoví podmínky nezbytné k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu, schválí plán rekultivace, popřípadě stanoví zvláštní režim jeho provádění z hlediska časového plnění a ukončení prací, jsou-li pro to zvláštní důvody

V § 11(1) ZPF je stanovena povinnost osoby či organizace, v jejímž zájmu byl vydán souhlas k odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, zaplatit odvod za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu ve výši stanovené podle přílohy zákona, je-li odnímána zemědělská půda nebo půda dočasně neobdělávaná.

Výši odvodů stanoví orgán ochrany zemědělského půdního fondu ve svém rozhodnutí dle §11(2)ZPF. Odvody za trvalé odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu se platí jednorázově, pokud na odnímaných pozemcích nebude plánována lesní nebo vodní rekultivace.¹⁰³ V těchto případech by se platil odvod stejně jako při dočasném odnětí.

Jednorázový odvod je splatný do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o odvodu.¹⁰⁴ Výše odvodů se vypočítá za pomoci přílohy k zákonu o ochraně zemědělského půdního fondu. Vedle toho se při výpočtech uplatní i vyhlášky MŽP č. 48/2011 Sb., o stanovení tříd ochrany a

¹⁰² §17 a §17aZPF

¹⁰³ §11(9,10)ZPF

¹⁰⁴ §12(1)ZPF

vyhlášky č. 3/2008Sb.

Postup při výpočtu odvodů za odnětí ze zemědělského půdního fondu upravuje část D sazebníku v příloze k zákonu o ochraně zemědělského půdního fondu.

Prvním krokem pro určení výše odvodů je zařazení pozemku do bonitovaných půdně ekologických jednotek a zjištění základní ceny v souladu s přílohou č. 22 vyhlášky č.3/2008Sb.

Po získání základní ceny tímto způsobem, dojde v následujícím kroku k zohlednění negativního vlivu odnětí na životní prostředí dle části B a v návaznosti na to se určí i příslušná ekologická váha ovlivnění, kterou se pak vynásobí základní cena. Tímto vynásobením je stanovena základní sazba odvodů. V části C jsou pak uvedeny důvody ke snížení základní sazby odvodů, které určují i odpovídající koeficient snížení. Základní sazba odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu se následně vynásobí odpovídajícím koeficientem.

Je-li důvodů ke snížení více, tak tyto se určují odděleně a nezávisle tím, že se postupně vynásobí.

K tomu, aby bylo možné získat výslednou výši odvodů, tak je nutné takto získanou sumu následně vynásobit koeficientem dle zařazení do třídy ochrany v souladu s vyhláškou MŽP č. 48/2011 Sb., o stanovení tříd ochrany.

Posledním orgánem, který participuje na řízení a vydává k němu závazné stanovisko s ohledem na životní prostředí je vodoprávní úřad. K ochraně vod stanoví zákon o vodách povinnost získat souhlas k určitým návrhům. Jedná se primárně o těžební činnosti, které by mohly mít výrazné negativní dopady na vodní poměry.

Vodoprávní úřad vydává souhlas ve formě závazného stanoviska¹⁰⁵ k činnostem uvedeným v §17VodZ. Dle §17(1)VodZ je třeba získat souhlas vodoprávního úřadu ke stavbám, zařízením nebo činnostem, kterými jsou zřizování dálkových potrubí, pokud provoz může významně ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod, ke stavbám, k těžbě nerostů nebo k terénním úpravám v záplavových územích nebo k úložným místům pro nakládání s těžebním odpadem.

Dále §104(9)VodZ stanoví, že ve správních řízeních vedených podle horního zákona a zákona o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě lze vydat rozhodnutí nebo učinit jiný úkon jen na základě závazného stanoviska vodoprávního úřadu, pokud mohou být

¹⁰⁵ §17(3)VodZ

dotčeny zájmy podle vodního zákona. Závazné stanovisko podle tohoto ustanovení se vydává jen tehdy, pokud se neuděluje souhlas podle § 17VodZ. V těchto souhlasech a závazných stanoviscích může vodoprávní úřad stanovit podmínky i dobu, po kterou se souhlas nebo závazné stanovisko uděluje.

Vedle těchto závazných stanovisek, které jsou nutnou součástí dokumentace a vymezují omezení a podmínky pro vydání rozhodnutí o povolení otvírky, přípravy a dobývání, mohou podávat k žádosti o povolení hornické činnosti svá stanoviska, vyjádření a připomínky i jiné orgány státní správy, které obvodní báňský úřad může při svém rozhodování zohlednit.

Takto předloženou dokumentaci obvodní báňský úřad posoudí, zda poskytuje dostatečný podklad pro rozhodnutí. Neposkytuje-li předložená žádost a dokumentace dostatečný podklad k posouzení navrhované hornické činnosti nebo není-li žádost o povolení hornické činnosti v souladu s podmínkami stanovenými v rozhodnutí o stanovení chráněného ložiskového území a dobývacího prostoru, vyzve obvodní báňský úřad organizaci, aby žádost ve stanovené lhůtě doplnila, popřípadě uvedla do souladu s těmito rozhodnutími.¹⁰⁶

Poté obvodní báňský úřad oznámí zahájení řízení dotčeným orgánům státní správy a účastníkům řízení nejpozději 10 dnů před ústním jednáním, popřípadě místním šetřením.¹⁰⁷ Současně je upozorní, že svoje stanoviska nebo námitky mohou uplatnit nejpozději při ústním jednání, popřípadě při místním šetření, jinak že se k později podaným stanoviskům nebo námitkám nemusí přihlídnout.

Těmito zmíněnými účastníky na řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání výhradních ložisek jsou žadatel, investor, vlastník důlního díla a občané, jejichž práva a právem chráněné zájmy nebo povinnosti mohou být povolením dotčeny. Účastníkem řízení je také obec, v jejímž územním obvodu má být hornická činnost vykonávána¹⁰⁸ a též občanská sdružení ve smyslu §70ZOPK

Dle §18(3)ZHČ je pro ně stanovena relativně krátká lhůta 10 dnů pro OBÚ pro přípravu na místní šetření, obzvláště přihlédneme-li k možné sankci, která je stanovena tak, že k takovýmto námitkám nebude muset být přihlídnuto. Nejedná se však o jediný zákon, který s takovouto konstrukcí pracuje, kupříkladu Vodní zákon stanoví v §115(8)VodZ, že vodoprávní

¹⁰⁶ §17(3)ZHČ

¹⁰⁷ §18(3)ZHČ

¹⁰⁸ §18ZHČ

úřad v písemnosti, kterou nařizuje termín a předmět ústního jednání, upozorní účastníky řízení a dotčené orgány nejméně 10 dnů před ústním jednáním, že závazná stanoviska a námitky, popřípadě důkazy, mohou uplatnit nejpozději při ústním jednání, jinak k nim nebude přihlédnuto.

Jedná se o jeden z procesních institutů, který by měl zajistit řádný průběh řízení. Určitou pojistkou pro takto opomenuté účastníky však je, že jim §36(3)SŘ umožňuje jejich námitky zohlednit tím, že stanoví, že nestanoví-li zákon jinak, musí být účastníkům před vydáním rozhodnutí ve věci dána možnost vyjádřit se k podkladům rozhodnutí; to se netýká žadatele, pokud se jeho žádosti v plném rozsahu vyhovuje, a účastníka, který se práva vyjádřit se k podkladům rozhodnutí vzdal. Horní zákon tuto možnost nevyklučuje, a vzhledem k tomu, že se správní řád užije subsidiárně, užije se i toto ustanovení.

Pokud jde o orgány státní správy je situace o něco jiná. Pokud by některý z nich potřeboval v odůvodněných případech k řádnému posouzení věci delší dobu, obvodní báňský úřad na jeho žádost stanovenou lhůtu před jejím uplynutím přiměřeně prodlouží.

Místně příslušný obvodní báňský úřad následně v řízení přezkoumá plnění podmínek z rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru, podmínky uvedené ve stanovisku (popř. v závěru zjišťovacího řízení) k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí s ohledem na povoloanou činnost, podmínky z vyjádření, souhlasů, závazných stanovisek, nájemních smluv a dalších právních úkonů, jimiž byly vypořádány střety zájmů, a vyžádá si stanoviska dotčených orgánů státní správy.

Na základě těchto podkladů rozhodne OBÚ o povolení otvírky, přípravy a dobývání ložiska anebo zamítnutí. Lhůta k vydání rozhodnutí je dvouměsíční. Proti rozhodnutí se lze odvolat ve patnáctidenní lhůtě dle správního řádu. Jako odvolací orgán o ni pak rozhoduje ČBÚ.

Rozhodnutí vydané příslušným OBÚ, kterým je povolena hornická činnost podle předloženého plánu otvírky, přípravy a dobývání určuje podmínky a limity provádění hornické činnosti ve stanoveném dobývacím prostoru. Častým problémem však je, jak poukazuje Sochovský 2012, že v rozhodnutích o povolení o hornické činnosti je jejich platnost zpravidla vymezena ustáleným spojením „až do vytěžení zásob“,¹⁰⁹ který se s ohledem na životní prostředí nejeví jako optimální.

¹⁰⁹ Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012 s. 43

Při změně plánu otvírky, přípravy a dobývání nebo plánu zajištění nebo likvidace je podle § 10(10) ZHČ účastníkem řízení pouze žadatel, pokud nejsou ohrožena práva a plnění povinností jiných osob a nezmění se okruh osob dotčených nebo ohrožených hornickou činností. Ke změně POPD vydávají dotčené orgány závazné stanovisko. Řízení o změně POPD se může zúčastnit též sdružení ve smyslu §70 ZOPK.

4.4 Další rozhodnutí orgánů nutná k zahájení hornické činnosti

Pokud organizace chce provádět hornickou činnost, nebude ji v mnoha ohledech stačit pouhé rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru, ale bude muset žádat o zpravidla o tyto další povolení.

Pokud by mělo docházet k hornické činnosti na pozemcích určených k plnění funkce lesa, je nutné si k tomu obstarat též rozhodnutí o odnětí pozemků z plnění funkce lesa. Velkým rozdílem mezi lesním zákonem a zákonem o ochraně zemědělského půdního fondu je, že souhlas s odnětím dle zákona o ochraně zemědělského půdního fondu se vydává jako závazné stanovisko v rámci řízení o povolení přípravy, otvírky a dobývání, zatímco odnětí pozemků z plnění funkce lesa se vydává jako samostatné rozhodnutí dle § 16(1)LesZ.¹¹⁰ V případě, že by mělo dojít k dobývání na pozemcích určených k plnění funkce lesa, musí organizace podat žádost o vydání souhlasu s odnětím pozemků z plnění funkcí lesa.

Odnětím pozemků z plnění funkcí lesa se podle § 15(1)LesZ rozumí uvolnění těchto pozemků pro jiné využití. Odnětí může být trvalé nebo dočasné. Trvalým se rozumí trvalá změna využití pozemků určených k plnění funkce lesa, dočasným se pozemek uvolňuje pro jiné účely na dobu uvedenou v rozhodnutí orgánu státní správy lesů vydaného na základě žádosti vlastníka lesního pozemku nebo ve veřejném zájmu podle § 13(1)LesZ. V souladu s ustanovením § 16(1)LesZ podává žádost o odnětí příslušnému orgánu státní správy lesů ten, v jehož zájmu má k odnětí nebo k omezení dojít.

Náležitosti žádost o odnětí stanoví vyhláška MZe č. 77/1996 Sb., o náležitostech žádosti o odnětí nebo omezení a podrobnostech o ochraně pozemků určených k plnění funkcí lesa, jejíž součástí je i návrh plánu rekultivací. Návrh plánu rekultivace obsahuje podobné náležitosti

¹¹⁰ Drobník J., Dvořák P., Lesní zákon: Komentář, 2010, s. 44

jako plán rekultivací u zemědělského půdního fondu. Jedná se část technickou, ve které se uvede množství skrývaných zemin a způsobu jejich využití, cíle a způsobu terénních úprav pozemků, výsypek a odvalů, hydrotechnických a hydromelioračních opatření, technických a biologických meliorací půdy, dále část biologickou s uvedením předpokládané druhové a prostorové skladby porostů, množství a druhu reprodukčního materiálu, způsobu ošetření a ochrany, způsobu a intenzity přihnojování rekultivovaných ploch. Poté následují tři části jako v žádosti o odnětí ze zemědělského půdního fondu a to časový a prostorový postup rekultivace, soupis pozemků s jiným druhem rekultivace, jestliže vrácení rekultivovaných pozemků plnění funkcí lesa nepřipadá v úvahu a mapové podklady k rekultivacím.

Na základě této žádosti rozhodne o odnětí orgán státní správy lesů, v jehož území se dotčené pozemky nebo jejich převážná část nacházejí. V rozhodnutí o odnětí nebo o omezení orgán státní správy lesů uvede údaje o lesních pozemcích, jichž se rozhodnutí týká, záměr, k jehož uskutečnění bylo rozhodnutí vydáno, dobu, na kterou se dočasné odnětí nebo omezení stanoví, a schválí plán rekultivace, pokud je nezbytný, způsob a termín opětovného zalesnění pozemku, pokud bude po ukončení použití pro jiné účely pozemek vrácen plnění funkcí lesa, při odnětí u rozsáhlejší výstavby, popřípadě těžby nerostů lhůty postupného odlesnění odňatých ploch tak, aby tyto plochy byly využity k plnění funkcí lesa až do doby jejich skutečného použití pro jiné účely, další podmínky uvedené ve vyjádření příslušných orgánů státní správy nebo podmínky nutné v zájmu ochrany pozemků určených k plnění funkcí lesa, lesních porostů nebo zařízení sloužících hospodaření v lese.¹¹¹ Řízení se tedy kromě dotčených osob mohou účastnit i občanská sdružení na ochranu přírody a krajiny §70 ZOPK

Po právní moci tohoto rozhodnutí nemá organizace právo začít pozemky odlesňovat, ale musí vyčkat, až nabude právní moci hlavní rozhodnutí¹¹² o povolení otvírky, přípravy a dobývání (eventuálně i rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru, pokud jsou obě rozhodnutí vydávána ve společném řízení).¹¹³

V § 17(1)LesZ je stanovena povinnost osoby či organizace, již bylo na základě žádosti povoleno trvalé nebo dočasné odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa, zaplatit poplatek za odnětí, který se stanoví rozhodnutím na základě přílohy k lesnímu zákonu.

¹¹¹ §16(1)LesZ

¹¹² Drobník J., Dvořák P., Lesní zákon: Komentář, 2010, s. 45

¹¹³ §16(3)LesZ

Vedle rozhodnutí o odnětí pozemků z plnění funkce lesa je nutné si obstarat pro hornickou činnost další rozhodnutí. Těmito dalšími rozhodnutími jsou dle zákona o ochraně přírody a krajiny se jedná o rozhodnutí o odchylném postupu při ochraně ptáků dle §5b ZOPK, povolení výjimky ze zákazu ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně nebo jinak měnit jejich dochovaný stav dle §10(2)ZOPK,

povolení výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích podle §§ 16, 26, 29, 34, 35(2) a §36(2)ZOPK dle §43ZOPK, povolení výjimky z ochrany zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a památných stromů dle § 56ZOPK a vyhlášky MŽP č. 395/92 Sb. kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992Sb.,o ochraně přírody a krajiny,

Vedle samotného souhlasu vodoprávního úřadu při povolování hornické činnosti je nutné k nakládání s vodami vzhledem k rozsahu těžby získat povolení k zvláštnímu nakládání s vodami dle §8 VodZ, přičemž náležitosti žádosti o povolení k nakládání s vodami jsou stanoveny ve vyhlášce 432/2001 o dokladech žádosti o rozhodnutí nebo vyjádření a o náležitostech povolení souhlasů a vyjádření vodoprávního úřadu.

Dalším povolení dle vodního zákona je povolení dle §14 k některým činnostem jako je těžba písku, šterku, bahna s výjimkou bahna k léčivým účelům, valounů apod. Toto ustanovení bylo přijato do zákona vzhledem k tomu, že častým následkem těchto činností může být trvalá likvidace kolektoru podzemní vody.¹¹⁴

Pokud mají být v rámci těžby použita vodní díla, je nutné získat též povolení vodoprávního úřadu k jejich provedení dle §15VodZ.

Pod pojmem vodní dílo vodní zákon rozumí dle§ 55(1)VodZ stavby, které slouží ke vzdouvání a zadržování vod, umělému usměrňování odtokového režimu povrchových vod, k ochraně a užívání vod, k nakládání s vodami, ochraně před škodlivými účinky vod, k úpravě vodních poměrů nebo k jiným účelům sledovaným tímto zákonem. Z hlediska těžby jsou relevantními vodními díly přehrady, hráze, vodní nádrže, čistírny odpadních vod, jakož i stavby k čištění odpadních vod před jejich vypouštěním do kanalizací, stavby odkališť. Mimoto je třeba získat i následný kolaudační souhlas od příslušného vodoprávního úřadu¹¹⁵,

¹¹⁴ Povodí Labe, státní podnik, Přehled významných problémů nakládání s vodami zjištěných v oblasti povodí horního a středního Labe a souhrnná zpráva o výsledcích přípravných pracích pro plán oblasti povodí horního a středního Labe, 2008 s. 53

¹¹⁵ §15(1)VodZ

který v daných řízení má postavení speciálního stavebního úřadu.¹¹⁶

Dle §11(2d)ZOO je nutné k provozu stacionárního zdroje znečištění uvedeného v příloze č. 2ZOO získat povolení k provozu zdroje znečištění. Dle §12(4)ZOO obsahuje povolení provozu závazné podmínky pro provoz stacionárního zdroje jako např. Specifické emisní limity, technické podmínky provozu, způsob, podmínky a četnost zjišťování úrovně znečišťování atd.

U některých dobývacích metod v rámci hornické činnosti je nutné k zpřístupnění ložiska a jeho dobytí užít výbušnin. Pro tento případ si organizace v souladu s §27ZHČ musí obstarat povolení k trhacím pracím, které vydává OBÚ k žádosti o povolení trhacích prací, kterou podává ten, pro kterého se tyto práce mají provádět, nebo s jeho souhlasem ten, kdo bude tyto práce provádět.¹¹⁷

K žádosti se přikládá dokumentace trhacích prací s návrhem technických podmínek k bezpečnému provedení trhacích prací, návrh opatření k ochraně práv a právem chráněných zájmů organizací a občanů, seznam organizací a občanů, jejichž práva nebo právem chráněné zájmy by mohly být ohroženy použitím výbušnin. Tohoto řízení se mohou zúčastnit též sdružení dle §70ZOPK.

5. Ochrana životního prostředí při dobývání

Při samotném dobývání je organizace povinna dodržovat ustanovení horního zákona a zákona o hornické činnosti a jiných právních předpisů na ochranu životního prostředí. Mimoto se na její činnost vztahují omezení stanovená v rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru a POPD, která tvoří hlavní obsah povinností, a omezení stanovená v dalších rozhodnutí orgánů státní správy.

5.1 Ochrana životního prostředí při otvírce

Obecnou základní povinností je dobývat výhradní ložisko v dobývacím prostoru, který jí byl

¹¹⁶ §55(4)VodZ

¹¹⁷ §28(2) ZHČ

stanoven.¹¹⁸ Při samotném dobývání musí být dodrženy zásady ochrany a využití nerostného bohatství, požadavky hospodárného využívání ložisek nerostů, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu, zásady báňské technologie, jakož i požadavky ochrany pracovního prostředí.¹¹⁹ Z hlediska životního prostředí jsou relevantní primárně požadavky na hospodárné využívání a dodržení zásady báňské technologie

Byť daná úprava neobsahuje explicitně odkaz na ochranu životního prostředí, je ochrana životního prostředí ukryta při hornické činnosti pod pojmem hospodárné využívání výhradních ložisek, pod nímž se rozumí dobývání ložisek a úprava a zušlechťování vydobytých nerostů s přihlédnutím k současným technickým a ekonomickým podmínkám, při jejichž provádění je nutné dodržet zásady báňské technologie, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu a vyloučeny neodůvodněné nepříznivé vlivy na pracovní a životní prostředí.¹²⁰ V dané souvislosti je nutné si uvědomit, že samotný horní zákon nemá jako svůj primární cíl ochranu životního prostředí, neboť k tomuto účelu zde slouží zákony jiné, ale jedná se o jeden z aspektů, na který je při práci se zákonem nutné brát ohled.

Dále stanoví horní zákon ještě omezení těž v zájmu ochrany životního prostředí, že nové dobývací metody musí organizace vyzkoušet a vyhodnotit a užívat je při dobývání jen se souhlasem obvodního báňského úřadu.

Předtím než je možné zahájit dobývání nerostu, je nutné odstranit vrchní skrývkové vrstvy z nadloží. Tyto skrývkové zeminy se sypou na výsypky.¹²¹ Takto založené výsypky mohou dosahovat i výše stovek metrů a může na nich být uloženo i několik stovek milionů tun hmot. Při jejich sesuvech dochází k ohrožení stability okolní krajiny a k devastaci krajiny ve směru sesuvů. Dalším problémem je možnost samovznícení výsypek. Tak, aby tomuto bylo zabráněno stanoví vyhláška 26/1989 v §42-49 těžařům mnohé povinnosti a omezení např. §42 stanoví při projektování, zřizování, výstavbě, sledování a posuzování výsypek musí být posouzena výsypka nebo její část z hlediska rizikových faktorů, při zřizování je nutné dodržet požadavky a podmínky na jejich sypání dle POPD, výsypky musí být zřizovány podle zásad mechaniky zemin tak, aby byla zajištěna jejich stabilita a nedocházelo k vytlačování podzákladí a aby bylo co nejdříve dosaženo definitivních svahů, výsypky musí být budovány tak, aby jejich

¹¹⁸ §31(1)HorZ

¹¹⁹ §5(1)ZHČ

¹²⁰ §30(1)HorZ

¹²¹ Samotné zřizování výsypek je čistě věcí národního práva a žádná směrnice se k němu nevztahuje, neboť Evropská komise nikdy neměla zájem takto ohromné množství hmot řešit

začleněním do reliéfu okolního území byly vytvořeny podmínky pro jejich následné využití a realizaci esteticky a ekologicky vyvážené krajiny.

Mimoto pro provoz výsypky musí být vypracován technologický postup, který určí bezpečnostní opatření pro ukládání a odběr hmot, způsob zneškodňování prachu, odvodnění prostoru výsypky a podle potřeby také měření teplot a koncentrace plynných škodlivin a hašení hořící výsypky. Na výsypku mohou být zakládány nebo z ní odebírány hmoty tak, aby tím nebyly vytvořeny podmínky pro samovznícení a šíření požáru a nebyla narušena stabilita výsypky.

Směrování výsypkových zemin podle jejich geomechanické kvality je nutno řešit tak, aby geomechanicky nejvhodnější kategorie zemin byly ukládány do bazálních stupňů. Mimoto má organizace povinnost monitorovat a kontrolovat stav těchto výsypek v §53 vyhlášky 26/1989Sb.

Z hlediska ochrany půdy jsou pak povinnosti stanoveny širěji. Při zřizování výsypek je povinností organizace ukládat zeminy schopné rekultivace odděleně nebo na povrch výsypky.¹²² Mimoto se na ukládání skrývkových hmot uplatní předpisy jiné.

Dle §30(3)HorZ je povinností organizace též vhodným způsobem ukládat skrývkové hmoty a hlušiny a podle možnosti je účelně využívat. Podobné povinnosti stanoví i zákon o ochraně zemědělského půdního fondu a vyhláška 13/1994Sb., kde se stanoví, že při stavební, těžební a průmyslové činnosti a při geologickém a hydrogeologickém výzkumu mají právnické a fyzické osoby povinnost provádět skrývku svrchní kulturní vrstvy půdy eventuálně i hlouběji uložené zúrodnění schopné zeminy a její přemístění a rozprostření nebo uložení podle podmínek stanovených orgánem ochrany zemědělského půdního fondu ve vydaném souhlasu, povinnost zajistit hospodárné využití skrývkových zemin a zajistit do doby jejich použití pro účely rekultivace nebo přípravu ploch k ozelenění, ochranu skrývané kulturní vrstvy půdy před znehodnocením a ztrátami a řádné ošetřování, učinit veškerá opatření k zabránění úniku látek, které mohou poškodit životní prostředí.¹²³ O těchto činnostech má pak organizace povinnost vést protokol.¹²⁴

Orgán ochrany ZPF je oprávněn v odůvodněných případech poskytnout výjimku z povinnosti provádět skrývku zeminy.

Podobná ustanovení jako ZPF obsahuje i lesní zákon, dle něhož jsou právnické a fyzické

¹²² § 43(6) vyhlášky 26/1989Sb.

¹²³ § 8 ZPF a §10 vyhlášky 13/1994Sb.

¹²⁴ §10 vyhlášky 13/1994Sb

osoby provádějící stavební, těžební a průmyslovou činnost povinny: ukládat odklizené hmoty ve vytěžených prostorech, a není-li to možné nebo hospodářsky odůvodněné, ukládat je především na neplodných plochách nebo na nelesních pozemcích k tomu určených a průběžně vytvářet předpoklady pro následnou rekultivaci uvolněných ploch.¹²⁵

5.2 Ochrana životního prostředí při nakládání s těžebními odpady

Poté, co dojde k odkrytí skrývky a organizace se dostane k ložisku, dochází k samotnému dobývání ložiska. Při jeho dobývání dochází k vzniku těžebního nerostu, ale též těžebních odpadů, s nimiž je nutné nakládat. V celé Evropské unii dochází každý rok k produkci více než 300 milionů tun těžebních odpadů.¹²⁶

Oblast nakládání s odpady řeší zákon o těžebních odpadech (dále ZTO) a vyhlášky k němu vydané, vyhláška 51/1989Sb., vodní zákon a vyhlášky k němu vydané a zákon o prevenci závažných havárií.

Základní rámec pro nakládání s těžebními odpady vymezuje zákon o těžebních odpadech.

Zákon o těžebních odpadech byl přijat jako transpozice směrnice o nakládání s těžebním odpadem 2006/21/ES (dále jen směrnice NTO). Tím, že zákon o nakládání s těžebním odpadem je transpozicí směrnice NTO, mají obě normy i podobné vymezení působnosti, avšak trošku se od sebe liší.

Zákona o těžebních odpadech vymezuje svou působnost jak pozitivně, tak negativně.

Zákon stejně jako směrnice NTO vymezuje svou působnost pozitivně tím, že zmiňuje, že se jeho působnost vztahuje na pravidla pro nakládání s těžebními odpady a na dopady na životní prostředí s tím související. Velkým nedostatkem směrnice NTO, ale hlavně zákona o těžebních odpadech je, že blíže nedefinují toto nakládání. Z textu zákona je možné vyčíst, že se jedná např. o dopravu a skladování (§2(2)ZTO), ukládání §4(6)ZTO, vyplňování vytěžených prostor §5(3)ZTO, avšak nikoli další. Takto nepřesně definovaný pojem nakládání vytváří v praxi značné problémy s vymezením působnosti zákona a možnosti ukládat povinnosti v něm stanovené a to i s ohledem na povinnosti ve vztahu k životnímu prostředí. Důkazem tohoto je, že dokonce muselo dojít k přijetí novely ZTO, která stanoví, že i

¹²⁵ § 13(3b,c) LesZ

¹²⁶ Bubák, D., Kaňka J., Kliment V., Lorencová H., Vrána O., Příručka pro nakládání s těžebním odpadem 2009, s. 44

odstraňování odvalů je činností ve smyslu nakládání s odpady,¹²⁷ neboť v praxi docházelo k neřízenému rozebírání odvalů s riziky pro životní prostředí např. Ve formě sesuvů, vznícení, možným kontaminacím a dalším.

Negativní vymezení najdeme v §1(2)ZTO, kde se stanoví, že se působnost zákona nevztahuje na *a)* ukládání těžebních odpadů na skládky odpadů a do podzemí *b)* těžební odpady vznikající při ložiskovém průzkumu, těžbě a úpravě nerostů v moři,¹²⁸ *c)* vtačování vody obsahující látky, které vznikají při činnostech spojených s ložiskovým průzkumem a těžbou ropných látek nebo s těžbou nerostů nebo rašeliny, a vtačování vody pro technické účely do horninových struktur, ze kterých byly vytěženy ropné nebo jiné látky, nebo do horninových struktur, které jsou s ohledem na přírodní poměry trvale nevhodné pro jiné účely, jakož i na zpětné vtačování podzemní vody čerpané z dolů a lomů nebo čerpané v souvislosti s výstavbou nebo údržbou stavebních děl,

d) těžební odpady vznikající při těžbě, úpravě a zpracování radioaktivních nerostů

e) odpad vznikající v souvislosti s ložiskovým průzkumem, těžbou, úpravou nebo skladováním nerostů nebo v souvislosti s těžbou, úpravou a skladováním rašeliny, který však nevzniká přímo při těchto činnostech.¹²⁹

f) hmoty, které byly získávány při těžbě a úpravě nerostů podle zvláštního zákona, při vyhledávání nebo skladování nerostů nebo při těžbě, úpravě a skladování rašeliny a jsou podle plánu otvírky, přípravy a dobývání nebo plánu využití ložiska určeny pro sanační a rekultivační práce (nebo jsou jejich součástí) nebo pro zajištění nebo likvidaci důlních děl.

Z výše uvedených bodů jsou pro těžbu v ČR relevantní pouze písmena *a)*,*d)* a *f)*, neboť všechny ostatní se na území ČR nepoužijí. K písmenům *a)*,*d)*,*f)* je vhodné se i blíže vyjádřit. Ve vztahu k písmenu *a)* ukládání těžebních odpadů na skládky odpadů a do podzemí se nyní se v Senátu projednává novela zákona o těžebních odpadech 943/0, která ruší písm. *a)*. Pokud by k tomuto došlo, bylo by možné ukládat těžební odpady též do podzemí. Do teď bylo možné ukládat pouze odpady v režimu zákona o odpadech a vyhlášky 99/1995, avšak nikoli těžební odpady v režimu zákona o těžebních odpadech. Po přijetí novely zákona sněmovní tisk 943/0 bude možné ukládat i těžební odpad do podzemí za podmínek stanovených zákonem o těžebních odpadech, vyhlášky 99/1995Sb., vyhlášky 51/1988Sb. a dalších právních předpisů.

¹²⁷ sněmovní tisk 943/0, §5(1)

¹²⁸ Jedná se o čistě směrnice ustanovení, které pro ČR jako vnitrozemský stát nemá význam

¹²⁹ Ustanovení §1(2)e je ustanovení, které řeší těžbu kamenné rašeliny např. V Estonsku, která se v ČR nevyskytuje

Pokud jde o písmeno d) je i součástí novely rozšíření působnosti zákona o odpady vznikající z uranové těžby. V původních návrzích se směrnice NTO měla vztahovat pouze na neradioaktivní materiály, avšak mnohé členské státy měly zájem na tom tuto problematiku do oblasti směrnice NTO zařadit. Vzhledem k nejasnostem o zařazení odpadu z uranové těžby a neochotě komise toto řešit vzniklo poněkud nešťastně formulované ustanovení v bodě 10 preambule ve vztahu k odpadům vzniklým při uranové těžbě stanoveno, že „Tato směrnice sice zahrnuje nakládání s odpady z těžebního průmyslu, které mohou být radioaktivní, neměla by však zahrnovat zvláštní aspekty, které se týkají pouze radioaktivity a kterými se zabývá Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom)“.¹³⁰ Důsledkem takto zvoleného kompromisního řešení bylo, že působnost národních zákonů ve vztahu k nakládání s odpady z uranové těžby se liší stát od státu, kde některé státy přijaly národní zákon s působností i na těžební odpady z těžby a úpravy uranu (např. Slovensko) a jiné nikoliv.

Daný postoj EK se změnil v roce 2011 vydáním jiné směrnice 2011/70/EUROATOM do které se vztáhlo i nakládání s těžebním odpadem vzniklým po uranové těžbě. Z daného důvodu dochází i k novelizaci zákona o těžebních odpadech, která zapracovává příslušnou změnu a působnost zákona tím rozšiřuje.¹³¹

Posledním relevantním bodem v rámci negativního vymezení působnosti je písm. f. Negativní vymezení působností v zákoně o těžebních odpadech odpovídá i směrnici NTO, s jedinou výjimkou a to právě písmenem §1(2f)ZTO, v kterém český zákonodárce působnost zákon oproti směrnice předloze výrazněji zúžil v §1(2f) pro oblast hmot určených pro rekultivace a sanace, kterou je možnost tzv. Escape clause z celého zákona.

Předtím, než bude možné vysvětlit koncepci fungování §1(2f)ZTO je nutné vysvětlit, co je to těžební odpad a jak vzniká.

5.2.1 Pojem těžební odpad

Zákon o těžebních odpadech operuje s pojmem těžební odpad, který je centrálním bodem pro vymezení působnosti. Do přijetí zákona o těžebních odpadech nebyly takto vzniklé hmoty upraveny a horní zákon opuštěné odvaly, výsyvky a odkaliště vzniklé hornickou činností za

¹³⁰ Bod 10 preambule směrnice NTO
¹³¹ sněmovní tisk 943/0, §1(2)

ložiska nerostů ve smyslu § 4HorZ.¹³²

Čistě pojem odpad užívají mnohé předpisy horního práva, avšak dosud ho žádný z nich nedefinoval. Jedná se například o §23(2c)HorZ a §4(1b) vyhlášce č. 104/1988Sb.¹³³, kde se v zásadě jednalo o základní povinnosti při nakládání s odpady obecně, hlavně ve vztahu k jejich dokumentování a evidenci.

Těžebním odpadem je tedy jakýkoliv odpad, kterého se provozovatel¹³⁴ zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se ho zbavit, a který vzniká při ložiskovém průzkumu, těžbě, úpravě nebo při skladování nerostů a který podle zákona o odpadech náleží mezi odpad z těžby nebo úpravy nerostů, nebo při těžbě, úpravě nebo skladování rašeliny.¹³⁵

Samotná definice se skládá ze tří částí. První částí je pojem „zbavovat se“, druhá je vznik těžebního odpadu při zákonem vymezené činnosti a třetím, implicitním bodem, je povinnost zajistit vhodné místo k uložení odpadu v rámci dobývacího prostoru.

První část definice pojmu těžební odpad „zbavovat se“ je definován pomocí odkazu na §3(1)zákona o odpadech, který je implementací směrnice 98/2008/ES a je definován jako “Odpad je každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č. 1“, položka Q 11

Dané ustanovení je transpozicí čl.3(1) směrnice 98/2008/ES o odpadech, který definuje odpad jako „jakoukoliv látku nebo předmět, kterých se držitel zbavuje nebo má v úmyslu se zbavit nebo se od něho požaduje, aby se jich zbavil.“

Pro pochopení pojmu „zbavovat se“ je, třeba pochopit proces zpracování v oblasti těžebního průmyslu dochází při dobývání nerostů k získání tzv. využitelné užitkovatelné suroviny jako je zlato, uhlí a tzv. zbytkového materiálu, pro který není využití a které se osoba zbavuje. Rozlišovacím kritériem pro určení, zda se jedná o těžební odpad, je právě kritérium využitelnosti a pochází jak ze směrnice, tak hlavně z judikatury ESD. V rozsudku *Palin Granit Oy C-9/00*, bylo diskutovanou problematikou, co je to těžební odpad a jaká jsou vhodná kritéria pro určení odpadu. Soudní dvůr rozhodl, že místo uložení zbytků kamene, jejich složení a skutečnost, že kámen nepředstavuje žádné reálné nebezpečí pro lidské zdraví nebo životní prostředí nejsou relevantními kritérii pro určení, zda se má tento kámen považovat za

¹³² Vliv těžby a úpravy nerostných surovin na životní prostředí, Enviweb.cz, zdroj ČGS

¹³³ Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících dozoru orgánů SBS s. 9

¹³⁴ Provozovatelem ve smyslu § 2(2a)ZTO je právnická nebo podnikající fyzická osoba, která je odpovědná za nakládání s těžebním odpadem, včetně jeho dopravy a dočasného skladování, za provoz úložného místa a za jeho stav po ukončení provozu. Provozovatelem je i právnická nebo podnikající fyzická osoba, která má těžební odpady v držení.

¹³⁵ §2(1)ZTO

odpad nebo ne, podstatným kritériem však bylo, že produkce zbylého kamene nebyla hlavním cílem společnosti Palin Granit, ale pouze druhotným produktem a těžební organizace má zájem o omezení objemu jeho produkce a tím se ho zbavit.¹³⁶ Z daného důvodu původce zbylého kamene pocházejícího z blokové těžby žuly, který je uložen na neurčitou dobu do jeho možného použití, se těchto zbytků kamene zbavuje nebo miní zbavit, což odpovídá klasifikaci daného materiálu jako dopadu ve smyslu směrnice Rady 75/442/EHS z roku 1975 o odpadech.¹³⁷

Jiná situace nastane však v případě, že osoba má pro daný těžební odpad využití např. pro sanace a rekultivace. V případě Avesty Chrom Polarit Oy C-114/01 byl řešen spor mezi finskými úřady a společností Avesta Chrom Polarit Oy, která těžila a upravovala rudu. Jako výsledný produkt jí vznikala chromový koncentrát, který dále prodávala a odpad v podobě flotačních kalů a zbytků kamene. Předpokládalo se, že část jich bude použita k vyplnění vytěžených prostor. Opět došlo k řešení otázky, co je to zbavovat se? Soudní dvůr rozhodl tak, že v situaci jako je ta, která je řešena v hlavním řízení se držitel zbytků hornin a flotačních kalů z úpravy rud pocházejících z provozování dolu těchto látek zbavuje nebo hodlá zbavit a tyto látky je proto nutno klasifikovat jako odpady ve smyslu směrnice Rady 75/442/EHS, nepoužije-li je jejich držitel v souladu s platnými právními předpisy k nezbytnému vyplnění štol daného dolu a neposkytne-li dostatečné záruky ohledně identifikace a skutečného použití produktů, které mají být k tomuto účelu využity.

Právě tento rozsudek soudního dvora ve věci Avesta Chrom Polarit oy C-114/01 byl ratiem pro přijetí úpravy §1(2f)ZTO zmíněného výše „hmoty, které byly získávány při těžbě a úpravě nerostů podle zvláštního zákona, při vyhledávání nebo skladování nerostů nebo při těžbě, úpravě a skladování rašeliny a jsou podle plánu otvírky, přípravy a dobývání nebo plánu využití ložiska určeny pro sanační a rekultivační práce (nebo jsou jejich součástí) nebo pro zajištění nebo likvidaci důlních děl“. Toto ustanovení kopíruje judikát ve věci Avesta Chrom a umožňuje těžebním společnostem uniknout z režimu ZTO tím, že tyto vznikající odpady překlasifikují na sanační nebo rekultivační hmoty podle požadavků zákona o těžebních odpadech. Cenou za to však je, že takováto společnost musí tyto potencionální těžební odpady zapracovat do plánu otvírky, přípravy a dobývání ve smyslu §32HorZ a vyhlášky č.104/1988 Sb. v rámci řízení o změně plánu otvírky, přípravy a dobývání, do kterého mají právo vstoupit všechny dotčené orgány i veřejnost.

¹³⁶ Kaňka J., Šouša L., Urbanec V., Nová právní úprava nakládání s těžebním odpadem 2010 s. 14

¹³⁷ Palin Granit Oy C-9/00 bod 1 rozsudku

Druhou částí definice je, že odpad vzniká při výše uvedených činnostech. To znamená, že o těžební odpad by nešlo v případě např. ražby tunelů atd. Paradoxem zákona o těžebních odpadech, který byl přijat v souladu se směrnicí je úprava těžebního odpadu vznikajícího při těžbě rašeliny, avšak při těžbě rašeliny v ČR žádný těžební odpad nevzniká. Je to jedno z ustanovení, které bylo převzato ze směrnice NTO, která upravuje těžbu kamenné rašeliny v Pobaltí, kde i těžební odpad skutečně vzniká.

Třetí část definice tvoří implicitní povinnost zajistit vhodné místo v rámci dobývacího prostoru. Pokud by provozovatel z jakýchkoli důvodů toto místo uvnitř dobývacího prostoru neměl, musel by ho uložit na skládku. Jednalo by se o odpad z těžby ve smyslu §3(1)ZOdp a přílohy č. 1. bod Q11 či Q 16, na který by se vztahoval zákon o odpadech.

V souhrnu je vhodné říci, co se za těžební odpad nepovažuje:

- a) výsypkové hmoty v souladu s §42-49 vyhlášky 26/1989 Sb., neboť tyto nevznikají jako cílový produkt, ale jako součást těžby nerostů a považují se ve smyslu § 14a HorZ za těžební ztráty.¹³⁸
- b) zásypový materiál pro likvidaci hlavních děl v souladu s požadavky vyhlášky č. 52/1997Sb.
- c) sanační nebo rekultivační hmoty zmíněné výše podle požadavků §1(2f)ZTO.
- d) odpady ve smyslu zákona o odpadech 185/2011Sb. Např. Odpad z těžby §3(1)ZOdp a přílohy 1. bod Q11 a Q16

5.2.3 Cíl a účel směrnice a zákona o nakládání s těžebním odpadem

Byť směrnice i zákon se nazývají o nakládání s těžebním odpadem a nakládání s odpady z těžebního průmyslu, není jejich hlavním smyslem regulovat nakládání jako takové, ale hlavním smyslem a účelem přijaté směrnice a do českého řádu transponované do zákona o těžebních odpadech je zabránit vzniku havárií a omezit negativní dopady spojené právě se haváriemi úložných míst.¹³⁹ K tomuto účelu směřují i všechny nástroje směrnice a zákona

¹³⁸ Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících dozoru orgánů SBS s. 1

¹³⁹ Viz Body preambule směrnice NTO 3,4,6,10,13,14,15,18, podobně český zákon §3, §12ZTO

nakládání s těžebním odpadem, které regulují toto nakládání od vzniku odpadu až po terminální uzavření úložných míst.

Pokud bychom měli stanovit určitou hierarchii v nakládání s těžebním odpadem, tak na prvním místě, podobně jako v zákoně o odpadech a odpadové směrnici stojí předcházení vzniku těžebních odpadů tak, aby problematiku těžebních odpadů nebylo nutné řešit. Není-li těžební odpad, není ani nic, na co by se zákon vztáhnout mohl, a proto zde z logiky věci nehrozí žádné nebezpečí.

Pokud už ke vzniku těžebního odpadu dochází, měla by být snaha o jeho následné využití tak, aby byl maximálně využito zdrojů přírody a nemuselo být opět vytvořeno úložné místo odval či odkaliště, který by mohl představovat v budoucnu nebezpečí pro životní prostředí, a toto riziko se tím minimalizovalo.

Pokud už mi vznikne těžební odpad, který nemohu využít, tak je nutné ho bezpečně uložit a proto byla přijata i tato směrnice a návaznosti na to zákon o nakládání s těžebním odpadem.

5.2.4 Nakládání s těžebním odpadem

Výše uvedená hierarchie, účel a cíl zákona by byly bezobsažné, kdyby nebyly nástroje k jejich uplatnění.

Proces nakládání s těžebními odpady bychom si mohli rozdělit na pomyslné tři fáze, ve kterých se uplatní nástroje k ochraně životního prostředí. V první přípravné fázi, kdy ještě nedochází k nakládání s odpady, dochází primárně k vyhodnocení rizik plynoucích z nakládání s těžebním odpadem a z úložného místa a zjištění budoucího záměru těžaře tak, aby byly zabezpečeny podmínky pro bezpečný provoz a nakládání s těžebními odpady.

V průběhu schvalování provozního plánu a povolení k provozu úložného místa byly stanoveny určité podmínky a omezení tak, aby k nebezpečným stavům nedošlo a pro případ, že k nim dojde, jsou zde stanoveny nástroje pro jejich řešení. V poslední fázi řízení dochází k ukončování ukládací činnosti a rekultivaci úložného místa.

5.2.5 Přípravná fáze k nakládání s těžebním odpadem

S ohledem na výše uvedenou hierarchii, účel a cíle je nutné pojímat i jednotlivé nástroje zákony.

Před samotným zahájením nakládání s těžebním odpadem je nutné získat dvě povolení v dvou nezávislých řízeních. První je schválení plánu nakládání s těžebním odpadem, kde se může

řešit umístění úložného místa a druhý je povolení k provozu úložného místa.

Než je však možné přistoupit k schválení plánu je nutné provést vyhodnocení rizik v souladu se zákonem 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě (dále ZekUj), jehož součástí je vyhodnocení vlastností těžebního odpadu.

Předtím než je možné vypracovat hodnocení rizik, které pak slouží jako podklad v následujících řízeních, je nutné vypracovat vyhodnocení vlastností těžebního odpadu v souladu s §4(6)ZTO a §2 vyhlášky 429/2009Sb. Do hodnocení vlastností těžebního odpadu je nutné zahrnout informace o činnostech, při kterých vznikne těžební odpad, geologické charakteristice ložiska, jehož těžbou těžební odpad vznikne, těžebním odpadu a plánovaném způsobu nakládání s ním, geotechnickém chování těžebního odpadu, geochemickém chování těžebního odpadu. Jedná se tedy o poměrně širokou oblast informací, jejichž úmyslem je zajistit co nejkomplexnější informace o těžebním odpadu, ale i celkovém horninovém prostředí.

Zjistil-li žadatel vlastnosti těžebního odpadu, může poté přistoupit k vyhodnocení rizik. Pro vyhodnocení rizik se v souladu s §14 zákonem 167/2008., o předcházení ekologické újmy užije nařízení vlády 295/2011, o způsobu hodnocení rizik ekologické újmy a bližších podmínkách finančního zajištění. Toto nařízení stanoví v příloze č. 1. základní náležitosti pro hodnocení, kde pro část D je nutné užít metodiku ČGS pro Provedení průzkumných a analytických prací na vybraných lokalitách a hodnocení rizikových úložišť těžebních odpadů z roku 2011. Vyhodnocení rizik může v souladu s §4(2)ZTO provést samotná organizace nebo hodnotitelé rizik, kteří splnily podmínky vyhlášky 298/2005Sb. V případě, že úložným místem bude odkaliště, je nutné též zajistit vyhodnocení rizik dle §61(9) vodního zákona, avšak pouze ve vztahu k stabilitě a bezpečnosti konstrukcí odkališť.

V souvislosti s tímto vyhodnocením je vhodné zmínit, že v oblasti hodnocení rizik je závažným problémem na celoevropské úrovni fakt, že prozatím nebyly stanoveny v Evropě jednotné podmínky pro stanovení vlastností těžebních odpadů, ke kterému se zavázala Evropská komise v čl. 22(1e) směrnice NTO.

Podobný problém představuje vzorkování, které je určující pro objektivní měření jednotlivých vzorků, které prozatím na evropské úrovni nebylo přijato, ačkoliv se též k tomu Evropská komise v čl. 22(1h)směrnice NTO zavázala. V roce 2008 zmocnila Evropská komise TAC 298/08 working group, která však doposud tyto standardy nevydala. V ČR je problém se vzorkováním ještě o něco větší, neboť k vzorkování těžebních odpadů nebyla vydána žádná

technická norma a vyhláška 429/2009 v §3 se omezuje jen na obecné vymezení.

Směrnice NTO v bodě 34 preambule stanoví, že „Cíle této směrnice, totiž zlepšení nakládání s odpady z těžebního průmyslu, nemůže být uspokojivě dosaženo členskými státy jednajícími samostatně, neboť nesprávné nakládání s takovými odpady může způsobit přeshraniční znečištění.“

Tím, že na evropské úrovni nebyly přijaty jednotné standarty pro hodnocení rizik, vlastností těžebních odpadů a jejich vzorkování, které měla vydat Evropská komise, dochází v EU k paradoxnímu stavu, který měla směrnice NTO řešit a to zajištění určité minimální ochrany životního prostředí na evropské úrovni před nebezpečími plynoucími z těžebních odpadů a úložných míst.

Samotné vyhodnocení rizik není jen podklad pro následující řízení, ale je v zásadě určující pro stanovení bezpečnostních opatření, stanovení inertnosti a neinertnosti odpadů, se kterými jsou spojeny výjimky z povinností stanovených směrnicí NTO i národními zákony, výpočty výše finančních rezerv na činnosti související s nakládáním s těžebním odpadem, ale i zařazení úložných míst do kategorií, stanovení podmínek na konstrukci a bezpečnost úložných míst, tvorbu havarijních plánů a další. Tento bod je jednou z největších děr ve směrnici, který měl být řešen na prvním místě tak, aby došlo k jednotné kategorizaci těžebních odpadů a jejich úložných míst v rámci EU.

Důsledkem takového stavu je, že se nedostatečné národní bezpečnostní předpisy promítnou do nakládání s těžebními odpady v jednotlivých členských státech, neboť jsou to samotné národní úřady, které vydávají tyto předpisy.

Vypracovala-li organizace hodnocení rizik a vlastností těžebních odpadů, může přistoupit k vypracování návrhu plánu k nakládání s těžebním odpadem, který schvaluje OBÚ.

Před zahájením řízení o schválení plánu nakládání s těžebním odpadem a řízení o povolení k provozu úložného místa má dle §9(5)ZTO Obvodní báňský úřad (OBÚ) informační povinnosti vůči veřejnosti o těchto řízeních. Vzhledem k tomu, že na všechna řízení dle zákona o nakládání s těžebními odpady se vztahuje správní řád, existuje zde i možnost účastenství osob ve smyslu §27 a 28 správního řádu, tedy i občanská sdružení ve smyslu §70 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Provozovatel by měl do návrhu plánu k nakládání s těžebním odpadem zahrnout v souladu s §5 ZTO tři okruhy náležitostí:

a) podmínky pro předcházení vzniku těžebního odpadu, jeho škodlivosti nebo jeho omezování

a podporu využití těžebního odpadu způsobem šetrným k životnímu prostředí

b) zajištění bezpečného ukládání těžebního odpadu tím, že se již ve fázi projektování zohlední způsob nakládání s takovým odpadem během provozu úložného místa a zajištění bezpečného stavu po ukončení provozu

c) sanaci a rekultivaci území dotčeného provozem úložného místa

Mimo tento základní okruh jsou obsahem návrhu plánu k nakládání s těžebním odpadem i speciální požadavky §12 vyhlášky 429/2009Sb. jako návrh na zařazení úložného místa, hodnocení očekávaných vlastností odpadů, návrh kontrolních a monitorovacích postupů, návrh opatření pro předcházení zhoršování jakosti povrchových a podzemních vod, návrh plánu pro ukončení provozu včetně rekultivace a mnoho dalších.

V plánu k nakládání s těžebním je nutné i stanovit, zda se bude odpad ukládat mimo úložná místa, ale v rámci dobývacího prostoru¹⁴⁰ v souladu s §16ZTO nebo do úložného místa dle §6ZTO.

Pod ukládáním mimo úložná místa se rozumí zpětné vyplňování vytěžených prostor vzniklých povrchovou nebo hlubinnou těžbou těžebním odpadem z důvodů rekultivačních nebo stavebních prací nebo ukládání těžebního odpadu v pevné nebo kapalné formě nebo v podobě kalu do povrchových vod na základě povolení vodoprávního úřadu dle §14VodZ a za podmínek stanovených vodním zákonem. Ukládání těžebních odpadů do vod je typicky směrnice ustanovením, které je stanoveno ve směrnici s ohledem na země s přístupem k moři a v ČR se příliš neužije.

V případě ukládání mimo úložná místa nedochází ke stanovení úložného místa a k jejich ukládání nepotřebuje provozovatel další povolení orgánu až do ukončení provozu úložného místa. Z tohoto důvodu zákon v souladu se směrnici v §16(1)ZTO stanoví povinnosti přijetí vhodných opatření za účelem zajištění stability těžebního odpadu, předcházení znečištění půdy a povrchových a podzemních vod, zajištění monitorování těžebního odpadu a vytěžených prostor. Bohužel, k daným ustanovením nebyla přijata žádná konkrétnější úprava, tak se na ně použijí obecné předpisy práva životního prostředí.

Pokud dochází k zřízení úložného místa, je nutné toto zároveň s ohledem na hodnocení rizik zařadit buď do kategorie I. nebo II. Kritéria pro samotné zařazení úložného místa do kategorie I.¹⁴¹

¹⁴⁰ Kdyby se tento těžební odpad ukládal mimo dobývací prostor, nejednalo by se už o těžební odpad, ale odpad ve smyslu §3(1)zákona o odpadech

¹⁴¹ Oproti tomu směrnice operuje pouze s kategorií A. Příčinou omezení kategorizace ve směrnici NTO jen

Do kategorie I. se v souladu s §4(2)ZTO zařadí úložné místo v případě, že z provedeného hodnocení rizik, a u odkališť z posudku dle vodního zákona plyne, že by selhání techniky nebo chybná manipulace mohly zapříčinit závažnou nehodu, přitom se bere v úvahu zejména současná a budoucí velikost a umístění úložného místa a jeho dopadu na životní prostředí. Úložné místo se zařadí do kategorie I také na základě posouzení množství ukládaného nebezpečného těžebního odpadu nebo objemu nebezpečných chemických látek a přípravků obsažených v ukládaném těžebním odpadu s ohledem na limity stanovené v §8 a §9 vyhlášky 429/2009Sb. Vedle těchto základních limitů obsahuje vyhláška 429/2009Sb. v §4-9 další limity pro zařazování úložných míst do kategorie I., a to limity dané selháním nebo chybnou manipulací, narušením konstrukce odkališť či narušením konstrukce odvalů.

Ve smyslu §4(3)ZTO nepředkládá provozovatel ve své žádosti návrh na zařazení úložného místa do kategorie I. Nebo II., ale naopak musí prokázat, že nenaplnuje podmínky pro zařazení do kategorie I.¹⁴² O zařazení úložného místa do kategorie a o změně kategorie rozhodne na základě žádosti provozovatele obvodní báňský úřad.

Pokud dojde k zařazení úložného místa do kategorie I., plynou z tohoto provozovateli další povinnosti dle § 14ZTO, které jsou z velké části převzaty z čl. 6 směrnice NTO. První soubor povinností se vztahuje k otázce prevence a tyto stanoví zákon o těžebních odpadech a druhá část pro případ, že k havárii dojde, bude nutné řešit nápravná opatření podle zákona o ekologické újmě a vyhlášky 17/2008Sb. Z hlediska prevence jsou významné povinnosti obsažené v zákoně o nakládání s těžebním odpadem např. vytvořit systém řízení bezpečnosti provozu úložných míst, ustanovit odborně způsobilého pracovníka pro řízení likvidace závažných nehod, určit zásady prevence závažných nehod při nakládání s těžebními odpady, poskytnout krajskému úřadu informaci o opatřeních, která je nutno v případě závažné nehody provést mimo úložné místo kategorie I., atd.

Zajímavou povinností v této souvislosti je povinnost stanovená v §14 ve vypracování havarijního plánu. Havarijní plán je z hlediska báňských předpisů obecně řešen v §18a-e vyhlášky 51/1989Sb.o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při úpravě a zušlechťování nerostů (dále vyhláška 51/1989Sb.) a tento plán se vztahuje, jak na úložná místa I., tak i II. Kategorie. Mimoto provozovatel úložiště I. Kategorie plynou i

na jednu kategorii A vyplývá ze zaměření směrnice NTO primárně na regulaci nebezpečných úložných míst a je to též reliktem prvních verzí směrnice, která operovala s kategoriemi čtyřmi, přičemž nejméně nebezpečná nebyla řešena.

¹⁴² Kaňka J., Šouša L., Urbanec V., Nová právní úprava nakládání s těžebním odpadem, 2010, s. 26

povinnosti dle §14(3) a (4) k vypracování vnitřního a vnějšího havarijního plánu. Vnitřní havarijní plán zpracovává sám provozovatel dle §14(3) a vnější zpracovává krajský úřad na základě podkladů od provozovatele.

V souvislosti s přijetím novely zákona o těžebních odpadech z roku 2013, která je momentálně v Senátu ČR, dojde k rozšíření působnosti zákona i na nakládání s těžebními odpady z těžby a úpravy uranu. V této souvislosti ani novela ani jiný zákon neřeší vztah havarijního plánu dle §14ZTO a havarijního plánu dle zákona 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií, který řeší stejnou věcnou oblast.

Při konstrukci úložných míst, je nutné zohlednit, základní požadavky stanovené §6(3)ZTO na umístění úložného místa s ohledem na chráněné oblasti a geologické, hydrologické, hydrogeologické, seismické a geotechnické faktory a navrhnout je tak, aby splňovalo všechny nezbytné podmínky pro předcházení znečištění půdy, ovzduší a podzemních nebo povrchových vod stanovené právními předpisy na ochranu životního prostředí, došlo k zabránění průsaků, byla omezena eroze způsobovaná větrem a vodou v nejvyšší technicky možné a ekonomicky únosné míře a úložné místo vybudovat, řídit a udržovat tak, aby byla zajištěna jeho geotechnická stabilita, aby se předcházelo znečištění půdy, ovzduší a povrchových nebo podzemních vod a aby bylo co možná nejvíce minimalizováno poškození krajiny.

Vedle těchto povinností obsahuje důležité povinnosti pro zřizování a provoz odvalů a odkališť v §28-33 vyhláška 51/1989Sb. Daná vyhláška se vztahuje primárně na odvaly po těžbě uhlí, které jsou v ČR nejběžnější. Primárním účelem těchto ustanovení je zabránit hoření a samovznícení odvalů po těžbě uhlí, které samy obsahují až kolem 20% nevytěženého uhlí. Tím, že toto uhlí se nachází u povrchu a teploty uvnitř odvalů mohou dosahovat i několik stovek stupňů představují tyto velmi závažné riziko pro životní prostředí, ať už znečištěním ovzduší, tak i sekundárně v podobě požárů krajiny. Druhým, účelem těchto ustanovení je snaha o zajištění stability těchto odvalů z bezpečnostních důvodů, ale těž z hlediska jejich možných dopadů na životní prostředí v případě jejich sesuvů, byť by tyto sesuvy neměly takové dopady jako u výsypek. Z těchto důvodů pro odvaly platí zejména tyto povinnosti např. nezřizovat odval na výchozu uhelné sloje nebo vrstvě hořlavého nerostu, není-li nad ní vrstva nehořlavých hornin o mocnosti nejméně 10 metrů, vypracovat technologický postup pro provoz odvalu, který určí bezpečnostní opatření pro ukládání a odběr hmot, způsob

zneškodňování prachu, zajištění strojů a zařízení a podle potřeby také měření teplot a koncentrace plyných škodlivin, chlazení nebo hašení hořícího odvalu, ukládat hmoty na odval nebo je z něj odebírat tak, aby tím nebyly vytvářeny podmínky pro samovznícení a šíření požáru a nebyla narušena stabilita odvalu, nerozdělávat na odvalu oheň, kontrola odvalů atd. Povinnost před zřízením odvalu výsypaný prostor dostatečně odvodnit a zabezpečit odvádění vody z paty odvalu, upravit konečné svahy tak, aby nedocházelo k hromadění srážkových vod atd.

Povinnosti kontrolní a evidenční: povrchové toky, vodní nádrže a stálé přítoky vod v příslušném spádovém území musí být jako možný zdroj nebezpečného přítoku vody sledovány a kontrolovány v určených lhůtách v dohodě s příslušným vodohospodářským orgánem a zakresleny do mapy.

Pokud určité druhy odvalů jsou tvořeny těžebními odpady se závadnými látkami např. po uranové těžbě, používá se pro hodnocení toxicity takového těžebního odpadu uloženého na odvalech vyhláška MŽP č. 376/2001Sb. o toxicitě odpadů, kde jsou jednotlivé testovací postupy normalizovány a pomocí nichž je možno provádět nezávislá hodnocení.¹⁴³

Mimoto dle §17(1f) VodZ se vyžaduje souhlas vodoprávního úřadu k odvalům jako úložným místům pro nakládání s těžebním odpadem, neboť k těmto se nepožaduje jejich povolení.

Pro odkaliště platí podobné povinnosti jako pro odvaly, avšak jejich okruh je širší. Toto je logickým důsledkem toho, že odkaliště představují daleko větší nebezpečí pro životní prostředí než odvaly. Podíváme-li se do historie, tak prakticky všechny významné znečištění životního prostředí byly způsobeny uniklými kaly z odkališť např. ve Švédsku (Aitik), v Anglii (Aberfan), Španělsko (Aznacollar), Baia Mare (Rumunsko). Právě poslední zmíněná nehoda byla spouštěcím mechanismem pro přijetí směrnice, neboť Maďarsko, které se nemohlo dostat do národního legislativního procesu Rumunska, chtělo zajistit tímto způsobem vyšší standardy bezpečnosti rumunských odkališť pomocí budoucí směrnice o nakládání s těžebním odpadem. Samotná přijatá směrnice však již tuto problematiku neřešila.

Druhým zásadním řízením, pokud by mělo dojít k ukládání těžebního odpadu do úložného místa, je získání povolení k provozu úložného místa od OBÚ. V souladu §8(1)ZTO k žádosti o povolení provozu úložného místa musí provozovatel připojit např. schválený plán (§ 5),

¹⁴³ Grmela A., Blažko A., Důlní vody a jejich začlenění v legislativě České republiky. Hornická Příbram ve vědě a technice 2004. Dostupné na [www http://slon.diamo.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm](http://slon.diamo.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm)

návrh na vytvoření rezervy finančních prostředků (§ 13), povolení vodoprávního úřadu pro stavbu odkaliště a kolaudační souhlas, manipulační řád odkaliště, pokud jeho zpracování bylo uloženo vodoprávním úřadem ve smyslu §59(2)VodZ v souladu s vyhláškou č.216/2011 Sb. o náležitostech manipulačních řádů a provozních řádů vodních děl a jiné náležitosti, které umožní OBÚ řádné zhodnocení všech okolností souvisejících s provozem úložného místa. Těmito náležitostmi mohou být dle §31 vyhlášky 51/1989Sb. Projekt, který se musí řešit zamezení, popřípadě snížení prašnosti a jejich kontrolu, ochranu před negativním ovlivněním režimu podzemních i povrchových vod v okolí odkaliště a jejich znečištěním, úpravu odkaliště a jeho objektů po ukončení provozu, způsob sledování jakosti a množství průsakových i povrchových vod, stabilitu hrází, sledování látek znečišťujících ovzduší, způsob a postup naplavování, bezpečnost provozu za mimořádných okolností (povodně, živelní pohromy, přerušení dodávky elektrické energie, ohrožení jakosti vody), případný odběr materiálů z odkaliště a jeho vliv na okolí.

b) provozní řád dle 51/1989

c) technologický postup vypracovaný v souladu s provozním řádem pro odběr materiálu z odkaliště a další

Účastníkem řízení jsou opět osoby dle §27 a 28 SŘ. Zákon zde poněkud nadbytečně v §8(3) stanoví, že účastníkem řízení jsou i sdružení ve smyslu §70ZOPK.

Ve vztahu k povolování provozu úložného místa upravuje v§9(3)ZTO podmínky, kdy Obvodní báňský úřad provoz úložného místa nebo jeho změnu nepovolí. Jedná se o případy, kdy provozovatel nespĺňuje požadavky stanovené zákonem o těžebních odpadech nebo je-li nakládání s těžebním odpadem v rozporu s Plánem odpadového hospodářství kraje stanoveného v §43Z Odp.

Mimoto je nutné nezapomenout, že odkaliště je ve smyslu §55(1)VodZ vodním dílem a k jeho provedení, změně a změně užívání, zrušení a odstranění je třeba povolení vodoprávního úřadu v souladu s §15VodZ.

Vedle povolení ke stavbě vodního díla musí provozovatel získat povolení k nakládání s vodami. Toto povolení je typicky povolení k nakládání s vodami ve smyslu §9(5)VodZ, které lze vykonávat pouze užíváním vodního díla. Proto toto povolení k nakládání s vodami je možné vydat jen současně se stavebním povolením k takovému vodnímu dílu ve společném řízení, pokud se nejedná o vodní dílo již existující nebo povolené. Žadatel o povolení nového vodního díla podle §61(4)VodZ je povinen k žádosti o povolení předložit posudek pro zařazení vodního díla do kategorie s návrhem podmínek provádění technickobezpečnostního

dohledu dle §61(9)VodZ. Dle §15(2)VodZ vodoprávní úřad může vyzvat žadatele o stavební povolení k předložení návrhu manipulačního řádu, popřípadě výpočtu povodňové vlny.¹⁴⁴ Vodoprávní úřad ve stavebním povolení stanoví povinnosti, popřípadě podmínky, za kterých je vydává, a účel, kterému má vodní dílo sloužit, přičemž musí být zohledněna ochrana vodních a na vodu vázaných ekosystémů. Mimoto je nutné získat i následný kolaudační souhlas od příslušného vodoprávního úřadu¹⁴⁵, který v řízeních o povolení vodních děl má postavení speciálního stavebního úřadu.¹⁴⁶

Na stanovení požadavků na konstrukci odkališť se užití ustanovení vodního zákona a k tomu vydané vyhlášky např. vyhláška č. 590/2002 Sb. o technických požadavcích pro vodní díla.

5.2.6 Nakládání s těžebním odpadem při provozování úložného místa

Pokud došlo k povolení provozu úložného místa a provozovatel získal i povolení dle vodního zákona má provozovatel možnost provozovat úložné místo v souladu s podmínkami vydanými v povoleních. Pokud dochází k provozu odkališť, musí provozovatel zajistit, aby při nakládání s těžebním odpadem nebyly používány procesy a metody, které by mohly poškozovat životní prostředí.¹⁴⁷ Za tím účelem je provozovatel povinen přijmout opatření vedoucí k předcházení nepříznivým účinkům na lidské zdraví a životní prostředí způsobeným nakládáním s těžebním odpadem nebo k nejvyššímu možnému omezení takových vlivů během provozu úložného místa, zejména pokud jde o jakost vody, ovzduší nebo půdy, a nesmí docházet k obtěžování hlukem nebo zápachem nad rozsah stanovený jinými právními předpisy ani k nepříznivému vlivu na krajinu, rostliny, živočichy nebo na zvláště chráněná území, památkové rezervace a zóny, případně jiná chráněná území nebo ochranná pásma stanovená. Tato opatření by se měla zakládat na nejlepších dostupných technologiích¹⁴⁸ ve vztahu k životnímu prostředí a tyto použít při konstrukci vodních děl a nakládání s těžebními odpady využít nejlepších technologií. Samotné nejlepší dostupné techniky nejsou definovány v zákoně o těžebních odpadech, ale jsou definovány pomocí odkazu na §2(f) zákon o integrované prevenci, který se však na těžbu nevztahuje. Problémem při aplikaci tohoto

¹⁴⁴ Bubák, D., Kaňka J., Kliment V., Lorencová H., Vrána O., Příručka pro nakládání s těžebním odpadem 2009, s. 25

¹⁴⁵ §15(1)VodZ

¹⁴⁶ §55(4)VodZ

¹⁴⁷ §3(2)ZTO

¹⁴⁸ §3(3)ZTO

ustanovení, které by mělo zajišťovat nejvyšší dostupný standart je, že technologie BAT, které by měly být použity při konstrukci odkališť, byly schváleny Evropskou komisí v roce 2009, avšak samy pochází z roku 2004 ze setkání expertů v Seville a od té doby nebyly aktualizovány. Bylo by mylné se domnívat, že v takto technologicky rychle se rozvíjejícím odvětví by všechny z těchto technologií odpovídaly dnešním standardům.

Pokud jde o další povinnosti provozovatele, stanoví je zákon o nakládání s těžebním odpadem v §12ZTO. Dle §12(1)ZTO je provozovatel povinen předcházet tvorbě průsaků a znečištění povrchových a podzemních vod a půdy těžebním odpadem, popřípadě tvorbu průsaků, a znečištění vod minimalizovat, vypouštět v požadované jakosti stanovené Nařízením vlády č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech shromážděnou a upravenou znečištěnou vodu a přijmout opatření za účelem omezení a předcházení emisím znečišťujících látek do ovzduší.

Pokud se jedná o povinnosti stanovené vodním zákonem vlastníků vodních děl, v jejichž rámci je prováděn i technickobezpečnostní dohled, tak mezi ně patří.¹⁴⁹

a) dodržovat podmínky a povinnosti, za kterých bylo vodní dílo povoleno a uvedeno do provozu, zejména dodržovat provozní řád a schválený manipulační řád, neprodleně oznamovat vodoprávnímu úřadu změny mající vliv na obsah manipulačního řádu,

b) udržovat vodní dílo v řádném stavu tak, aby nedocházelo k ohrožování bezpečnosti osob, majetku a jiných chráněných zájmů. Pokud vlastník vodního díla provádí udržovací práce, které by mohly negativně ovlivnit životní prostředí nebo stabilitu vodního díla, je povinen tyto práce ohlásit vodoprávnímu úřadu.¹⁵⁰

c) povinnosti zajistit technickobezpečnostní dohled prostřednictvím pověřené osoby u vodních děl zařazených do I. až III. kategorie¹⁵¹ a provádět jej na vlastní náklad. Dle §61VodZ se technickobezpečnostním dohledem (TBD) nad vodními díly rozumí zjišťování technického stavu vodního díla ke vzdouvání nebo zadržování vody, a to z hlediska bezpečnosti a stability a možných příčin jejich poruch. Následně zákon člení TBD do 4 kategorií rizika ohrožení lidských životů, možných škod na majetku v přilehlém území a ztrát z omezení funkcí a užitků ve veřejném zájmu. Jedná se o již zmíněné hodnocení vodních děl ve smyslu

¹⁴⁹ §59VodZ

¹⁵⁰ §15a(3)VodZ

¹⁵¹ Dle §62(2)VodZ může vlastník nebo stavebník provádět u vodních děl III. kategorie technickobezpečnostní dohled sám, pokud je pověřenou osobou. Jedná se tedy o určitou úlevu, kterou zákon poskytuje u vodních děl, avšak toto ustanovení se prakticky u aktivních odkališť neužije, neboť tyto budou v zásadě klasifikovány v prvních dvou kategoriích.

§61(9)VodZ. O povinnosti zajistit na vodním díle technickobezpečnostní dohled, o jeho rozsahu, případně o podmínkách jeho provádění a o zařazení vodního díla do kategorie I. až IV., rozhodne vodoprávní úřad.¹⁵²

Zcela specifickou oblast nebezpečí představují pro odkaliště průvaly vod a bahnin. Dle § 32 vyhlášky 51/1989Sb. se za zdroje tohoto nebezpečí považují zejména plavené výsypky, neodvodněné popílkové skládky, povrchové toky a vodní nádrže. Jako určité preventivní opatření stanoví vyhláška povinnost sledovat a kontrolovat povrchové toky, vodní nádrže a stálé přítoky vod v příslušném spádovém území a zakreslit je do mapy. Pokud nelze tyto zdroje nebezpečí odvodnit nebo přítokům zabránit, musí být určena ochranná opatření. V daném ohledu však vyhláška ani zákon nestanoví, jak by tato opatření měla vypadat. Jedná se v zásadě o blanketní ustanovení pro organizaci či OBÚ, které je takto stanoveno s ohledem na operativnost takovýchto řešení.

V rámci výkonu dohledu nad odkališti dochází k zvláštnímu stavu, kdy bezpečnostní dohled nad konstrukcí odkaliště je v rukou vodoprávních úřadů, zatímco dohled nad nakládáním s těžebním odpadem je v kompetenci OBÚ.

Vedle toho má provozovatel povinnost vytvářet finanční rezerv v odpovídající výši na všechny činnosti související s nakládáním s těžebním odpadem v souladu s §13ZTO. Na rozdíl od finančních rezerv určených na sanace a rekultivace je účelové vymezení těchto finančních rezerv dle §13ZTO jiné než u finančních rezerv k zajištění sanací a rekultivací. Finanční rezervy k zajištění sanací a rekultivací jsou účelově určeny na budoucí sanační a rekultivační práce, zatímco finanční rezervy dle §13ZTO jsou určeny na pokrytí všech souvisejících nákladů, tedy i těch které by mohly být způsobeny havárií, riziky souvisejícími s úložným místem, prašností úložného místa atd. Jejich záběr je tedy podstatně širší a není žádným předpisem vymezen. Byť se tyto prostředky ukládají na jeden účet, přesto zde vystává obtíž přesného vymezení jejich rozsahu ve vztahu k finančním rezervám k zajištění sanací a rekultivací dle horního zákona a v mnoha ohledech se tyto kryjí. Tento legislativní nedostatek bude v budoucnu nutně určitým způsobem řešit. Problém při vypočítávání výše těchto rezerv je ještě komplikovanější uvědomíme-li si, že není vyřešen vztah těchto prostředků k finančnímu zajištění preventivních nebo nápravných opatření dle §14ZEKÚjm. Proto by bylo de lege ferenda vhodné zmocnit ČBÚ k vydání vyhlášky, která by přesně

¹⁵² §61(5)VodZ

upravila, na které činnosti se tvorba této finanční rezervy vztahuje.

5.2.7 Ukončení provozu úložného místa

Pokud už při hornické činnosti dochází k ukončení provozu úložného místa, je toto možné jen po dokončení sanačních a rekultivačních prací a na základě povolení OBÚ, které vydává na základě žádosti provozovatele. Součástí žádosti musí být zpráva o celkovém vyhodnocení úložného místa včetně způsobu jeho zajištění a splnění opatření pro ukončení provozu úložného místa a sanaci a rekultivaci, závazná stanoviska orgánu ochrany lesa a orgánu ochrany zemědělského půdního fondu, pokud byla vydána.¹⁵³ Provozovateli jsou v povolení stanoveny podmínky pro údržbu, monitorování, kontrolu a nápravná opatření pro dobu určenou pro monitorování po ukončení provozu úložného místa, a to s přihlédnutím ke kategorii úložného místa. Vedle toho je provozovatel po ukončení provozu úložného místa povinen kontrolovat jeho geotechnickou a chemickou stabilitu a minimalizovat negativní vliv na životní prostředí, zejména s ohledem na podzemní a povrchové vody,¹⁵⁴ a případně bez zbytečného odkladu oznámit příslušnému orgánu jakoukoli skutečnost zjištěnou při kontrole nebo monitorování, která by mohla ovlivnit stabilitu úložného místa, a jeho jakýkoli významný nepříznivý vliv na životní prostředí.¹⁵⁵

5.3 Ochrana životního prostředí při nakládání s odpady při těžbě

Organizaci při hornické činnosti nevznikají pouze vlastní těžební odpady, ale i též jiné odpady. Organizace je za těchto okolností povinna při nakládání s odpady dodržovat ustanovení zákona č. 185/2001Sb. o odpadech¹⁵⁶ a zákona č. 477/2001 Sb., o obalech.

Zákon o odpadech definuje odpad v §3(1)Zodp jako každou movitou věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č. 1 k tomuto zákonu. Vedle toho při těžbě dochází i nakládání s nebezpečným odpadem, který je definován v §4(1a)ZOdp jako odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze č. 2 k zákonu o odpadech.

¹⁵³ §10(1)ZTO

¹⁵⁴ §10(3)ZTO

¹⁵⁵ §10(5)ZTO

¹⁵⁶ až na výjimky v §2Zodp

První povinností organizace, je předcházet vzniku odpadů, nejde-li to, měla by pro ně najít využití, a pokud ani toto nejde, tak je odstranit.¹⁵⁷ Pokud organizaci vznikají odpady, musí s nimi nakládat. Při nakládání s odpady, které je definováno v §4(1e)ZOdp jako shromažďování, sběr, výkup, přeprava, doprava, skladování, úprava, využití a odstranění odpadů vzniká organizaci soubor povinností.

První povinností je povinnost zařazovat pro účely nakládání s odpadem odpad podle Katalogu odpadů dle vyhlášky č.381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů.¹⁵⁸

Pokud se jedná o nebezpečný odpad podle §4(1a)ZOdp má organizace povinnost takový odpad zařadit do kategorie nebezpečný v souladu s §6ZOdp.¹⁵⁹

Obecné povinnosti pro nakládání s odpadem jsou rámcově stanoveny v § 12ZOdp. Jedná se o povinnost nakládat s odpady pouze v zařízeních, která jsou k nakládání s odpady určena. Při tomto nakládání s odpady nesmí být ohroženo lidské zdraví ani ohrožováno nebo poškožováno životní prostředí a nesmějí být překročeny limity znečišťování stanovené zvláštními právními předpisy atd.

Mimo jiné je organizaci dle §12(5,6)ZOdp zakázáno ředit nebo mísit odpady za účelem splnění kritérií pro jejich přijetí na skládku nebo mísit nebezpečné odpady navzájem nebo s ostatními odpady, látkami nebo materiály

Další soubor povinností pro těžební společnosti jako původce odpadů obsahuje § 16ZOdp. Jedná se kupříkladu o povinnost zabezpečit odpady před nežádoucím znehodnocením, odcizením či únikem, umožnit kontrolním orgánům přístup do objektů, prostorů a zařízení, na vyžádání předložit dokumentaci a poskytnout pravdivé a úplné informace související s nakládáním s odpady a mnohé další.

Jedná-li se o nebezpečný dopad, musí taková osoba zajistit, aby tyto byly zabaleny a označeny v souladu s § 13ZOdp. Pokud organizace nakládá s nebezpečnými odpady, musí si k tomu obstarat souhlas věcně a místně příslušného orgánu státní správy.¹⁶⁰ Dle §16(1d)ZOdp je organizace povinna nakládat s nebezpečnými odpady podle jejich skutečných vlastností. V případě, že dle §15(1)ZOdp organizace nakládala v posledních 2 letech jako původce nebo oprávněná osoba s nebezpečnými odpady v množství větším než 100 t nebezpečného odpadu

¹⁵⁷ §9aZOdp

¹⁵⁸ §5ZOdp

¹⁵⁹ Dle § 7 ZOdp původce nebo oprávněná osobakterá s odpadem nakládá mohou požádat o hodnocení nebezpečných vlastností tohoto odpadu.

¹⁶⁰ §16(3)ZOdp

za rok je povinna zajišťovat odborné nakládání s odpady prostřednictvím odpadového hospodáře. Mimoto je organizace dle § 44(1)ZOdp povinna zpracovat plán odpadového hospodářství pokud vyprodukovala ročně více než 10 t nebezpečného odpadu nebo více než 1000 t ostatního odpadu.¹⁶¹

Pokud při těžební činnosti organizace nakládá s vybranými výrobky, vybranými odpady a vybranými zařízeními¹⁶² jako jsou odpadní oleje (ve smyslu § 28) , baterie a akumulátory ve smyslu § 31, kaly z čistíren odpadních vod a další biologicky rozložitelné odpady (ve smyslu §§32 -33), odpady azbestu, autovraky, elektrická a elektronická zařízení vznikají organizacím povinnosti stanovené v části čtvrté zákona o odpadech. Pro představu uvedu několik příkladů. Při nakládání s odpadními oleji vznikají následně těžebním společnostem povinnosti dle §29 ZOdp např. a) zajistit přednostně regeneraci odpadních olejů, c) zajistit skladování nebo odstranění odpadních olejů v souladu s požadavky tohoto zákona a dalších právních předpisů, pokud regenerace ani spalování není možné z technických důvodů. Při nakládání s kaly na půdu je právnická osoba a fyzická osoba povinna používat pouze upravené kaly§33ZOdp s ohledem na zákazy stanovené v §33(3)ZOdp a mnoho dalších.

Mimoto se při nakládání s těžebními odpady uplatní i ekonomické nástroje jako jsou poplatky za uložení odpadů §45 ZOdp.

V rámci těžby dochází k ohromnému přesunu hmot a následnému vytěžení ložisek. Po vytěžení ložiska často nastává situace, že těžební společnost nemá dostatek hmot k vyplnění takto vytěžených prostor. Z daného důvodu často dochází k ukládání odpadů do vytěženého prostoru v rámci technických rekultivací tak, aby se tyto chybějící hmoty doplnily a vznikl tím zarovnaný terén v krajině. Rozdílná úprava se uplatní na případy, kdy jsou tyto odpady ukládány na povrchu nebo do podzemí.

Pokud dochází k ukládání odpadů jiných než těžebních do vytěžených prostor jako výplň pro rekultivace, je na takováto místa nutné hledět jako na zařízení ve smyslu §4(1f) zákona o odpadech.

V těchto případech se musí jednat o zařízení, která nejsou podle tohoto zákona určena k nakládání s odpady a je možné do nich ukládat pouze odpady, které splňují požadavky

¹⁶¹ Pro srovnání společnost Czechcoal vyprodukovala v roce 2011 8 598,71 tun odpadů, z toho 826,34 tun v kategorii nebezpečných

¹⁶² §25(1a-h)ZOdp

stanovené pro vstupní suroviny, a při nakládání s těmito odpady nesmějí být porušeny zvláštní právní předpisy, v souladu s nimiž je zařízení provozováno, a právní předpisy na ochranu zdraví lidí a životního prostředí.¹⁶³ Požadavky na odpady využívané na povrchu terénu jsou stanoveny v § 12 vyhlášky č. 383/2001 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady, kde jsou stanoveny i povinnosti na odpad např. musí se jednat o odpady, které nejsou nebezpečnými, komunálními, které nelze ukládat na skládky všech skupin dle přílohy č. 8 vyhlášky, nepřekračují limitní hodnoty výluhové třídy číslo I ani limitní hodnoty organických škodlivin v sušině dle přílohy č. 9 vyhlášky č. 383/2001 Sb.¹⁶⁴ Pokud však rekultivační hmoty tvoří výkopy ze zemních a stavebních prací, posoudí se tyto s ohledem na toxicitu a obsah škodlivin v sušině podle přílohy č. 11 vyhlášky č. 294/2005 Sb.¹⁶⁵

K provozování tohoto zařízení není požadován souhlas krajského úřadu k provozování zařízení, avšak je nutné změnit plán otvírky, přípravy a dobývání v souladu s §32HorZ nebo získat povolení k hornické činnosti ve smyslu §5(b) vyhlášky 104/1988Sb.

Vedle ukládání odpadů na povrchu mají též organizace možnost uložit je do podzemních prostor. Ukládání odpadů do podzemních prostor spadá mezi hornické činnosti, neboť se považuje za zvláštní zásah do zemské kůry ve smyslu § 34(1b)HorZ. Pokud dochází k ukládání odpadu do hlavních důlních děl jako podzemních prostor,¹⁶⁶ je třeba k tomuto získat povolení podle § 5(b) vyhlášky č.104/1988Sb. Takto ukládaný odpad musí splňovat určité požadavky dle §6(1) vyhlášky č. 52/1997Sb nehořlavý, nerozpustný, nerozbrídavý, nebobtnavý přírodní kamen, přírodní kamenivo nebo druhotnou surovinu o zrnitosti max. 250x250mm, s ověřenou pevností v určené zkušební. Mimoto musí být vyhodnoceny vlastností ukládaného odpadu dle přílohy č. 1 vyhlášky č. 294/2005 Sb.

Pro ukládání odpadů do podzemních prostor potřebuje organizace získat souhlas od krajského úřadu dle § 14 Z odp., dále je nutné získat souhlas k použití odpadů jako zásypového materiálu dle §6 vyhlášky č. 52/1997Sb. Sb. Od OBÚ¹⁶⁷ a získat povolení od OBÚ dle § 34(2)HorZ v souvislosti s §34(1b)HorZ. Vedle toho musí být organizaci pro ukládání odpadů do podzemí

¹⁶³ § 14(2)ZOdp

¹⁶⁴ Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících dozoru orgánů SBS, s. 9

¹⁶⁵ Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících dozoru orgánů SBS, s. 6

¹⁶⁶ Za důlní dílo se považuje podzemní prostor vytvořený hornickou činností, větrací, odvodňovací, těžební a záchranný vrt a jiné vrty, které plní funkci důlního díla ve smyslu ustanovení §2(d) vyhlášky ČBÚ č. 22/1989 Sb.

¹⁶⁷ Vyhláška ČBÚ č. 52/1997 Sb., kterou se stanoví požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při likvidaci hlavních důlních děl

stanoveno chráněné území pro zvláštní zásahy ve smyslu vyhlášky č.364/1992Sb.

Dále má organizace, která chce ukládat odpady do podzemí povinnost vypracovat integrovanou analýzu podzemního prostoru dle přílohy č. 12 k vyhlášce č.104/1998 Sb., provozní řád úložiště dle vyhlášky č. 99/1992Sb. a havarijní plán dle vyhlášky č.99/1992 Sb. Kromě těchto povinností má organizace dále povinnosti týkající se evidence odpadů, hlášení apod. dle zákona o odpadech.

Z hlediska zajištění ochrany životního prostředí je provozovatel povinen odvodňovat úložiště dle části sedmé vyhlášky č. 22/1989 Sb. a zajistit požární ochranu v souladu s částí šestou vyhlášky č. 22/1989 Sb.¹⁶⁸

5.4 Ochrana vod při nakládání s vodami, vypouštění odpadních vod a průsacích z úložných míst

Mimo výše uvedené povolenací řízení k nakládání s těžebními odpady a vodními díly se zajišťuje ochrana vod při těžbě i jinými prostředky.

Vodní zákon pro nakládání s vodami stanoví obecně povinnosti k ochraně vod tím, že stanoví v §5VodZ, že každý, kdo nakládá s povrchovými nebo podzemními vodami je povinen dbát o jejich ochranu, zabezpečovat jejich hospodárné a účelné užívání a zabránit porušování jiných veřejných zájmů. Speciálně pro nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami k výrobním účelům, mezi něž se řadí i těžba, stanovuje § 5(2)VodZ povinnost provádět ve výrobě účinné úpravy vedoucí k hospodárnému využívání vodních zdrojů a zohledňující nejlepší dostupné technologie.

Ochrana vod při těžbě se projevuje ochranou vod při nakládání, vypouštění a průsacích.

Z hlediska hornické činnosti je nutné oddělit dva druhy vod, při nichž dochází k ochraně životního prostředí různým způsobem, a to na obecné povrchové a podzemní vody (dále jen vody) ve smyslu zákona o vodách a důlní vody dle horního zákona. Důlní vody jsou považovány zákonem o vodách za zvláštní druh vod povrchových a podzemních, na které se vodní vztahuje, nestanoví-li horní zákon jinak. Samotnou definici důlních vod poskytuje §40(1)HorZ, který je definuje jako všechny podzemní, povrchové a srážkové vody, které

¹⁶⁸ Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících doзору orgánů SBS, s. 9

vníkly do hlubinných nebo povrchových důlních prostorů bez ohledu na to, zda se tak stalo průsakem nebo gravitací z nadloží, podloží nebo boku nebo prostým vtékáním srážkové vody, a to až do jejich spojení s jinými stálými povrchovými nebo podzemními vodami. Pokud dojde k ukončení těžby na daném území, postavení důlní vody se tím nemění, s touto vodou je nutné nakládat jako důlní i nadále. Toto je relevantní primárně v případě hald, odvalů a opuštěných důlních děl.¹⁶⁹

Z hlediska nakládání s povrchovými a podzemními vodami dochází k jejich ochraně pomocí institutu povolení k nakládání s vodami dle §8VodZ. Pro samotný odběr důlních vod však organizace povolení dle §8VodZ potřebovat bude, avšak pro samotné užívání důlních vod organizací se dle speciální úpravy v horním zákoně žádné povolení nevyžaduje¹⁷⁰ a tak je organizace při hornické činnosti oprávněna tyto důlní vody bezúplatně užívat pro vlastní potřebu,¹⁷¹ avšak má povinnost o tyto důlní vody pečovat a využívat je hospodárně.¹⁷² Naproti tomu pokud organizace dle §40(2b)HorZ užívá důlní vodu jako náhradní zdroj pro potřebu těch, kteří byli poškozeni ztrátou vody vyvolanou činností organizace, může tuto důlní vodu užívat bezúplatně, avšak na základě povolení vodohospodářského orgánu.¹⁷³

Jiná situace nastává při užívání důlní vody při činnosti prováděné hornickým způsobem. V takovém případě už by organizace povolení dle §8VodZ potřebovala, neboť dle stanoviska ČBÚ č.j. 2053/97 ze dne 21.5.1997 by se na ní režim důlních vod dle §40(2)HorZ nevztáhl.

Z hlediska ochrany životního prostředí při vypouštění vod do vod povrchových, je opět režim rozdílný pro vypouštění odpadních vod dle vodního zákona a pro vypouštění důlní vody dle horního zákona.

Odpadní vody jsou definovány v §38(1)VodZ jako vody použité v obytných, průmyslových, zemědělských, zdravotnických a jiných stavbách, zařízeních nebo dopravních prostředcích, pokud mají po použití změněnou jakost (složení nebo teplotu), jakož i jiné vody z těchto staveb, zařízení nebo dopravních prostředků odtékající, pokud mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod. Odpadní vody jsou i průsakové vody z odkališť, s výjimkou vod, které jsou zpětně využívány pro vlastní potřebu organizace, a vod, které

¹⁶⁹ Bubák, D., Kaňka J., Kliment V., Lorencová H., Vrána O., Příručka pro nakládání s těžebním odpadem 2009, s. 26

¹⁷⁰ §40(2)HorZ

¹⁷¹ Pouze pokud jde o odběr, potřebovala by organizace povolení dle §8VodZ

¹⁷² §40(3)HorZ

¹⁷³ Horáček Z., Král M., Strnad Z., Vytejčková V., Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1.1.2013, 2013 s. 33

odtékají do vod důlních

Pro vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo podzemních platí, že je k němu nutné získat povolení dle §8VodZ od příslušného vodoprávního úřadu, které stanoví podmínky pro vypouštění. Při vypouštění těchto vod je nutné následně i tyto podmínky stanovené v povolení k vypouštění dodržet. Při stanovování těchto podmínek je vodoprávní úřad povinen přihlížet k nejlepším dostupným technologiím v oblasti zneškodňování odpadních vod.¹⁷⁴ Největší význam pro stanovení podmínek k vypouštění vod v požadované jakosti mají Nařízení 61/2003Sb. o ukazatelích a hodnocení přípustného znečištění povrchových a odpadních vod, Nařízení vlády 416/2010 Sb. o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění odpadních vod a náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod podzemních a nařízení vlády 143/2012 Sb., o postupu pro určování znečištění odpadních vod, provádění odečtů množství znečištění a měření objemu vypouštěných odpadních vod do povrchových vod.

Druhou možností je pak vypouštění odpadních vod s obsahem zvláště nebezpečné závadné látky do kanalizace za podmínek stanovených v §16 VodZ.

Trošku jiné je pak řešení k vypouštění důlních vod dle horního zákona. Samotný §38VodZ zákona odkazuje na horní zákon s tím, že pro osoby, které vypouští důlní vody do vod povrchových nebo podzemních podle horního zákona, tak mohou činit pouze způsobem a za podmínek, které stanoví vodoprávní úřad.

Tato formulace je dost podstatným rozdílem oproti úpravě v horním zákoně. Dle horního zákona totiž má dle §40(2c)HorZ organizace oprávnění vypouštět důlní vodu, kterou nepotřebuje pro vlastní činnost do povrchových, popřípadě do podzemních vod a odvádět ji za podmínek stanovených vodohospodářským orgánem. Horní zákon tedy rozštěpuje režim vypouštění důlních vod tím, že samotné vypouštění je povoleno ex lege, zatímco podmínky a způsob vypouštění bude stanoven vodohospodářským orgánem. Navíc tento orgán nebude při stanovování podmínek postupovat podle vodního zákona, ale zákona horního. Velkou výhodou však zůstává, že při stanovování podmínek horní zákon neklade žádná omezení, a tak má vodoprávní úřad zde plnou volnost ve výběru prostředků, jimiž způsob a podmínky vypouštění vymezi.¹⁷⁵ Jedná se o jednu z ustanovení horního zákona, které je zde stanoveno s ohledem na bezpečnost práce, kdy z hlediska operativnosti je nutné s touto vodou i operativně

¹⁷⁴ §38VodZ

¹⁷⁵ Grmela, A., Blažko, A. (2004) Důlní vody a jejich začlenění v legislativě České republiky. Hornická Příbram ve vědě a technice 2004. Dostupné na [www http://slon.diamo.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm](http://slon.diamo.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm)

nakládat. Z důvody ochrany přírody se tak stanovování podmínek tohoto vypouštění oddělilo od samotného vypouštění, avšak stanovení těchto podmínek se ponechalo specializovému orgánu na ochranu vod, tedy vodohospodářskému orgánu.

Kdyby organizace však vypouštěla jiné vody do vod důlních, tak by k tomu potřebovala povolení dle §8VodZ.

Poslední kategorií je ochrana vod při haváriích. Zákon o těžebních odpadech stanoví v §12ZTO organizacím při provozu úložných míst povinnost předcházet tvorbě průsaků a znečištění povrchových a podzemních vod a půdy těžebním odpadem, popřípadě tvorbu průsaků, a znečištění vod minimalizovat. Podobně stanoví i vodní zákon osobám, které zachází se závadnými látkami povinnost učinit přiměřená opatření, aby tyto látky nevnikly do povrchových nebo podzemních vod a neohrozily jejich prostředí. Poté zákon diferencuje preventivní povinnosti pro organizace, které nakládají s těmito látkami dle nebezpečnosti těchto látek a rozsahu nakládání s nimi v §39(2-4)VodZ a podrobnosti k těmto povinnostem jsou pak stanoveny ve vyhlášce 450/2005Sb. O náležitostech nakládání se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků. Dle §39(1)VodZ jsou za závadné látky považovány látky, které nejsou odpadními ani důlními vodami a které mohou ohrozit jakost povrchových nebo podzemních vod, tedy i průsaky z odkališť či odvalů. Samotná definice závadných látek je velmi široká a mohou pod ní být zahrnuty i látky, které nejsou např. podle chemického zákona¹⁷⁶ považovány za nebezpečné.¹⁷⁷

Vedle toho vodní zákon rozlišuje tři skupiny závadných látek na nebezpečné, zvláště nebezpečné a prioritní látky, kde nebezpečné a zvláště nebezpečné závadné látky jsou vyjmenovány v příloze k vodnímu zákonu. Seznam prioritních látek je obsažen jen v metodickém pokynu k nařízení č. 61/2003. Dle §39VodZ je průsak z úložných míst vnímán jako vniknutí závadných látek do životního prostředí, což Česká inspekce životního prostředí řeší jako havárie ve smyslu §40 VodZ.¹⁷⁸ Pro případ havárie má zde organizace povinnosti např. dle vodního zákona v §41VodZ nebo ustanovení vyhlášky 51/1989Sb. Atd.

Vedle toho organizace bude muset splnit nápravná opatření, budou-li jí uloženy dle §42VodZ

¹⁷⁶ Zákon č. 356/2003Sb.

¹⁷⁷ Bubák, D., Kaňka J., Kliment V., Lorencová H., Vrána O., Příručka pro nakládání s těžebním odpadem 2009, s. 28

¹⁷⁸ Dle §40(1,2,3) je havárií mimořádné závažné zhoršení nebo mimořádné závažné ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod nebo případy technických poruch a závad zařízení k zachycování, skladování, dopravě a odkládání závadných látek, pokud takovému vniknutí předcházejí.

a dle zákona o předcházení ekologické újmy.

Kromě těchto instrumentů se uplatní při ochraně vody též ekonomické instrumenty jako poplatek za odebrané množství podzemní vody dle § 88VodZ a poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových dle § 89VodZ.

5.5 Ochrana životního prostředí při dobývání dle zákona o ochraně přírody a krajiny

Vzhledem k tomu, že již při stanovení dobývacího prostoru a při povolení otírky, přípravy a dobývání bylo třeba získat povolení nutná k samotnému provozu, omezím se zde pouze na některé další povinnosti.

Pokud organizace při dobývání nerostných surovin nebo při provádění geologických prací zjistí nález jeskyně je povinna bezodkladně oznámit orgánu ochrany přírody, zastavit dobývací činnosti, které by mohly poškodit zjištěnou jeskyni po nezbytně nutnou dobu a na své náklady zajistit dokumentaci jeskyně, kterou předá orgánu ochrany přírody.

Vedle toho má organizace povinnosti při nálezů paleontologických nálezů zajistit jeho ochranu před zničením, poškozením nebo odcizením a opatřit jej údaji o nálezových okolnostech, zejména místě nálezů, sdělit údaje o učiněném nálezů na písemné vyzvání orgánu ochrany přírody a umožnit přístup a dokumentaci tohoto nálezů osobám pověřeným orgánem ochrany přírody.

Další okruh povinností stanoví organizaci zákon o ochraně přírody a krajiny v §51ZOPK ve vztahu k zvláště chráněným nerostům.

Dle §90ZOPK lze při hornické činnosti v dobývacím prostoru výhradních ložisek nerostů ukládat povinnosti, které upravují ochranu jeskyní, paleontologických nálezů a zvláště chráněných nerostů, uplatnit jen v dohodě s organizací.

Pokud by došlo k výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů v dobývacím prostoru, bylo by nutné žádat opět o povolení výjimky z ochrany zvláště chráněných druhů rostlin,

živočichů a památných stromů dle § 56ZOPK.

V případě, že docházelo při určité činnosti k výraznému poškozování životního prostředí, mohl orgán ochrany přírody postupovat podle ustanovení § 66ZOPK, které dávalo orgánu ochrany přírody oprávnění stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti,

kteřá by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody nebo takovou činnost zakázat. Dnes je situace jiná po přijetí nového znění §66 ZOPK po novele, který sice stanoví orgánu ochrany přírody možnost stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohly způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat, avšak v druhé odstavci jeho pravomoc omezuje tím, že tuto pravomoc nelze uplatnit v případě již vydaného platného pravomocného rozhodnutí. Z mnoha důvodů lze pochybovat o souladnosti tohoto ustanovení s Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Daleko vhodnější variantou by v takovém případě bylo omezení takovýchto zásahů na základě §66ZOPK, které zasahují do právní moci rozhodnutí, jen na určité subjekty např. Ministerstvo životního prostředí a Českou inspekci životního prostředí, a nikoliv celkově vyloučit v zákoně možnost pozastavení takových činností, které mohou mít výrazné negativní dopady na životní prostředí.

5.6 Zastavení provozu

V průběhu těžby se může stát, že je nutné zastavit provoz dočasně např. Při nedostatku odbytu nebo trvale např. při trvalém poklesu cen komodit pod výrobní náklady.

Při dočasném zastavení provozu v dole nebo lomu je organizace povinna provést jejich zajištění tak, aby bylo možné dobývání ložiska obnovit.

Při trvalém zastavení provozu v dole nebo lomu je organizace povinna provést jejich likvidaci nebo předložit obvodnímu báňskému úřadu projekt jejich jiného využití. K obojímu je nutné získat povolení obvodního báňského úřadu.¹⁷⁹ K žádosti o povolení zajištění nebo likvidace hlavních důlních děl a lomů organizace přikládá plán jejich zajištění nebo likvidace.¹⁸⁰ Náležitosti povolení stanoví příloha č. 6 vyhlášky ČBÚ č 104/1988 Sb. V případě, že neprovede organizace zajištění nebo likvidaci a je-li ohrožena bezpečnost nebo zdraví lidí

¹⁷⁹ §10(6)ZHČ
¹⁸⁰ §19(2)ZHČ

nebo další dobývání ložiska, nařídí obvodní báňský úřad zajištění dolu nebo lomu na náklady organizace.¹⁸¹

Vedle toho stanoví horní zákon v §30(7)HorZ povinnost zastavit dobývání ložiska bez možnosti zajištění jeho budoucího dobývání, pokud by toto zastavení vyžadoval důležitý celospolečenský zájem např. na ochraně životního prostředí.

5.7 Tvorba finanční rezervy na sanace a rekultivace a finanční rezervy pro zajištění důlních škod

V průběhu již samotného provozu dolu, lomu či jiného důlního díla je organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků k zajištění sanací a rekultivací, které se budou prováděny podle plánu sanace a rekultivace.¹⁸² Výše rezervy vytvářené na vrub nákladů musí odpovídat potřebám sanace pozemků dotčených dobýváním. Tyto rezervy jsou nákladem na dosažení, zajištění a udržení příjmů.¹ Vytváření finanční rezervy schvaluje OBÚ,¹⁸³ který též povoluje jejich následné čerpání po dohodě s Ministerstvem životního prostředí po vyjádření dotčené obce. Pokud se jedná o organizace s majetkovou účastí státu, rozhoduje o čerpání OBÚ po dohodě s Ministerstvem průmyslu a obchodu.

Těžební organizace odvádí v souladu s § 32a(2)HorZ na účet příslušného báňského úřadu prostředky roční úhradu odvodů z vydobytých vyhrazených nerostů, jejichž účelové určení je ze 75% do rozpočtů obcí, na jejichž území se nachází dobývací prostor a zbylých 25% do státního rozpočtu 25%.

Prostředky uložené na tomto účtu jsou účelově vázány na zajištění sanací a rekultivací. Mimoto tyto prostředky nemohou být užity jako záruka ani nemohou být zahrnuty do projektové podstaty organizace v případě jejího úpadku. Dále takovéto prostředky nemohou být předmětem nařízení a provedení výkonu rozhodnutí.

Vedle tvorby finanční rezervy na sanace a rekultivace je organizace povinna též vytvářet finanční rezervu pro zajištění důlních škod. Za důlní škody se považují škody způsobené na hmotném majetku a ztráta povrchové a podzemní vody, podstatné snížení vydatnosti jejich zdrojů a zhoršení její jakosti, k němuž došlo v souvislosti s vyhledáváním a průzkumem ložisek, pokud

¹⁸¹ §10(4,5)ZHČ

¹⁸² §31(6)HorZ

¹ §24(2i) zákona ČNR č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále ZDP)

¹⁸³ §37a(2)HorZ

se provádí důlními díly, dobýváním výhradních ložisek, zřizováním, zajišťováním a likvidací důlních děl a lomů, včetně jejich zařízení, odvalovým, výsypkovým a kalovým hospodářstvím organizací, úpravou a zušlechťováním nerostů, prováděnými v souvislosti s jejich dobýváním, jakož i škody způsobené zvláštními zásahy do zemské kůry. Výše této rezervy musí odpovídat potřebám na vypořádání důlních škod v časovém průběhu podle jejich vzniku, popřípadě v předstihu před jejich vznikem.

Odpovědnost za důlní škody je koncipována jako objektivní odpovědnost s možností liberalizace, pokud organizace prokáže, že škoda byla způsobena okolnostmi, jež nemá původ v některé z činností výše uvedených.

6. Sanace a rekultivace

Sanace a rekultivace představují poslední fázi těžby. Samotná těžba je považována z hlediska využití území za jev dočasný, přechodný. Cílem realizace sanace a rekultivace je změna dosavadního způsobu využití území při těžbě (dobývací prostor), ke kterému dochází po ukončení rekultivačních prací.¹⁸⁴ Tomuto pojetí pak i odpovídají požadavky na sanace a rekultivace.

Konečná podoba rekultivačních prací je výsledkem legislativních podmínek, budoucího využití území, finančního zabezpečení jejich provedení, znalostí a jejich aplikace, požadavků a podmínek stanovených orgány státní správy, charakteru území, participace zájmových subjektů a dalších vlivů. Vedle tohoto se i následná rekultivace liší podle samotného způsobu dobývání a technologie těžby. Jiné druhy rekultivací se volí v případě těžby hlubinné, kdy dochází zejména ke změnám výškových poměrů dotčené lokality a poměrů podzemních vod a jiné pro případ rekultivací po zásazích povrchové těžby, při které dochází k přesunu obrovského množství hmot v prostoru těžby a vzniku hald a výsypek, kterým vzniká nová konfigurace terénu i charakter horninového prostředí.¹⁸⁵ V některých případech je nutné po některých druzích těžby např. po těžbě uranu kyselinami či po těžbách prováděných formou kyanidového loužení zasaženou oblast dekontaminovat.

Povinnost zajistit sanaci, která obsahuje i rekultivace podle zvláštních zákonů všech pozemků

¹⁸⁴ Dirner V., Kounovský P., Jarošová I., *Současnost a vývojové tendence rekultivací*, 2011

¹⁸⁵ stránky společností [czechcoal-rekultivace- principy a historie, kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html](http://www.czechcoal-rekultivace-principy-a-historie.kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html)

dotčených těžbou ukládá organizaci §31(5)HorZ. Těmito zvláštními zákony jsou zákon o zemědělském půdním fondu a zákon o lesích. V § 4ZPF vyžaduje zákon o ochraně zemědělského půdního fondu po ukončení povolení nezemědělské činnosti neprodleně provést takovou terénní úpravu, aby dotčená půda mohla být rekultivována a byla způsobilá k plnění dalších funkcí v krajině podle schváleného plánu rekultivace. Dle zákona o lesích má organizace povinnost průběžně vytvářet předpoklady pro následnou rekultivaci uvolněných ploch; po ukončení záboru pozemku pro jiné účely neprodleně provést rekultivaci dotčených pozemků tak, aby mohly být vráceny plnění funkcí lesa § 13(3c)LesZ. Mimoto má i organizace povinnost monitorovat úložná místa po ukončení jeho provozu.¹⁸⁶ V případě, že došlo k sanacím pozemků uvolněných v průběhu dobývání, tak se tato sanace provádí podle plánu otvírky, přípravy a dobývání.¹⁸⁷

U pojmů sanace a rekultivace je nutné zmínit, že pojem rekultivace a sanace neznamená to samé, nýbrž rekultivace tvoří podmnožinu sanací. Toto potvrzuje také znění horního zákona, které v § 31(5)HorZ uvádí: „Organizace je povinna zajistit sanaci, která obsahuje i rekultivace podle zvláštních zákonů...“.¹⁸⁸ Sanace, která je definována jako odstranění všech škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur ve smyslu § 31(5)Horz, zahrnuje v klasickém a dosud nejčastěji aplikovaném pojetí technickou rekultivaci spočívající v provedení náročných terénních úprav těžbou nerostných surovin i dalšími antropogenními aktivitami narušeného, degradovaného či zdevastovaného území.¹⁸⁹ Rekultivace jsou pak koncepční, technologickou i ekonomickou součástí těžby, i když ve smyslu horního zákona rekultivace nejsou hornickou činností.¹⁹⁰

Průběh rekultivací je možné rozdělit na dvě základní fáze. První část rekultivace probíhá ve formě rekultivace technické, která spočívá např. v odstranění poškozené a náletové zeleně, skrývky kulturních vrstev půdy, tvarování terénu pomocí násypů důlní hlušiny, přeložky inženýrských sítí, odvodnění území a zpětné překryvy nového terénu zeminami.¹⁹¹ Po ní následuje druhá fáze rekultivací tzv. rekultivace biologické a ostatní, která spočívá v zatravnění, výsadbě dřevin, ponechání k vlastní přirozené sukcesii či jiném využití území.

¹⁸⁶ §31(5)HorZ

¹⁸⁷ §32HorZ

¹⁸⁸ Sochovský V. Právní režim pozemků v hornictví, 2012 s. 51

¹⁸⁹ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcesie při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 29

¹⁹⁰ Dirner V., Kounovský P., Jarošová I., Současnost a vývojové tendence rekultivací 2011

¹⁹¹ stránky společnosti NWR www.newworldresources.eu/cs/udržitelnost/zivotni-prostredi/rekultivace-a-ochrana-biodiversity

K tomu, aby bylo možné sanace a rekultivace naplánovat a provést musí organizace zpracovat požadovanou dokumentaci. Zpravidla před samotným započítím těžby jsou zpracovány 2 dokumenty: souhrnný plán sanace a rekultivace, který přikládá organizace k návrhu na stanovení dobývacího prostoru v souladu s požadavky vyhlášky ČBÚ č. 172/1992 Sb. a plán sanace a rekultivace, který je jedním z podkladů pro schválení POPD.

V průběhu těžby je postup rekultivací dále upřesňován.

Po zakončení těžby jsou pak ještě zpracovávány tzv. zvláštní plány rekultivace (generel rekultivací), které upřesňují sanace a rekultivace pro pětileté období a uvádí přehled zahajovaných, rozpracovaných a ukončovaných rekultivací a projektová dokumentace sanace a rekultivace pro období realizace.¹⁹²

Po zpracování plánu a projektu rekultivace organizace předloží OBÚ žádost o čerpání rezerv finančních prostředků ve smyslu § 37a HorZ. Následně po dohodě s Ministerstvem životního prostředí ČR a na základě vyjádření dotčené obce vydá místně příslušný obvodní báňský úřad rozhodnutí o jejich čerpání.¹⁹³

6.1 Technická rekultivace

První fází rekultivací je úprava svrchního horninového prostředí rekultivovaných lokalit s využitím dostupných zúrodnitelných zemin.¹⁹⁴ Technická rekultivace spočívá dle rozsahu poškození území vlivem hornické činnosti v odstranění poškozené a náletové zeleně, skrývky kulturních vrstev půdy, náročných terénních úpravách, odvodnění území a v překryvu silnou vrstvou vysoce eutrofního materiálu (skrývková, zúrodnění schopná podorniční vrstva a ornice).¹⁹⁵

Dle § 11(2) vyhlášky MŽP č. 13/1994 Sb. ten, kdo má za povinnost provést rekultivaci podle schváleného plánu na základě podmínek stanovených v souhlasu orgánů ochrany zemědělského půdního fondu k odnětí půdy vydaného podle § 9ZPF, zabezpečí bezprostředně po skončení účelu nezemědělského využití odňaté půdy:

a) odstranění všech dočasných staveb, zařízení a jiných hmotných zbytků po ukončené

¹⁹² stránky společností zechcoal-rekultivace- principy a historie, kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html

¹⁹³ §37a(2)HorZ

¹⁹⁴ Ondráček V. Historie, současnost a perspektivy rekultivačních prací na lokalitách Severočeských dolů a.s , 2011, s.4

¹⁹⁵ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 29

nezemědělské činnosti, které by bránily provedení rekultivace na dotčených pozemcích;

b) zahájení a plynulé provádění jednotlivých činností a opatření technické a biologické části rekultivace v pořadí a v rozsahu stanoveném ve schváleném plánu rekultivace;

c) vedení protokolu (provozního deníku) o průběhu rekultivačních prací, o použitých postupech, o dodržování termínů stanovených v plánu rekultivace a o dalších podrobnostech rozhodných pro posouzení jakosti, rozsahu a úplnosti prováděné rekultivace. Podobnou povinnost stanoví i § 4(1)a,b vyhlášky MZe č. 77/1996 Sb.

Vedle toho je však nutné i respektovat požadavky zákona o ochraně přírody a krajiny, zvláště § 56ZOPK a § 5ZOPK.

Bohužel je současným nedostatek zákonné úpravy fakt, že po ukončení těžební činnosti nemají organizace zákonnou povinnost provádět EIA, a tak je povinnost provést EIA přenechána pouze na rozhodnutí orgánů státní správy. Horní zákon vychází z premisy, že dotčené území bude po provedené těžbě brzy rekultivováno, avšak toto se často z nejrůznějších důvodů neděje. V mnoha případech však může trvat velmi dlouhou dobu, než k samotným rekultivacím dojde (někdy i několik desítek let), během nichž se poměry v dobývacích prostorech mohou výrazně změnit. Proto by bylo vhodné zakomponovat do právních předpisů povinnost za určitých podmínek provádět vyhodnocení EIA před rekultivací, obzvláště s ohledem na území, kde těžba po určitou dobu neprobíhala. Smutným příkladem tohoto stavu může být Radovesická výsypka, kde takovéto hodnocení provedeno nebylo a došlo při následných technických rekultivacích k zničení velmi cenných biotopů rostlin a živočichů.

6.2 Biologické rekultivace

V případě, že byla provedena technická rekultivace, může rekultivační proces přejít do další fáze rekultivace a to vytvářením nové krajiny formou rekultivace biologické či rekultivací ostatních. Mezi rekultivace biologické řadíme rekultivace lesnické, zemědělské, vodní a přirozenou/usměrňovanou sukcesí. Podle § 2(2)ZOPK se ochrana přírody a krajiny zajišťuje mimo jiné obnovou a vytvářením nových přírodně hodnotných ekosystémů např. pomocí rekultivací.

6.2.1 Lesnická rekultivace

Lesnická rekultivace se provádí za účelem navrácení pozemků odňatých z plnění funkce lesa vzhledem k stanovení dobývacího prostoru nebo jiný druh pozemků, u kterých je stanoveno, že po rekultivacích budou plnit funkci lesa.

Realizace lesních rekultivací má dvě základní fáze, tj. přípravu ploch a zakládání sazenic v rozsahu 1–3 let a pěstební péči v rozsahu 6–8 let.¹⁹⁶

První fáze, která většinou trvá 1 – 3 roky, tvoří mechanická a chemická příprava půdy a vlastní výsadba dřevin. Jak však poznamenává Gremlica k této fázi, „Paradoxem však zůstává, že při lesnických rekultivacích jsou v současnosti téměř vždy v průběhu fáze mechanické a chemické přípravy půd paradoxně likvidovány ekologicky velmi hodnotné porosty přirozených náletových dřevin, které by nově vysazované monokultury výrazně obohatily.“

Druhou fází lesnické rekultivace je následná pěstební péče realizovaná po dobu 6 – 8 let, která se skládá z nejrůznějších činností např. vylepšování provedených výsadeb, hnojení kultur, okopávání, ochrany proti zvěři, závlah atd.

Provedení i konečný výsledek takto provedených rekultivací musí respektovat požadavky lesního zákona a vyhlášky MZe č. 77/1996 Sb. Častým problémem však v praxi je, že takto provedené rekultivace nesplňují požadavky kladené na ně lesním zákonem a k němu vydanými vyhláškami.

Např. v praxi nejsou často dodržována ustanovení § 2 vyhlášky č. 139/2004Sb., kterou se stanoví podrobnosti o přenosu semen a sazenic lesních dřevin, o evidenci o původu reprodukčního materiálu a podrobnosti o obnově lesních porostů a o zalesňování pozemků prohlášených za pozemky určené k plnění funkcí lesa týkající se použitých druhů lesních dřevin k zalesňování¹⁹⁷ nebo dále nejsou zcela dodržována pravidla týkající se minimálního podílu melioračních a zpevňujících dřevin ve smyslu § 24(2) LesZ a vyhlášky Mze č. 83/1996 Sb. o minimálních podílech melioračních a zpevňujících dřevin¹⁹⁸

Bohužel jsou i mnohé takto provedené rekultivačních projekty v rozporu s koncepcemi

¹⁹⁶ stránky [spolecnosticzechcoal-rekultivace- principy a historie kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html](http://spolecnosticzechcoal-rekultivace-principy-a-historie.kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html)

¹⁹⁷ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 40

¹⁹⁸ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 43

Ministerstva zemědělství ČR (Národní lesnický program pro období do roku 2013) i Ministerstva životního prostředí ČR (Státní politika životního prostředí ČR, Státní program ochrany přírody a krajiny ČR).¹⁹⁹

V mnoha ohledech tak u takto nevhodně provedených rekultivací bude záviset pouze na daných orgánech státní správy, zda takto rekultivované pozemky převezmou či nikoli. Takováto zákonná konstrukce se z pohledu životního prostředí nejeví jako nejsprávnější.

Na závěr samotné rekultivace dle § 4(1)c vyhlášky MZe č. 77/1996 Sb. Oznamí organizace orgánu státní správy lesů, který rozhodl o odnětí dle § 13 LesZ, že rekultivace byla ukončena tak, aby mohlo být provedeno vrácení dočasně odňatých pozemků k plnění funkcí lesa provedené místně příslušným orgánem státní správy lesů.²⁰⁰

6.2.2 Zemědělská rekultivace

V případě, že pozemky byly určeny rekultivačním plánem k plnění funkce zemědělského půdního fondu, tak organizace provede zemědělskou rekultivaci podle schváleného plánu rekultivace tak, aby odňatá půda mohla být vrácena do zemědělského půdního fondu.

Realizace zemědělské rekultivace vychází ze zákona o ochraně zemědělského půdního fondu a z v něm stanovené povinnosti skrývky kulturních vrstev půdy. Postup prací je následně ovlivněn požadovaným výsledkem, který musí respektovat ustanovení zákona o ochraně zemědělského půdního fondu a vyhlášky MŽP č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu.²⁰¹ Rekultivační osevňovací postupy jsou prováděny v období 2–6 let.²⁰²

Po ukončení poslední etapy biologické rekultivace je nutné podat oznámení orgánu ochrany zemědělského půdního fondu, který vydal rozhodnutí o odvodech za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu podle § 11(2) ZPF, že rekultivace byla ukončena tak, aby došlo k převzetí takto zrekultivovaných ploch a byla ukončena povinnost platit odvody za odnětí

¹⁹⁹ Gremlíca T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 43

²⁰⁰ Gremlíca T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 78

²⁰¹ Gremlíca T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 34

²⁰² stránky společností zechcoal-rekultivace- principy a historie, kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html

této půdy.

6.2.3 Vodní rekultivace

Vodohospodářská²⁰³ rekultivace je jedním z možných řešení rekultivací po těžbě. V rámci vodní rekultivace vzniká nová krajina s novými vodními poměry formou stavebně-technických opatření

např. budováním příkopů, retenční nádrže atd.²⁰⁴

Pokud bude plánovaná hydrická rekultivace alokovaná na plochách ze zemědělského půdního fondu, je nutné si obstarat souhlas místně příslušným orgánem ochrany zemědělského půdního fondu ve formě závazného stanoviska s trvalým odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu §9(6)ZPF, v němž budou vymezeny pozemky, kterých se tento souhlas týká a podmínky nezbytné k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu a výše případných odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu. Součástí souhlasu je i změna plánu rekultivace.

Podobně je nutné zažádat o změnu rozhodnutí orgánu ochrany lesa dle §16(4)LesZ a následně zažádat o změnu POPD dle §32HorZ.

Organizace je povinna provést vodní rekultivaci podle schváleného Plánu sanace a rekultivace území dotčeného těžbou. Pokud při těchto pracích dochází k zatápní zbytkových jam nebo tvorbě nových rybníků, jezer a jiných hydrotechnických staveb použijí se na toto ustanovení vodního zákona vztahující se na vodní díla ve smyslu §55(1)VodZ. Právní rámec pro vodní rekultivace poskytuje vodní zákon a k němu vydané vyhlášky č. 471/2001 Sb., o technickobezpečnostním dohledu nad vodními díly, vyhlášky č. 590/2002 Sb., o technických požadavcích pro vodní díla. Například § 3 vyhlášky č. 590/2002 Sb. o technických požadavcích pro vodní díla musí být vodní dílo navrženo a provedeno způsobem zajišťujícím splnění požadavků na vodní dílo mimo jiné z hlediska životního prostředí.

Jak bylo zmíněno, považují se tyto hydrotechnické stavby ve smyslu §55(1)VodZ za vodní díla a k jejich provedení, změně a změně užívání, zrušení a odstranění je třeba povolení vodoprávního úřadu v souladu s §15VodZ. Vedle povolení ke stavbě vodního díla musí

²⁰³ též nazývaná vodní či hydrická rekultivace

²⁰⁴ stránky společností czechcoal-rekultivace- principy a historie, kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html

provozovatel získat povolení k nakládání s vodami. Toto povolení je typicky povolení k nakládání s vodami ve smyslu §9(5)VodZ, které lze vykonávat pouze užíváním vodního díla a proto toto povolení k nakládání s vodami je možné vydat jen současně se stavebním povolením k takovému vodnímu dílu ve společném řízení, pokud se nejedná o vodní dílo již existující nebo povolené. Při povolování vodních děl, jejich změn, změn jejich užívání a jejich odstranění musí být zohledněna ochrana vodních a na vodu vázaných ekosystémů.²⁰⁵ S ohledem na §15 StavZ vykonávají pro budování vodních děl působnost stavebního úřadu vodoprávní úřady.

Následně organizace zpracuje a předloží místně příslušnému vodoprávnímu orgánu žádost o vydání kolaudačního souhlasu k užívání vodního díla (§ 15 VodZ a § 122 StavZ), k jehož vydání je nutné získat závazné stanoviska orgánů ochrany přírody, orgánu ochrany lesa a dalších. Na konci hydrické rekultivace je nutné provést jeho protokolární ukončení.

6.3 Ostatní rekultivace

Ostatní rekultivace zahrnují zejména vytváření krajinných prvků zeleně rostoucí mimo les s převážně rekreační a estetickou funkcí a sportovních i rekreačních ploch.

Příkladem těchto projektů s kombinovanou rekreační a sportovní funkcí jsou Rekultivační park Velebudice, Hipodrom Most, Golf resort Lipiny, Dinopark v území Macůrka a další.

Pokud bude plánovaná ostatní rekultivace alokovaná na plochách ze zemědělského půdního fondu, je nutné si obstarat souhlas místně příslušným orgánem ochrany zemědělského půdního fondu ve formě závazného stanoviska s trvalým odnětím půdy ze zemědělského půdního fondu.²⁰⁶ Podobné platí o rozhodnutí orgánu ochrany lesa dle § 16(4)LesZ. Vedle toho ještě organizace musí zažádat o změnu POPD dle §32HorZ. Organizace pak následně provede realizaci ostatních rekultivací podle schváleného Plánu sanace a rekultivace území dotčeného těžbou. Na konci je opět nutné zajistit protokolární ukončení ostatních rekultivací.

6.4 Ekologická sukcese

Vedle tradičních druhů rekultivací se v praxi užívají i rekultivace založené na využívání přirozené nebo usměrněné ekologické sukcese. Rekultivace založené na využívání přirozené sukcese spočívá na samovolné obnově krajiny přirozenou cestou, zatímco při usměrněné

²⁰⁵ §15(6)VodZ

²⁰⁶ §9(6)ZPF

sukcesi se využívá též schopnosti přirozené obnovy krajiny, avšak za pomoci zemědělských, biologických, lesnických a jiných technik a postupů se tato krajina dotváří do požadované podoby. Celkově je otázka těchto rekultivací v rámci legislativního procesu nedořešena a horní a jiné zákony počítají v rámci rekultivačních opatření výhradně s tradičními způsoby rekultivací, oproti Německu, kde je určité procento ploch již předem vymezeno pro rekultivace formou ekologických sukcesí.²⁰⁷

Byť u nás tato možnost rekultivací není zákonně řešena, přesto se využívá v praxi na základě rozhodnutí jednotlivých správních orgánů, neboť jak poznamenávají Dirner, Kounovský, Jarošová 2011 „celková výměra takto navržených ploch přirozené a usměrňované sukcese činí 249,98 ha, což představuje celkem 12,8% nově zahajovaných ploch na lomu

ČSA (1956,85 ha). Pokud od nově zahajovaných ploch odečteme jezero ve zbytkové

jámě o výměře 700,35 ha, činí podíl sukcese 19,9% z plochy vlastní biologické

rekultivace.“²⁰⁸ Proto by bylo vhodné tyto povinnosti, které již některé správní orgány používají, zapracovat do zákona. Zároveň s tím, by bylo vhodné zavést do zákona i omezení rozsahu takto rekultivovaných ploch ve výši 5-15%, které budou ponechány přirozené sukcesi, neboť vyšší kvóty by mohly být spojeny výraznými negativními jevy např. neprůchodnost krajiny, erozní či sesuvné projevy, nekontrolované šíření

invazivních zavlečených druhů, omezení prašnosti apod., jak poznamenávají Dirner, Kounovský, Jarošová 2011.²⁰⁹

Předpokladem k tomu, aby tento druh rekultivací mohl být více použit, je dohoda mezi těžařskými organizacemi, obvodním báňským úřadem, příslušnými orgány ochrany přírody a krajiny, příslušnými orgány ochrany zemědělského půdního fondu a příslušnými orgány lesního hospodářství a vlastníky pozemků.²¹⁰

Pokud k této dohodě dojde, může podle § 10(2)ZPF orgán ochrany zemědělského půdního fondu, který vydal souhlas k odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, na návrh žadatele změnit podmínky a další skutečnosti uvedené v souhlasu s odnětím.²¹¹ Podobně je nutné předložit žádost o změnu plánu rekultivace dle §16(4)LesZ tak, aby orgán ochrany lesa mohl změnit podmínky vydaného rozhodnutí, pokud jsou cílovým stavem k pozemky určené k

²⁰⁷ Frouz J., Popperl J., Příkryl I., Štrudl J., 2007. Tvorba nové krajiny na Sokolovsku, Sokolovská uhelná, právní nástupce a.s.Sokolov, s. 17

²⁰⁸ DirnerV., Kounovský P., Jarošová I., Současnost a vývojové tendence rekultivací, 2011, s. 4

²⁰⁹ DirnerV., Kounovský P., Jarošová I., Současnost a vývojové tendence rekultivací, 2011, s. 6

²¹⁰ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 87

²¹¹ § 9(6) ZPF

plnění funkce lesa. Vedle toho je ještě nutné požádat o změnu POPD v souladu s § 32HorZ.

K ochraně takto nově vznikající přírody před antropogenními vlivy je možné využít několik možností. První možností je zařazení lesů vzniklých přirozenou nebo usměrňovanou sukcesí mezi lesy ochranné v souladu s §7LesZ, pokud jde o lesy na mimořádně nepříznivých stanovištích (např. sutě, prudké svahy, strže, rašeliniště, odvaly a výsyvky apod.) nebo je možné je prohlásit za kategorii lesů zvláštního určení a to ze zákona²¹², pokud jsou splněny podmínky §8LesZ.

Druhou možností je začlenění zvláště cenných ploch do územních systémů ekologické stability (ÚSES) lokálního nebo regionálního významu. Další možností vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za přechodně chráněnou plochu ve smyslu §13ZOPK.²¹³ Vedle toho se ještě poskytuje orgánu ochrany přírody možnost ve výjimečných případech vyhlásit za zvláště chráněná území kategorie národní přírodní památka ve smyslu § 35 ZOPK nebo za zvláště chráněná území kategorie přírodní památka § 36 ZOPK.²¹⁴

Na konci rekultivace opět jako v předešlých případech dojde k provedení kontroly a vydání protokolu o ukončení rekultivace.

6.5 Srovnání nákladů na rekultivace

Celkové náklady technických rekultivací se pohybují v rozmezí od 300 do 800 tisíc Kč na hektar. Celkové náklady zemědělských rekultivací se pohybují v rozmezí od 100 do 300 tisíc Kč na hektar. Celkové náklady lesnických rekultivací se pohybují v rozmezí od 300 do 600 tisíc Kč na hektar. Celkové náklady hydrických rekultivací se pohybují v rozmezí od 1.900 do 7.800 tisíc Kč na hektar. Celkové náklady ostatních rekultivací se pohybují v rozmezí od 300 do 2.800 tisíc Kč na hektar. Celkové náklady na ekologickou rekultivaci pohybují v rozmezí od 10 do 50 tisíc Kč na hektar.²¹⁵

²¹² Drobník J., Dvořák P., Lesní zákon: Komentář, 2010, s. 19

²¹³ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 93

²¹⁴ Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 94

²¹⁵ Uvedené náklady jednotlivých způsobů rekultivací vycházejí z oficiálně zveřejněných ekonomických analýz rekultivačních projektů. Zdroje: Czech Coal Group; ČEZ, a. s.; Sokolovská uhelná, a. s.; Dimitrovský, 1999; Gremlica, 2009; Kašpar, 2008; Vráblíková, 2009, aj. In Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011

6.6 Zajišťování a likvidace starých důlních děl

Vedle sanací a rekultivací, které představují závěr těžebního procesu, se v rámci horního práva je nutné dotknout i oblasti týkající se starých důlních děl.

Horní zákon v §35(1,2)HorZ definuje staré důlní dílo jako opuštěný lom po těžbě vyhrazených nerostů, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám nebo důlní dílo v podzemí, které je opuštěno a jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám. Tato stará důlní díla mohou představovat nebezpečí pro právem chráněné zájmy, mimo jiné i pro životní prostředí a tak se právo snaží i tuto oblast regulovat.

Pro Ministerstvo životního prostředí určuje horní zákon v §35(3)HorZ povinnost zabezpečovat zjišťování starých důlních děl a vedení jejich registru. K tomuto účelu byla vydána vyhláška vyhláška č. 363/1992 Sb. o zjišťování starých důlních děl a vedení jejich registru, která upravuje otázky oznamování starých důlních děl a vedení jejich registru. Dle § 1(1)vyhlášky č. 363/1992 Sb. o zjišťování starých důlních děl a vedení jejich registru slouží zjišťování starých důlních děl mimo jiné i jako podklad pro činnost a rozhodnutí podle stavebního zákona a pro opatření k ochraně objektů a zájmů chráněných podle zvláštních předpisů.

Vedle toho stanoví v §35(4)HorZ každému,²¹⁶ kdo zjistí staré důlní dílo nebo jeho účinky na povrch, všeobecnou oznamovací povinnost vůči Ministerstvu životního prostředí.

Pokud tato stará důlní díla ohrožují zákonem chráněný obecný zájem, stanoví horní zákon Ministerstvu životního prostředí povinnost zajistit jejich zajišťování a likvidaci a likvidaci jejich následků v nezbytně nutném rozsahu.

V případě, že by mělo dojít k likvidaci těchto starých důlních děl, je nutné si obstarat povolení od obvodního báňského úřadu dle § 13ZHČ, neboť zajišťování a likvidace starých důlních děl je považováno ve smyslu § 2(g)ZHČ za hornickou činnost. Náležitosti k této žádosti jsou pak uvedeny v §5, § 10, §11, §13 a příloze č. 6 a č. 11 vyhlášky č. 104/1988 Sb.

Vedle toho pro samotné provádění stanoví určité požadavky vyhláška ČBÚ č. 52/1997 Sb., kterou se stanoví požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při likvidaci hlavních důlních děl, která v § 20 stanoví, že její ustanovení se použijí přiměřeně i pro likvidaci starých důlních děl ústících na povrch.

²¹⁶

<http://www.geology.cz/extranet/sgs/dulni-dila/stara-dulni-dila>

Jde například o povinnosti týkající se zajištění stability ústí starého důlního díla, řízený odvod důlních plynů, požadavky na zpevněný a nezpevněný zásypový materiál a zajištění jeho stability, vytvoření bezpečnostního pásma, zpracování závěrečné zprávy o zajištění nebo likvidaci starého důlního díla a mnohé další povinnosti.

Při řešení těchto likvidací starých důlních děl je nutné nezapomenout, že se často stávají útočištěm pro mnohé živočichy, a tak by eventuelně bylo nutné zažádat o různá povolení jich se týkající i dle zákona o ochraně přírody a krajiny.

7. Závěr

Jak bylo zmíněno v průběhu práce, představuje těžba dnes imanentní součást našich životů. Každý den každý z nás potřebuje ropu k dopravě do práce, stavební kámen pro budovy, kovy pro výrobu strojů, uhlí a uran pro výrobu elektřiny a mnohé další nerostné suroviny. Získávání surovin pro naši každodenní spotřebu je spojeno s enormními dopady na životní prostředí.

Čím vyšší je naše spotřeba, tím více je nutné i těžít, a tím se i uvedené dopady násobí. Většina těžebních společností netěží pro sebe sama, ale pro většinovou společnost, které následně své produkty prodávají. Je-li tedy těžba natolik imanentní součástí našich životů, nejde ji zakázat, neboť by další den naše společnost nemohla fungovat tak, jak funguje. Z daného důvodu se v průběhu času vyvinuly normy, které mají za cíl tyto negativní vlivy těžby na životní prostředí minimalizovat.

K bližšímu pochopení této problematiky jsem si vybral i toto téma své diplomové práce a zároveň jsem si i v úvodu stanovil cíl prozkoumat, jak slouží jednotlivá ustanovení báňských předpisů a předpisů na ochranu životního prostředí k ochraně životního prostředí. Mým druhým cílem bylo popsat a identifikovat základní nedostatky současné úpravy a poskytnout eventuální doporučení.

Samotné horní právo a předpisy na ochranu životního prostředí utváří pouze kostru, v jejímž rámci se orgány pohybují. Tento rámeček je pak dotvářen jednotlivými rozhodnutími orgánů státní správy, které v jednotlivých případech stanovují podmínky a limity pro výkon hornické činnosti.

Jedním z mých cílů bylo též provést analýzu a zhodnotit současný stav právní úpravy s ohledem na ochranu životního prostředí. K tomu, abych mohl lépe tuto činnost prozkoumat a analyzovat, jsem si rozdělil celé těžební řízení do jednotlivých fází řízení, neboť toto členění odpovídá i jednotlivým fázím při těžbě. První fází je vyhledávání a průzkum ložisek nerostů,

druhou je stanovení dobývacího prostoru, třetí poté povolení otvírky, přípravy a dobývání, čtvrtou samotné dobývání ložiska a poslední fází sanace a rekultivace dotčeného území. Tyto jednotlivé fáze pak i odpovídají jednotlivým kapitolám 3.-6.

Po obecném úvodu do problematiky těžby jsem v druhé kapitole vymezil základní předpisy a orgány státní správy, základní pojmy a nástroje práva životního prostředí, které mi umožnily získat kvalitní základ pro pochopení fungování horního práva a předpisů na ochranu životního prostředí s tím související.

Ve třetí kapitole jsem se pokoušel zjistit, jak dochází k ochraně životního prostředí při vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů. Danou fází jsem si rozdělil na část týkající se povolování, projektování a provádění geologických prací, kde jsem dospěl k závěru, že značným nedostatkem současné úpravy je způsob výpočtu zásob ložiska, který provádí sama organizace, a část týkající se vyhodnocení, jejímž velkým nedostatkem je praktická nemožnost dosáhnout odpisu zásob ze strany orgánů státní správy, jestliže jim organizace neposkytne spolupráci.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na problematiku řízení o stanovení dobývacího prostoru. Významnou roli zde plní organizace, jež je povinna zajistit podklady pro toto řízení. V této fázi řízení zajišťují ochranu životního prostředí primárně orgány ochrany životního prostředí pomocí závazných stanovisek, které vydávají v rámci řízení o stanovení dobývacího prostoru. Velkým nedostatkem právní úpravy ve vztahu k stanovování dobývacích prostorů je ten, že dosud nebylo vydáno nařízení vlády, které mělo stanovit výši úhrad z dobývacích prostorů, a tak většina těžebních společností platí úhrady pouze v minimální výši.

Pátá kapitola mé práce měla za cíl zhodnotit možnosti ochrany životního prostředí při povolování otvírky, přípravy a dobývání, neboť toto řízení je klíčové pro vymezení budoucích podmínek hornické činnosti v území. Bohužel jsou plány otvírky, přípravy a dobývání v zásadě neveřejné, a tak jsem se v této kapitole omezil pouze na zkoumání možností ochrany životního prostředí v řízení o povolení otvírky, přípravy a dobývání.

Šestá kapitola se pokouší vymezit možnosti ochrany životního prostředí při dobývání ložisek.

Tuto kapitolu jsem si rozdělil celkově na čtyři hlavní části, v nichž jsem zkoumal vztah jednotlivých horních předpisů a předpisů na ochranu životního prostředí. První částí je otvírka, druhou nakládání s těžebními odpady, třetí nakládání s odpady a čtvrtou je ochrana vod. První část se zabývá postupem při otvírce, při níž dochází k tvorbě výsypek a uložení skrývkových hmot pro budoucí sanace a rekultivace dotčeného území. K zajištění stability

výsypek, které mohou mít i několik miliónů tun, je nutné dodržet bezpečnostní předpisy pro jejich sypání a přitom zajistit vhodné skladování zemin pro budoucí rekultivace. Po odkrytí ložiska dochází k jeho dobývání a vzniku těžebních odpadů. Nakládání s takto vzniklými těžebními odpady analyzuji v druhé části této kapitoly, kde se snažím porovnat směrniceovou úpravu s českou a poukázat na jejich rozdíly a různou šíři jejich působnosti. Pro vymezení působnosti zákona o těžebních odpadech je nutné zadefinovat pojem odpad a nakládání s těžebním odpadem.

Bohužel právní termín „nakládání“ není definován a tak nezbyvá než se pokusit jej rozumným způsobem dovodit, což je spojeno s výraznou mírou právní nejistoty. Následně pro účely analýzy nakládání s těžebními odpady si rozdělují toto nakládání na tři pomyslné fáze. První z nich je příprava v podobě přípravy a schválení plánu k nakládání s těžebním odpadem a povolení provozu úložného místa, poté v druhé fázi při provozu musí provozovatel dodržet mnoho povinností i s ohledem na životní prostředí. Třetí fáze je sanace a rekultivace úložného místa. V souvislosti s přijetím zákona o těžebních odpadech jsem identifikoval mnoho závažných nedostatků

např. při tvorbě finančních rezerv, při zpracování havarijních plánů dle různých předpisů a mnohé další.

V návaznosti na nakládání s těžebními odpady se zabývám i krucální otázkou pro životní prostředí a to zabezpečením úložných míst, obzvláště odkališť.

Při hornické činnosti však organizaci nevznikají pouze těžební odpady, ale též odpady ve smyslu zákona o odpadech. Ve své práci věnuji určitý prostor povinnostem při nakládání s odpady a zároveň rozebírám i otázku ukládání odpadů do vytěžených prostor pro účely sanací a rekultivací nebo ukládání odpadů do podzemí.

Pokud jde o ochranu vod, považoval jsem tuto problematiku s ohledem na ochranu životního prostředí za důležitou a tak se věnuji i povinnostem při nakládání s vodami, jejich vypouštění a průsakům při hornické činnosti. Dané režimy nakládání s vodami porovnávám s režimem nakládání s důlními vodami, neboť byt' se obě považují za vody povrchové a podzemní, je režim nakládání s nimi v několika ohledech odlišný.

V poslední šesté kapitole podrobněji zkoumám problematiku sanací a rekultivací po ukončení těžby v dobývacím prostoru. V dané kapitole porovnávám současnou právní úpravu sanací a rekultivací s reálným průběhem rekultivací. Bohužel trpí současná úprava rekultivací značnými nedostatky, které kladou poté vyšší nároky k zajištění zájmů na ochraně životního

prostředí na orgány státní správy a tak poskytují některá doporučení de lege ferenda pro zákonnou úpravu.

Seznam použitých zkratek

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992
LZPS	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
HorZ	zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství (horní zákon)
LesZ	zákon č. 289/1995 Sb., o ochraně lesa
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
StavZ	zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu,
VodZ	zákon č. 254/2001 Sb., o vodách
ZDP	zákon č. ČNR č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
ZEIA	zákon č.100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí
ZEKuj	zákon č. 167/2008 Sb. o předcházení ekologické újmě a o její nápravě
ZGP	zákon o 62/1988 Sb., o geologických pracích
ZHČ správě	zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě
ZOB	zákon č. 477/2001 Sb., o obalech
ZOdp	zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech
ZOO	zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
ZoŽP	zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
ZPF	zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu

ZTO zákon č. 157/2009 Sb., o nakládání s těžebním odpadem.
směrnice NTO Směrnice EP a Rady č 2006/21/ES o nakládání s odpady z těžebního průmyslu
Novela ZTO sněmovní tisk 943/0

Seznam použité literatury a pramenů

Učebnice a monografie

Bernard M., Právní ochrana životního prostředí v hornictví, Právo životního prostředí, 2/2007
Bubák. D., Kaňka J., Kliment V., Lorencová H., Vrána O., Příručka pro nakládání s těžebním odpadem 2009
Damohorský M. A kol., Právo životního prostředí, 3. vydání, 2010
Dočkalová M., Administrativní a ekonomické nástroje ochrany životního prostředí, 2012
Drobník J., Dvořák P., Lesní zákon: Komentář, 2010
Gremlica T. A kol, Využívání přirozené a usměrňované ekologické sukcese při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin, 2011, s. 48
Holub M., Těžba surovin a ochrana životního prostředí, Statistika a pár příkladů , Vesmír 78, 157, 1999/3
Horáček Z., Král M., Strnad Z., Vytečková V., Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1.1.2013, 2013 s. 33
Kaňka J., Nakládání s odpady v organizacích podléhajících dozoru orgánů SBS s.1, s. 9
Kaňka J., Šouša L., Urbanec V., Nová právní úprava nakládání s těžebním odpadem, 2010, s. 26
Makarius R., České horní právo, díl I., 1999, s. 41, s. 57
Povodí labe, státní podnik, Přehled významných problémů nakládání s vodami zjištěných v oblasti povodí horního a středního labe a souhrnná zpráva o výsledcích přípravných pracích pro plán oblasti povodí horního a středního labe, 2008 s. 53
Prchalová J. A kol., Soubor stanovisek k zákonu o ochraně přírody a krajiny v letech 1992 – 2005, 2005 s. 4
Sochovský V., Právní režim pozemků v hornictví, 2012, s. 29
Šponar P., Vícha O. Zákon o geologických pracích s komentářem 2005 s. 29
WORLD BANK GROUP, Coal mining and production Pollution Prevention and Abatement Handbook, 1998 s. 285

Články z odborných časopisů

Bernard M., Výbrané aspekty horního práva ve vztahu k ochraně životního prostředí a lidských práv, Via Iuris III/2006, s. 43
Dirner V., Kounovský P., Jarošová I., Současnost a vývojové tendence rekultivací, 2011
Dvořák P., Úhrady z vydobytých nerostů, jejich význam a funkce Uhlí, rudy a geologický průzkum, 5/2011
Enders S., Society of Economic Geologists Newsletter, 7/2011
Frouz J., Popperl J., Příkryl I., Štrudl J., 2007. Tvorba nové krajiny na Sokolovsku, Sokolovská uhelná, právní nástupce a.s. Sokolov
Grmela A., Blažko A., Důlní vody a jejich začlenění v legislativě České republiky. Hornická Příbram ve vědě

a technice 2004. Dostupné na [www http://slon.diarno.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm](http://slon.diarno.cz/hpvt/2004/Z/Z06.htm)

Ondráček V. Historie, současnost a perspektivy rekultivačních prací na lokalitách Severočeských dolů a.s , 2011

Vilim D., Zmeny v banskom prave v Slovenskej republike a ich dopad na rozvoj banictva, Rudy , uhlí a geologický průzkum, 5/2012

Vliv těžby a úpravy nerostných surovin na životní prostředí, Enviweb. Cz, zdroj ČGS

Internet

Stránky společnosti NWR www.newworldresources.eu/cs/udrzitelnost/zivotni-prostredi/rekultivace-a-ochrana-biodiversity

stránky společností czechcoal-rekultivace- principy a historie,

kastan.vmoste.cz/cs/profil/skupina/rekultivace.html

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o ochraně životního prostředí při hornické činnosti. Těžba nerostů má výrazné negativní dopady na životní prostředí a tak je zde celospolečenský zájem na minimalizaci těchto negativních jevů. Důležitým prvkem při ochraně životního prostředí je i právní úprava. Tato práce nabízí ucelený pohled na problematiku ochrany životního prostředí při hornické činnosti od prvotní fáze vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů až po závěrečnou fázi sanací a rekultivací. První a druhá kapitola této práce podává stručný úvod do problematiky těžby, vymezuje cíle a podává přehled této diplomové práce, třetí kapitola se zabývá ochranou životního prostředí při vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů, čtvrtá a pátá kapitola se zabývají řízením o stanovení dobývacího prostoru a řízením o povolení otvírky, přípravy a dobývání. Šestá kapitola na tyto kapitoly plynule navazuje a analyzuje zajištění ochrany životního prostředí při samotném dobývání ložiska. V předposlední sedmé kapitole rozebírám problematiku sanací a rekultivací a poukazuji na největší nedostatky současné úpravy. V závěru diplomové práce shrnuji celou problematiku diplomové práce.

Abstract

This Master thesis deals with the issue of environmental protection in mining. Mining has negative on impacts on the environment and the goal of law on this field should be the minimalisation of these negative impacts. This master thesis offers a complex overview of

issues brought about in mining from the initial stage of exploration and prospecting to its final stage of reclamation. First and second chapter of this thesis give a brief overview of mining issues and state aims of this thesis. Third chapter deals with the environmental protection in the stage of exploration and prospecting, fourth and fifth chapter allow an insight into delianation and mine opening procedures. Sixth chapter deals with mining itself and environmental protection during this process. Seventh chapter addresses reclamations and mine closures. Last chapter is conclusion.

klíčová slova:

ochrana životního prostředí, hornická činnost, hornictví, vyhledávání a průzkum nerostů, stanovení dobývacího prostoru, těžební odpady, odpady, rekultivace

key words:

environmental protection, mining, exploration and prospecting, delianation, mining waste, mine opening, waste, reclamation

Název diplomové práce v anglickém jazyce (The title of dissertation):

Environmental protection in mining

Summary

This Master thesis deals with the issue of environmental protection in mining. Mining is one of the essential industries in today's world and its products stand always at the beginning of majority of production processes we know today. Extraction and exploitation of minerals is closely linked with negative impacts destruction of the environment in the concerned area. The goal of law on this field should not be the ban of mining as it is necessary to fulfill all the important tasks of today but to be try and minimise these negative impacts through means of law.

This master thesis offers a complex overview of issues brought about in mining and covers the whole mining cycle from the initial stage of exploration and prospecting to its final stage of reclamation. The master thesis is divided into 8 chapters which deal with each of these issues separately in every stage. First and second chapter of this thesis give a brief overview

of mining issues and state aims of this thesis. They try to give an overview of how mining functions, regulatory area and potential basic concerns. Third chapter focuses on the environmental protection in the first stage of mining the stage of exploration and prospecting. It is one of the areas where the environment is not being devastated in an intense manner which also corresponds with the low regulatory limitations being put on the potential exploration companies which usually limit themselves to standard permissions from the side of the authorities. Fourth and fifth chapter allow an insight into the preparation of mining itself. They focus on the two most important proceedings in the whole mining process where most relevant limitations from the side of the state authorities can be put on the mining companies and their future mineral exploitation; the delimitation and mine opening procedures. In the case that a mine is opened the sixth chapter's aim is to deal with the environmental protection during mining. In this chapter main areas of concern are covered like mining waste disposal, waste disposal and protection of waters. One of the major issues even today in mining are the tailings ponds and their inherent risks. This master thesis tries to address this problem by making comparisons to the mining waste directive and showing potential regulatory problems linked to the new act on mining waste. Seventh chapter deals with reclamations and mine closures and their problems. The major problem of the mining related laws today is that these count only with traditional reclamations and other types that are more closer to nature are not included in potential reclamation methods after the mine closure. Environmental protection in the Czech Republic in mining is relatively on a high level in comparison with other countries but there are still a lot of legal areas which deserve improvement.